

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΞΕΟΣ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Δ' 1880

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΥ ΥΠΟ Σ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—
1880

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς Γυμνασιάρχας

Ἐνταῦθα «Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρρασσός» πρὸς ἄλλαις κοινωφελέσιν ἐργασίαις αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐθνικῆς παιδείσεως καὶ τῆς τῶν γραμμάτων προαγωγῆς καὶ διαδόσεως, ἤρξατο ἀπὸ ἐνὸς ἤδη ἔτους ἐκδίδων καὶ ἄξιον λόγου μηνιαῖον περιοδικὸν φιλολογικὸν καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παρρασσός*. Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τευχῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καταδεικνύεται ἡ χρησιμότης του. Ἐπιθυμοῦντες νὰ παρᾶσχωμεν τὴν δυνατὴν ἡμῖν ὑποστήριξιν εἰς τὸ προκείμενον κοινωφελὲς ἔργον, συνιστῶμεν ὑμῖν τε καὶ τοῖς παρ' ὑμῖν κκ. καθηγηταῖς αὐτό, ἵνα γένωνται ὅσοι ἂν προαιρῶνται συνδρομηταὶ αὐτοῦ, ὅπως διὰ τούτου ἐνισχυθῇ ἡ ἐκδοσις αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1877

Ὁ Ὑπουργὸς (Τ. Σ.)
Θ. Π. ΔΗΑΓΙΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀλέξανδρος Βλάχος

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστατεῖ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν κκ. Ἐιρηναίου Ἀσωπίου, Ἐμμανουὴλ Δ. Ροῦδου, Παναγιώτου Ι. Φέρμπου, Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου καὶ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου κ. Ἐμμανουὴλ Δραγούμη.

ΠΑΡΡΑΣΣΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ¹

Ἄ,τι ἰδίως χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον ὡς λογικὸν καὶ ἐλεύθερον ἂν ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βίῳ εἶναι ἡ *κοινωνικότης*, πανσθενῆς ἐν τῇ συνειδήτει αὐτοῦ ἐδρεύουσα ἠθικὴ δύναμις, τείνουσα ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στενοῦ καὶ πεπερασμένου κύκλου τοῦ ἐνστίκτου, ἵν' ἀποκαλύψῃ αὐτῷ τὰ μυστήρια τῆς σκέψεως, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας. Ἡ κοινωνικότης εἶναι ἡ πλήρης παρᾶστασις καὶ προσωποποιήσις τοῦ πνεύματος ἀποκαλυπτομένου καὶ τελείαν ἑαυτοῦ λαμβάνοντος συνειδήσιν· δι' αὐτῆς πληροῦται ὁ νόμος τῆς ἠθικῆς ἐνότητος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ. Τὸ σύμπαν τείνει πρὸς ἐνότητα, δι' αὐτῆς μόνον δυνάμενον νὰ ἐπιτύχῃ τὸν τελειολογικὸν αὐτοῦ σκοπὸν, ὅστις εἶναι ἡ συντήρησις καὶ ἡ ἁρμονία. *Ἐνότης ἐν τῇ ποιικιλίᾳ, ποιικιλία ἐν τῇ ἐνότητι*· αἰώνιος, πολυσήμαντος νόμος τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, ἀποτελῶν τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐνεργείας ἐκ τῶν ὑφισταμένων ἐν αὐτῷ ἀντιθέσεων, ἡ δὲ κοινωνία, οὐσιώδης ὑπόστασις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, παρίσταται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἔγκειται τὸ μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τελειότητος.

Ἄ ἄνθρωπος, κοινωνικὸν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ στιγμῆς ἂν, μηδὲν δυνάμενος νὰ δημιουργήσῃ μεμονωμένος, κέκτηται ἔμφυτον τὴν συνειδήσιν τῆς ἐλευθερίας, ἣτις εἶναι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἣτις πίστις ἅμα καὶ λατρεία ἐξάγει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δεσποτηρίου τοῦ πεπερασμένου, ἵνα καθυποτάξῃ ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν φύσιν, δεικνύουσα αὐτῷ νέους κόσμους καὶ νέους ὀρίζοντας· δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος, καθηλωμένος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς, ὡς ὁ Τιτὰν ἐκεῖνος τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, καρδιόβρωτος ἀλλὰ ζῶν, ἐπιζητεῖ ἀείποτε τὴν κτῆσιν τοῦ ἰδανικοῦ καὶ θηρεύει τὸ ἀπόλυτον ἐν τῇ δράσει αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀληθὴς ζωὴ, ἡ καθιστάσα τὸν ἄνθρωπον ὑπέρτερον τῶν ἄλλων ζώων, ὧν ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀπλῆ τις μόνον ἔκφρασις ἐνστίκτου φυσικῆς ὀρμῆς, ἐνῶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ὑψηλὴ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ συνειδήσις, ἀποκαλύπτει

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῇ 12 Νοεμβρίου 1879.

τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, δαδουχοῦσα ἐν μέσῳ τῶν πολυδαϊδάλων ἀτραπῶν τῆς ἱστορίας, ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ εὐρὺ πεδῖον τῆς ἐνεργείας, ὅπου πάλῃ καὶ ζωὴ, ὅπου σκέψεις καὶ δράσεις καὶ ἐργασία, ζωηραὶ φωτὸς ἀκτίνες γονιμοποιῶσαι τὸν ἀγρὸν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἀπλοῦν ἄτομον, ἔχει μερικὴν τὴν σκέψιν, μὴδὲν δυνάμενος, μὴδὲν ἐξικνούμενος πέρα τῶν ὁρίων τῆς τροχιάς, ἣν διαγράφει αὐτῷ πεπερασμένη φύσις· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὡς σύνολον, ὡς ἂν τι πλήρες καὶ τέλειον, ἀνώτερον τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, ἔχει ἐνότητά ἐν τῇ βουλήσει αὐτοῦ καὶ τῇ ἐνεργείᾳ· αὕτη δὲ ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος καθίσταται πράγματι ὁ αἰώνιος στήμων, ἐν ᾧ ὑφαίνεται τὸ ὕψος τῆς ἱστορίας· εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἀνθρωπότητος ὡς καθολικῆς ἀρχῆς, ὑπερτάτη ἰδέα συγκινοῦσα καὶ ἐξεγείρουσα τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀνηλίῳ σκοτίᾳ τοῦ πεπερασμένου αὐτοῦ κόσμου, ἰθανικὸν πλανώμενον ἐπὶ τῶν ὑψίστων κορυφῶν τῆς σκέψεως, τὸ ὅποτον τείνει οὗτος νὰ καταφθάσῃ ἐκπολιτιζόμενος, λαμβάνον ὁσημέραι ὑπόστασιν ἐν τῇ προόδῳ τῆς κοινωνίας, λαλοῦν διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, βαῖνον διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ μετὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἀστραπῆς ἀποκαλυπτόμενον διὰ τῶν λαῶν καὶ τῶν αἰώνων.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία παρίσταται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς στενωῶς συνδεδεμένον σύνολον, ἀλληλένδετον, τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκον εἰ καὶ διὰ φαινομενικῶν ἀντινομῶν καὶ ἀντιθέσεων, ὀργανισμὸς τέλειος, ἀποτελούμενος ἐκ ποικίλων, ἀνομοίων ἀλλήλοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στοιχείων, ἰδίας ἐκπροσωποῦντων ιδιότητος καὶ τάσεως. Ἐκ δὲ τῆς συγκρούσεως τῶν ἀντιθέσεων τούτων παράγεται ἡ σύνθεσις τῆς ἀνθρωπίνης ἰδέας, ὡς ἐκ τῆς τριβῆς ἀνομοίων σωμάτων παράγεται ἡ θερμότης καὶ τὸ φῶς καὶ ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν μουσικῶν τόνων γεννᾶται ἡ ἁρμονία.

Ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς συνόλῳ ἐπιδιώκοντι τὴν ἀνθρωπίνην ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν, δεσμὸς συνδέων καὶ κανονίζων τὰ ἀντίθετα, καθολικὴ ἰδέα διατυποῦσα πᾶσαν μερικὴν ἰδέαν, εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου, ἀπόλυτος ἀρχὴ καὶ ἔκφρασις τῆς κοινωνικῆς ἠθικότητος· ἀνθρωπίνη κατ' ἐξοχὴν ἰδέα ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἐλευθέρως τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τεινούσης νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀξιοματικὴν καὶ κυρίαρχον αὐτοῦ ἀθηντεῖαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διὰ τὸν καθόλου τῆς ὁποίας ὀργανισμὸν τυγχάνει οὕσα ὅ,τι τὸ αἶμα διὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος—ὁ κυριώτατος ἀγωγὸς πάσης ζωῆς καὶ ἡ αἰτία πάσης δράσεως καὶ κινήσεως. Αὐτὸ τὸ ὄντως ὄν τοῦ Πλάτωνος, πραγματούμενον ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, οἶον ἀποκαλυπτόμενον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εὐρίσκει ἐν τῷ δικαίῳ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν καὶ ὑπόστασιν.

Ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις τῆς ἱστορίας διαρκῆς τελεῖται πάλῃ μεταξὺ φύσεως καὶ πνεύματος· γιγαντιαῖος ἀγὼν προόδου, οὗ σύμβολον ἐν τῇ μυθολο-

γία τῶν ἀρχαίων λαῶν παρίσταται ὁ Προμηθεύς· ἀλλ' ἡ κοινωνία, ἀνδριζομένη ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, ἀπελευθεροῦται διὰ τοῦ χρόνου ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς φύσεως, ἐπερχομένης βαθμηδὸν τῆς συνδιαλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος. Οὕτως ἄρχεται νέα ἠθικὴ καὶ ἱστορικὴ περίοδος· καὶ τότε ἀποκαλύπτεται ὁ ἀληθὴς βίος τοῦ ἀνθρώπου, ἐξελίσσοντος καὶ ποικίλως διατυποῦντος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τάσεις, καταβάλλοντος πάντα τὰ πολέμια στοιχεῖα, τείνοντος πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκείνην τοῦ πνεύματος ἐνότητα, ἣτις ἐκπροσωπεῖται κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτείας· οὕτως ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς πάλῃ τοῦ πνεύματος μετὰ τῆς φύσεως, πάλῃ ἐξακολουθοῦσα ἐσαεὶ ἐν τοῖς σπλάγγνοις τῆς κοινωνίας· γόνιμος ἀγὼν προόδου καὶ τελειότητος ἐν τῇ πραγματώσει τοῦ δικαίου· ἡ ἰδέα, τεράστιος νικῶν καὶ θριάμβων Ἡρακλῆς, μόνον μετ' ἀγωνιώδη ἐγκυμοσύνην ἀποκαλύπτεται τῇ ἀνθρωπότητι· ἡ αὕτη δὲ ἐπίπνοος πάλῃ ἐξακολουθεῖ ὑφίσταμένη ἀείποτε, ἀντιφατικὴ κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ δίδουσα πράγματι τὴν ὄψιν εἰς τὴν αἰωνίαν πρόοδον· αὕτη ἡ ἐργασία εἶναι ἡ ἀληθὴς πραγματώσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὅταν ἡ ἀνθρωπότης, κατὰ τὴν Γραφήν, τρέμουσα πρὸ τῆς φωνῆς τοῦ δημιουργοῦ, ἤκουε τὸ μοιραῖον ἐκεῖνο: ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου φαγεῖ τὸν ἄρτον σου, κατελήφθη ἀναμφιβόλως ὑπὸ φρίκης καὶ ἀπογνώσεως· καὶ ἐν τούτοις ἐν τῇ κατάρα ἐκείνῃ τῆς εἰμαρμένης ὑφίσταντο τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ζεῖδωρα στοιχεῖα πάσης ἠθικότητος καὶ ἐλευθερίας.

Τὸ δίκαιον εἶναι ζωὴ,¹ εἶπε τις τῶν νεωτέρων συγγραφέων· τὸ δίκαιον εἶναι ἀγὼν,² προσέθηκε χθὲς μόλις ἕτερος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διατελῶν τῶν φυσιολογικῶν προόδων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῆς ὑποτυπώσεως νέου βιολογικοῦ νόμου, διήκοντος διὰ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς τῶν ἀνοργάνων καὶ ἐνοργάνων ὄντων· ἀληθῶς, ἡ ζωὴ εἶναι ἀγὼν, καὶ ὁ ἀγὼν εἶναι ζωὴ—ζωὴ καὶ ἀγὼν διήκων διὰ τῆς ἱστορίας. Ἡ ζωὴ αὕτη, δι' ἧς κυφορεῖται τὸ δίκαιον, γεννᾶται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως· ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὑφίσταται ἔμφυτος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, συγχρόνως εἰ καὶ κεχωρισμένως διατυπούμενη παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς, χωρὶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ διεκδικῇ τὸ προνόμιον τῆς ἀνακαλύψεως.³ Ἐν τὴν φύσιν, ἀλλὰ ποικίλῳ τὸν τύπον καὶ τὴν ὑπόστασιν, ἐκφράζει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν

1 «Le droit c'est la vie.» (Lerminier).

2 «Das Recht ist Kampf . . . der Kampf ist mithin nicht etwas dem Recht fremdes, sondern er ist mit dem Wesen desselben unzertrennlich verbunden, ein Moment seines Begriffs» (R. von Ihering's Der Kampf ums Recht).

3 Le droit naturel des gens est né séparément chez tous les peuples sans qu'ils en eussent eu connaissance les uns par les autres; il fut trouvé tout à la fois par tout le genre humain. Lorsque plus tard les peuples se rencontrèrent à l'occasion des guerres, des ambassades, des alliances et du commerce, ils s'aperçurent de ce rapport. (La Science Nouvelle par Vico).

φυσιογνωμίαν πλήρους τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ἀποτελοῦν μίαν τῶν περιφανεστάτων ἀπόψεων ἐν τῷ εὐρεῖ πανοράματι τῆς ἱστορίας.

Καθὼς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν γένει βίου τῶν λαῶν διέπουν διάφοροι νόμοι καὶ ἐκφράζουσι ποικίλα στοιχεῖα, ἴδιον ὑποτυποῦντα χαρακτῆρα, ταῦτὸ συμβαίνει ὡσαύτως παρὰ τῷ δικαίῳ. Οἱ λαοὶ παρίστανται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἀγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ· τοῦτο δὲ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ ἐπιπολαιότητι αὐτῶν μελέτη. Ρίπτοντες ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς φυσιογνωμίας τῶν διαφόρων μεγάλων φυλετικῶν κλάδων τῶν ἀποτελούντων τὸ ἀνθρώπινον δένδρον, βλέπομεν τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἀντιθέσιν καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς ιδιότητας καὶ τὰς σχέσεις. Τοιοῦτοτρόπως παρὰ μὲν τοῖς λαοῖς τῆς Ἀρίας φυλῆς προεξάρχει κατ' ἐξοχὴν ὁ χαρακτῆρ τῆς ἀτομικότητος, τῆς ἐλευθερίας, χαρακτῆρ ἐκφαινόμενος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον δι' ὅλης αὐτῶν τῆς ἱστορικῆς σταδιοδρομίας· τούναντίον ἐν τῷ βίῳ τῶν σημιτικῶν καὶ τουρανικῶν λαῶν προεξάρχει ὁ χαρακτῆρ τῆς ἰσότητος, τῆς ὑποταγῆς, τῆς ἐγκαρτερήσεως· ἐντεῦθεν ἡ ἔλλειψις πάσης ὑπερτέρας συνειδήσεως παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις, διότι ἡ ἀπόλυτος ἰσότης φονεύει τὸ αἰσθημα τῆς ἐλευθερίας, θριαμβεύει δὲ ἡ παμβασιλεία καὶ ὁ δεσποτισμὸς ἐν ταῖς ἠθικαῖς, κοινωνικαῖς καὶ πολιτικαῖς αὐτῶν σχέσεσιν¹· τοῦτο δὲ διατυπῶνται ἰδίως ἐν τῷ δικαίῳ, τῇ ἀληθεστάτῃ ταύτῃ ἐκδηλώσει τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ συνειδήσεως. Πάντες οἱ θεσμοί, ὡς πᾶν ἠθικὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρόσωπον παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς σημιτικῆς ἢ τουρανικῆς καταγωγῆς, συγχωνεύονται καὶ ἀπορροφῶνται ἐν τῇ μεγάλῃ προσωπικότητι μιᾶς ὑπερτάτης ἀρχῆς, τῷ Λεβιάθαν τούτῳ, ἐν ᾧ ἀποπνίγεται πᾶσα κίνησις καὶ ἐνέργεια. Τεράστιος ὕλιστικὸς πανθεισμὸς, παρακωλύων τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἀτόμου ζωὴν, καταδικάζων αὐτὸ εἰς διαρκῆ ἀτονίαν καὶ στασιμότητα, οἷα τυγχάνει ἐν γένει ἡ φύσις τῶν σημιτικῶν καὶ τουρανικῶν λαῶν ἀπὸ καταβολῆς αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἄλλ' ἄλλως ἔχουσι τὰ κατὰ τοὺς Ἀρίους, οἵτινες ἐκπροσωποῦσι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς πνευματικῆς συνθέσεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Βάσις τῆς φύσεως αὐτῶν εἶναι ἡ ἀτομικότης καὶ ἡ ἐλευθερία, διφυῆς, ζεῖδωρος ἀρχὴ ἠθικῆς αὐθυπαρξίας καὶ πνευματικῆς ἰδιοφυίας. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρμονία ἐκείνη, ἡ διαπνέουσα διὰ παντὸς τοῦ βίου τῶν λαῶν τούτων, εἰς οὓς ὀφείλομεν τὰ περικαλλέστατα τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας. Τὸ δίκαιον, ἡ πολιτεία, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, πᾶν ἐν γένει τὸ ἐξυψοῦν καὶ ἐξωραΐζον τὸν ἀνθρώπινον βίον εἶναι δημιουργήματα ὑψηλῆς πνευματικῆς συνθέ-

1 «Da die Arier auf die Ehre und die Würde der Menschen vorzüglich merken, so ist es ganz natürlich, dass sie die Menschen vergleichen und werthen, und in folge solcher Schätzung und Würdignng auf Unterschiede Kommen; die absolute Gleichheit Aller ist ein unarischer gedanke; die Arier bekennen und beachten die Unterschiede, weil sie genauer prüfen . . . » «Während die Semiten in ihrer adamitischen Schöpfungsgeschichte die Einheit und Gleichheit der Menschen betonen . . . » (Bluntschli's Kleine Schriften—Arische Völker und Arische Rechte).

σεως ἀπορροεύσεως ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀτόμου. Ἐνῶ παρὰ τοῖς Σημίταις ἐπικρατεῖ ὁ δεσποτισμὸς—πνευματικὸς ἅμα καὶ κοινωνικὸς μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ὁρίων, δεσποτικὸς τις κοινωνισμὸς καταβάλλων τὸ ἄτομον μέχρις ἐξοντώσεως, πρωταγωνιστεῖ παρὰ τοῖς Ἀρίοις ἡ ἐλευθερία, διεκδικούσα τὰ δίκαια αὐτῆς—ἔστω πολλάκις καὶ μέχρις ὑπερβολῆς, δίδουσα πτέρυγας εἰς τὸ ἄτομον καὶ κατεργαζομένη πᾶν ὄτι γενναῖον καὶ μέγα συντελεῖ εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματος. Καὶ οὕτω παρίσταται τὸ δίκαιον ποικίλον, ἰδιοφυὲς, διάφορον τὴν ἐκφρασιν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὑποτυπομένης τῆς φυσιογνωμίας αὐτοῦ ἀναλόγως τῆς ποικίλης ἐθνικῆς καὶ φυλετικῆς τῶν λαῶν ἰδιοφυίας.

Ταύτην τὴν ποικιλίαν ἀντιλαμβάνομεθα ἔτι μᾶλλον, μελετώντες τὸ δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἀναπτύξει. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν ἣ τὴν πρώτην αὐτοῦ λαμβάνει ἐξέλιξιν τὸ δράμα τῆς ἱστορίας, κατὰ τὰς πρώτας τοῦ βίου αὐτοῦ στιγμὰς ὁ ἄνθρωπος μυστήριον αὐτὸς δι' ἑαυτὸν, φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρεγόμενος, ζητεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ ἐπιλύσῃ πάντα τὰ περὶ ἑαυτὸν μυστήρια· καὶ λοιπὸν, οἰονεὶ ἀνταποδίδων τὰ ἴσα, ζητεῖ διὰ τοῦ μυστηρίου καὶ διὰ τῆς ὀρατῆς αὐτοῦ ἐκφράσεως, τοῦ συμβόλου, νὰ ἐκφράσῃ τοὺς πόθους του, τὰς σκέψεις του· οὕτω ρίπτεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς θρησκείας, τῆς μυστικῆς ταύτης Σφιγγῆς, μάτην ζητῶν παρ' αὐτῆς τὴν ἐρμηνείαν πάσης ἀμφιβολίας, τὴν ἐξήγησιν παντὸς δισταγμοῦ. Ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ συμβόλου λοιπὸν κατὰ πρῶτον διαμορφῶνται τὸ δίκαιον· φυσικὴ συνέπεια τοῦ ἄρχοντος κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἱστορίας χρόνους ἀνθρωπομορφισμοῦ· εἶναι θεῖον κατ' ἐξοχὴν, ἐρμηνευτὴς αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς καὶ ὑπερτάτη ἐκφρασις ὁ βασιλεὺς, ἱερὰ μεγαλειότης, ἐκπροσωποῦσα αὐτοδικαίως τὴν μεγαλειότητα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τὸ α καὶ τὸ ω, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος πάσης σκέψεως καὶ πάσης ἐλευθερίας.

Ἄλλὰ διὰ τοῦ χρόνου τελεῖται ἡ ἀπολύτρωσις. Ἡ Ἑλλάς, ἥτις τοσοῦτον ἠγάπησε καὶ ἐτίμησε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ παραστήσῃ αὐτὸν τοῖς θεοῖς ὁμοίον, κατέστησεν ἐπὶ τέλους καὶ τὸ δίκαιον ἀνθρώπινον, ὡς ἦτο τοιοῦτος καὶ ἅπας αὐτῆς ὁ πνευματικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος, ἀπαλλάξασα αὐτὸ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς πάσης συμβολικῆς παραστάσεως καὶ πάσης θεολογικῆς ὑποτυπώσεως. Τὸ δίκαιον δὲν εἶνε πλέον θεῖον καθ' ὅλοκληρίαν, ἄνωθεν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπιβεβλημένον, ἀλλὰ δι' ἀνθρώπου θεσμοθετηθὲν τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τοιοῦτον χαρακτῆρα ἀποπνέουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον αἱ νομοθεσίαι τοῦ Λυκούργου, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Ζαλεύκου, τοῦ Χαρώνδα καὶ τῶν μετὰ τούτους νομοθετῶν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας.

Μόνον δ' ἐν Ῥώμῃ ἀπολαμβάνει ἐπὶ τέλους τὴν πλήρη αὐτοῦ πραγματικότητα διὰ μακρᾶς σειρᾶς κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπαναστάσεων. Ἀπὸ θεοῦ καὶ ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον τὴν καταγωγὴν ἔχον, δίκαιον μιᾶς πόλεως, καθίσταται διὰ τοῦ χρόνου παγκόσμιον δίκαιον· βραδύτερον, μετὰ τὴν μετανάστευσιν ἐκείνην, τὴν κοσμοϊστορικὴν σχοῦσαν σημασίαν,

τῶν βαρβάρων φυλῶν τῆς Γερμανίας, καθίσταται ὄντως πραγματικόν, ἀνθρώπινον, τελείως ἀπὸ τοῦ ἀτόμου ἀπορρέον καὶ σεβόμενον τὰ δίκαια αὐτοῦ, τοιοῦτον δὲ διατυποῦται ἐν τῷ πνεύματι τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν καὶ κωδίκων· ἅψασαι αἱ ἐπαναστάσεις τῆς ἱστορίας ἀλλοιοῦσιν αὐτὸ ἐπὶ τὸ βέλτιον, παρέχουσαι τύπους τελειότερους καὶ ὀριστικωτέρους. Μεγάλη ἐποποιία, μεγαλοπρεπὲς θέαμα δι' ἐξόχων γραμμῶν ἐκφράζον τὴν συγγένειαν τῶν λαῶν, τὴν ἀλληλουχίαν καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἰδεῶν. Ἐδῶ ἡ Ἰνδικὴ ρεμβώδης, συγκεχυμένη, ἄτονος, μέχρις ἀναισθησίας ἐξαντλουμένη εἰς τὰς ἀγκάλας θανατηφόρου πανθεισμοῦ, ἀποροφῶντος πᾶσαν τὴν ζωτικὴν αὐτῆς ἰσχὺν καὶ γονιμότητα· ἐκεῖ ἡ Ἰουδαία, ἀπαρνούμενη τὰ ὄνειρα καὶ τὰ ἰδεώδη τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀδελφῶν αὐτῆς, ἀπορρίπτουσα τὰ σύμβολα τῆς πολυθείας, ὡς ὁ Μωϋσῆς καταβάς ἀπὸ τοῦ Σινᾶ συνέτριβε τὰ εἰδῶλα τοῦ πλανηθέντος λαοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐκθαμβουμένη καὶ αὕτη ὑπὸ θεοκρατικοῦ τρόμου. Ἐδῶ ἡ Ἑλλάς, θυσιαζούσα εἰς τὸ καλὸν καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον, δημιουργοῦσα καλλιτεχνικοὺς τύπους, ἀλλὰ παρορώσα τὴν οὐσίαν· ἐκεῖ ἡ Ρώμη, ἀγνή Ἑστιάς κατὰ πρῶτον, ὅποτε συνδιελέγετο μετὰ τῆς Ἡγερίας, ἀλλ' ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν ἐμφυλίων ἀγῶνων καὶ ἐν τῇ μέθῃ τῶν κατακτήσεων ἀπολέσασα τὴν αἰδῶν, ἐν ἀπολέσῃ ἅμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν· βλέπει ἐν τῷ δικαίῳ ἀνθρωπίνῳ ὑπόστασιν καὶ ἀποστολῇ, καθαιρεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀναγορεύει τὸν πραίτωρα ὑπέρτατον οἰωνοσκόπον καὶ ποντίφικα τοῦ δικαίου, οἷον ὑφίσταται ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ζώσης κοινωνίας καὶ καταρρίπτει τὰς παραδόσεις καὶ τὴν πίσιν τῶν πάλαι γενεῶν, ἀναγνωρίζουσα τὸ κύρος τῆς τελεσθείσης ἐπαναστάσεως. Καὶ ἐπὶ τέλους ἡ Γερμανία καὶ μετ' αὐτῆς ὁ νεώτερος κόσμος, σοβαρὰ, μελαγχολικὴ, ὡς αἰ γοτθικαὶ αὐτῆς μητροπόλεις, ἀλλὰ σκεπτικὴ, μελετώσα, ζητοῦσα ἀείποτε τὸν λόγον τῶν πραγμάτων καὶ βδελυσσομένη τὴν παράδοσιν, ἀναγορεύουσα ὑπερτάτην ἀρχὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὸ ἄτομον μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δικαίων καὶ ἀξιώσεων, ἐκπροσωποῦσα ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτέρου κόσμου. Καὶ τίς θέλει διηγηθῆ ἑπαξίως τὴν μακρὰν ταύτην ἐποποιίαν, τίς θὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ μυστήρια τῆς ποικίλης ταύτης τοῦ δικαίου μετουσιώσεως, τίς λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν λειψάνων τοῦ παρελθόντος καὶ ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν αὐτοῦ συμβόλων θέλει προδιαγράψῃ τὸν κώδικα τοῦ μέλλοντος, τὸν δεκάλογον τῆς νέας κοινωνικῆς δημιουργίας;

Ὁ Αὐγούστος Κόντης διήρει τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν εἰς τρεῖς ἐποχὰς διακεκριμένας: τὴν *θεολογικὴν*, τὴν *μεταφυσικὴν*, τὴν *θετικὴν*. Ἐὰν δὲ ἡ διαίρεσις αὕτη ὑφίσταται ἀληθῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐν τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μάλιστα πάντων δύναται νὰ καταδειχθῇ ἐν τῇ ἱστορικῇ τοῦ δικαίου προόδῳ καὶ ἐξελίξει. Εἶδομεν ἤδη πῶς ἡ θρησκεία καὶ τὸ σύμβολον ἐκπροσωποῦσι τὴν πρώτην αὐτοῦ περίοδον· τὸ δίκαιον καλύπτεται ἔτι ὑπὸ ἀμαυροῦ σκιάφωτος, περιβαλλόμενον ὑπὸ πυκνοῦ νέφους, τοῦ ἀναθρώσκοντος ἀπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ θυμιάματος· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ πε-

ριόδῳ, τῇ μεταφυσικῇ, οἷα ἰδίως ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τῶν ἐλληνορωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ δίκαιον κατορθοῖ μὲν ν' ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς κηδεμονίας, ἀλλ' ὑφίσταται τὴν μεταφυσικὴν ἐπίδρασιν πλημμυλοῦς καὶ περιορισμένης τῶν πραγμάτων ἀπόψεως καὶ ἐκτιμήσεως· τὸ δίκαιον δὲν ἀπορρέει εἰσέτι ἀπὸ τῆς καθόλου συνειδήσεως τῆς κοινωνίας, εἶναι προνόμιον κληρονομικῶν ὀλίγων μόνον τάξεων, περιορισμένης τοῦ κοινωνικοῦ βίου θεωρίας. Ὑπάρχουσιν ἐλεύθεροι ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ δούλοι, δι' οὓς οὐδεμία ἐλπίς καὶ οὐδεμία κοινωνικὴ σωτηρία, δι' οὓς ἐπιγράφεται ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος.

«Lasciate ogni speranza,
o voi ch' entrate.»

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀρχεται ἡ θετικὴ τοῦ δικαίου ἀποψις καὶ παράστασις, ἡ κατ' ἐξοχὴν *ἀνθρωπίνη*. Τότε κατὰ πρῶτον ἀνακηρύσσονται πανδήμως τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, καὶ χειραφετεῖται τὸ ἄτομον, καὶ ἀπελευθεροῦται τὸ πνεῦμα. «Οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται καὶ διατελοῦσιν ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι κατὰ τὰ δίκαια. . . Τὸ τέλος πάσης κοινωνίας εἶναι ἡ συντήρησις τῶν φυσικῶν καὶ ἀπαρραγράπτων τοῦ ἀνθρώπου δικαίων, ἅτινα εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀσφάλεια, ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἀντίστασις κατὰ τῆς τυραννίας. . . Ὁ νόμος εἶναι ἡ ἐκφρασις τῆς καθολικῆς βουλῆσεως. . .» Τοιαῦτα ἀνεκηρύσσοντο πανηγυρικῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς συνελεύσεως κατὰ τὰς ἐναγωνίους ἐκείνας στιγμὰς τῆς νέας ἱστορίας, βάσις τοῦ κώδικος τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν, ἀφ' ἑαυτῶν λαλοῦντα, ἐκφράζοντα καὶ ὑποτυποῦντα ἅπασαν τὴν ἀπ' αἰῶνων τελουμένην κίνησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἐργασίαν.

Καὶ τί νὰ ποθῆσῃ σήμερον ἐπὶ πλέον ἡ ἀνθρωπότης κατόπιν τοσοῦτων κατακτήσεων καὶ τοσοῦτων ἐπιτυχιῶν; Λάβετε τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Ἀσσυρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρώμης, τοῦ Μέσου αἰῶνος ἢ τῆς Ἀναγεννήσεως, παραβάλατε αὐτὸν πρὸς τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ θέλετε ἐξαγάγει ἀσφαλέστατα συμπεράσματα. Ἴσως δειλὸς τις καὶ ἀψίκορος ὁδοιπόρος τῆς ἱστορίας—λαὸς ἢ ἄτομον—κατάπονος ὑπὸ τῆς μακρᾶς ταύτης ἐργασίας, εἴπη ἀρκεῖ πλέον καὶ ἐπιφανήσῃ τὸ τελευταῖον *εὐρηκα*! . . μὴ δὲν ἐθεοποιήθη τὸ ἀνθρώπινον ἐγὼ διὰ τῆς ἐργασίας; μὴ δὲν κατενόησε καὶ δὲν ἀνεῦρε τοὺς νόμους τῶν αἰωνίων σωματίων; μὴ δὲν ἐξουδένωσε διὰ τῆς ἐπιστήμης τὰ ὄρια τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου; μὴ δὲν ἐξουδετέρωσε τὸν κεραυνὸν καὶ δὲν ὑπέβαλε τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως ὑπὸ τὸ κύρος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ; μὴ ἐν τῷ ἥθικῳ κόσμῳ δὲν κατήργησε τὴν δουλείαν; μὴ δὲν ἐργάζεται νυχθημερόν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων; Τί περιπλέον ἀπαιτεῖται πρὸς κτήσιν τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς γαλήνης; . . Ὑπάρχουσιν

έποχαι, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι κατέχει ἅπασαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἐπαναπαύεται ἐπ' αὐτῆς νικηφόρος· ἀφ' ὅτου ὁ ἐρμηνευτὴς ἐκεῖνος τῶν μυστηρίων τῆς Αἰγύπτου, οἰκτεῖρων τὸν ἐξ Ἑλλάδος σοφὸν, ἀπεκάλει τούτῳ συμπολίτας αὐτοῦ παιδία αἰώνια, ἔκτοτε ἕκαστος πολιτισμὸς πιστεύει ὅτι κατέχει τὴν ἱερὰν κλειδα, ἀξιών ν' ἀνοίξη δι' αὐτῆς εἰς πάντα τὸν ζητοῦντα τὸν πυλῶνα τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοιοῦτον τὸ ἀληθές τοῦ πολιτισμοῦ πνεῦμα. Πᾶς αὐτοῦ σταθμὸς, μετὰ πόνου καὶ μόχθου κτώμενος, εἶναι ἀφετηρία νέας ἐργασίας, προκινάκρουσις νέων ἀγῶνων, νέων κατακτιήσεων. Ἀξιοῦμεν ὅτι γινώσκωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ περιφρονοῦμεν πάντα τὸν ἀντιδοξοῦντα. Πόσον ἐν τούτοις θέλουσι μᾶς οἰκτεῖρει οἱ μεταγενέστεροι, μελετῶντες τὸν κοινωνικὸν ἡμῶν βίον! Οὕτω μειδιῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἀνελίσσοντες τὸν πάπυρον τῶν χρονικῶν τοῦ παρελθόντος καὶ μὴ ἀναλογιζόμενοι, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἀνεγράφη πᾶς πόθος καὶ ἀπετυπώθη πᾶσα σκέψις, πᾶν ἰδεῶδες καὶ πᾶσα ἀλήθεια τῶν γενεῶν ἐκείνων.

* *

Τοιοῦτον ἐν τοῖς ἐκπολιτευτικοῖς αὐτοῦ ἀποτελέσμασι τὸ δίκαιον διὰ τῆς ἱστορίας, διὰ τῶν φυλῶν καὶ τῶν αἰώνων. Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο εἶναι ἀγὼν. Καὶ τί εἶναι ἡ κοινωνία, καὶ τί εἶναι ὁ πολιτισμὸς, ἢ τὸ ἀποτέλεσμα μακροῦ ἀγῶνος, ἀκαταπαύστου τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν πάλης καὶ ἐργασίας; Ἄνευ τοῦ ἀγῶνος τούτου τί ἤθελεν εἶναι ὁ βίος ἡμῶν, ἢ λίμνη ἀκίνητοῦσα, ἀπὸ τῶν τελμάτων τῆς ὁποίας ν' ἀναπέμπηται ἡ σηπεδῶν καὶ ὁ θάνατος; Ἡ κοινωνικὴ γαλήνη εἶναι ἡ γαλήνη τῶν νεκροταφείων, οὐχὶ δὲ παραδεισία κατάστασις, γοητεύουσα μόνον ποιητικὰς τινὰς καρδίας, ἀλλ' οὐδέποτε λαβοῦσα ὑπόστασιν. Μόνον κατόπιν μακροῦ χρόνου καὶ συντόνου ἐργασίας δημιουργοῦνται τὰ ἐπιφανῆ ἐκεῖνα πνεύματα, ἅτινα εἶναι κόσμος καὶ ἐντρύφημα τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, μόνον μετὰ μακρὰν καὶ περιπετειώδη ἐργασίαν καταλαμβάνουσιν οἱ λαοὶ τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Εἶναι ψευδῆς σύλληψις ἀντεπιστημονικοῦ πνεύματος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν θεολογικῶν ἀπόψεων διατελοῦντος, ἀγνοοῦντος τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν καθόλου ὀργανισμὸν αὐτῆς, ὅτι τὸ δίκαιον ἀποκαλύπτεται καὶ διατυπῶνται ἀνωδύνως, ἄνευ κοινωνικῶν σπαραγμῶν καὶ ἀναστατώσεων, οἷον τι δῶρον, μάννα τούρανοῦ, ἐν εἶδει ψεκᾶδων εὐεργετικῆς δρόσου καταπίπτον καὶ παρεχόμενον τοῖς ἀνθρώποις. Ἐὰν τὸ δίκαιον εἶναι πράγματι τὸ εὐθαλές καὶ καλλιφυλλον δένδρον, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ὁποίου ἔρχονται ν' ἀναπαυθῶσιν αἱ γενεαί, τὸ δένδρον τοῦτο θέλει ἀναπτυχθῆ μόνον διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου κατεργασίας καὶ καλλιιεργείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη κατέρριψεν ἤδη τὰς παραδόσεις περὶ εὐδαίμονος εἰδυλλιακῆς προϊστορικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, τῆς βασιλείας τοῦ Κρόνου, ὅποτε κατὰ Πλάτωνος «Θεὸς ἔνεμεν αὐτὸς ἐπιστατῶν τοὺς ἀνθρώ-

πους.»¹ Οἱ πολυῦμητοι οὗτοι χρόνοι ἦσαν τὸναντίον σκληραὶ ἐποχαι τῆς βασιλείας τῆς βίας καὶ τῆς πυγμῆς, δεινοὶ χρόνοι αἰματηροῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος, ἡ βασιλεία τῆς ἀδικίας μᾶλλον, μόνον δὲ μετὰ μακροῦς ἀγῶνος τὸ δίκαιον διεκδικοῦν βῆμα πρὸς βῆμα τὸ κοινωνικὸν ἔδαφος, ἤρξατο κατισχύον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ἐκ τοῦ σκληροῦ τούτου ἀγῶνος ἐξέρχεται ἐπὶ τέλος ἡ εὐλογία τοῦ πολιτισμοῦ.² Τὰ ἔθνη, ὅπως καὶ τὰ άτομα, σφυρηλατούμενα ἐν τῷ ἀκμῶνι τῆς ἐργασίας λαμβάνουσιν ἤδη τὸν εὐγενῆ αὐτῶν τύπον καὶ ἀρῶνται τὴν συνείδησιν τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ τῆς σημασίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὁ περὶ τοῦ δικαίου ἀγὼν εἶναι ἡ ποιησις τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἡ ἀσφαλεστάτη λυδία λίθος τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, τὸ ἐμβριθέστατον κεφάλαιον τῆς ἐκπολιτευτικῆς αὐτῶν ἐργασίας. Καθ' ὅσον δὲ τὸ δίκαιον λαμβάνει τελειότεραν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς κοινωνίας, κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ πολιτισμὸς, τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποστολῆς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, παγιοῦται καὶ ἐξιδανικεύεται. Δίκαιον λοιπὸν καὶ πολιτισμὸς εἶναι συνώνυμα καὶ ταυτόσημα ἀντικείμενα τῆς ἱστορικῆς τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν ἐργασίας καὶ γονιμότητος.

Ἀλλὰ τὸ δίκαιον δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς ἓνα μόνον λαόν, εἰς μίαν γενεάν, εἰς μίαν κοινωνίαν. Ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἐν καὶ πᾶν ἐν τῇ ποικίλῃ αὐτῆς ὑποστάσει, τὸ δίκαιον, ἡ καθολικωτάτη αὕτη ἐκπροσώπησις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, εἶναι τι ἐνιαῖον ἐπίσης καὶ ἀρτιμελές ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αὕτη ἡ ἐνότης ὑπῆρξεν κείποτε προεξάρχουσα ἰδέα ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ τῆς πρώτης αὐτῶν ἱστορικῆς ἀναπτύξεως· οὕτως οἱ Ἕλληνες παρέδιδον ὅτι ἔλαβον τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν, τὰ γράμματα, τὸν κοινωνικὸν αὐτῶν κόσμον—τὸ δίκαιον παρὰ τῶν ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἐκ Φοινίκης ἐπηλύδων· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδόξαζον ὡσαύτως ἄλλοτε μὲν ὅτι Ἐρμόδωρος ὁ ἐξ Ἐφέσου, ἐξόριστος τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἔθηκε νόμους τῇ Ῥώμῃ, ἄλλοτε δὲ πάλιν ὅτι ὁ δωδεκάδελτος συνετάχθη ὑπὸ ἐπιτροπῆς μεταβάσεως ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἑλλάδα. Τὸ δίκαιον εἶναι ἡ πρώτη ἐκφρασις καὶ ἀνάγκη τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως, διατυπῶνται δὲ καὶ ποικίλως παρίσταται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναλόγως τῶν λαῶν, παρ' οἷς λειτουργεῖ, κατ' οὐσίαν ἐν τούτοις τυγχάνον ἐνιαῖον. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ ἔθνη ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν καιρῶν καὶ τῶν περιστάσεων, τῆς ἰδίας αὐτῶν πολιτικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου, τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας, τοῦ κλίματος ὑπὸ τὸ ὁποῖον ζῶσι καὶ κρατύνονται, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἀποτελοῦσι τι πλήρες καὶ ἄρτιον ἐν πάσῃ τῇ δράσει αὐτῶν διὰ τῆς ἱστορίας.

Τὸ δίκαιον εἶναι, καθὰ ἐδίδαξε τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἡ ἱστορικὴ σχολή, πλά-

¹ Πολιτικός 444—447.

² Der Kampf, den das Recht erfordert, um zur Welt zu Kommen, ist nicht ein Fluch, sondern ein Segen. (Jhering's Kampf ums Recht).

σμα τοῦ καθολικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, τῆς καθολικῆς αὐτοῦ βουλήσεως, τὸ σύνολον λοιπὸν τῶν ποικίλων σχέσεων, τῶν διεπουσῶν τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν αὐτοῦ βίον. Ἐκαστος λαὸς, καθὸ ἰδίαν ἀποτελεῶν ἐνότητα, κατὰ συνέπειαν βούλησιν καὶ προσωπικότητα, ἐκφράζει κατ' ἴδιον τὸ δίκαιον αὐτοῦ τρόπον, τὸ ὁποῖον καθ' ὅσον προσεγγίζει πρὸς τὰς αἰωνίους ἀρχὰς τοῦ ἀπολύτου δικαίου, κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἀληθὲς καὶ τέλειον· ἀλλὰ τὸ δίκαιον τοῦτο δὲν ἀπομένει ἀποκλειστικὸς τοῦ ἀναπτύξαντος καὶ μορφώσαντος αὐτὸ ἔθνους κληρῶ· ἡ ἰδέα εἶναι ἠλεκτρισμός, μυστηριωδῶς καὶ ἀκαριαίως συνδέων ἀλλήλους καὶ ἀδελφοποιῶν τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα· οὕτως ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου μεταβιβάζει τὴν ζωὴν αὐτῆς καὶ τοὺς τύπους ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος, καθόσον προβαίνει καὶ ἀναπτύσσεται ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ συγκοινωνία· ὅπως ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη καὶ πᾶσα ἐν γένει ἀνωτέρα ἐκφρασις καὶ ζωὴ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μεταδίδεται διὰ τῆς ἱστορίας ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, οὕτω καὶ τὸ δίκαιον δύναται νὰ παράσχη τοὺς πλείστους, τοὺς καθολικωτέρους αὐτοῦ τύπους εἰς τὸ ξένον δίκαιον, οἶονεὶ ἐγγέρον νέον, ζείδωρον χυμὸν δημιουργικῆς εὐρωστίας εἰς τὴν δικαιολογικὴν τῶν ἄλλων λαῶν σύλληψιν καὶ θεωρίαν· διὰ τῆς διασταυρώσεως δὲ ταύτης τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ποικίλων τάσεων τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, ὅπως διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν φυλῶν, ἀποτελεῖται ἡ ἐνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διαφόρων μελῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ἣτις εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἠθικὴ ἰδέα τῆς ἱστορίας. Καὶ τοῦτο βλέπομεν κατ' ἐξοχὴν διατυπούμενον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ δικαίᾳ, τὸ ὁποῖον διαμορφωθὲν καὶ τελειωθὲν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, δὲν ἐναπελείφθη μεμονωμένον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἔχυσε τὸν χυμὸν αὐτοῦ καὶ παρέσχε τοὺς καλλιτεχνικοὺς αὐτοῦ τύπους εἰς τὸ νεώτερον εὐρωπαϊκὸν δίκαιον· καθ' ὅσον δὲ τὸ δίκαιον βαίνει τελειούμενον καὶ ἀναπτυσσόμενον διὰ τῆς ἱστορίας καὶ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐνότης αὐτοῦ καθίσταται πληρεστέρα καὶ πραγματικωτέρα.

Ἡ ἱστορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μελέτη τοῦ δικαίου τῶν διαφόρων λαῶν συντελεῖ καὶ εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν οὐ μόνον τοῦ ἀπολύτου δικαίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν μέρει, τοῦ ἐγγωρίου, τοῦ διέποντος ὠρισμένου λαοῦ τὰς σχέσεις. Ἡ ἱστορία εἶναι τὸ κάτοπτρον, ἐφ' οὗ ἡ ἀνθρωπότης δύναται ν' ἀτενίσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ πιστῆν, ἀνυπόκριτον τὴν ἑαυτῆς εἰκόνα. Ὁ ἐν αὐτῇ μελετῶν τὴν πρῶτον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ ποικίλα περὶ δικαίου καὶ πολιτείας κεφάλαια αὐτῆς, δύναται ἀσφαλῶς νὰ λύσῃ τὰ καθ' ἐκάστην παριστάμενα προβλήματα τοῦ παρόντος καὶ νὰ προδιαγράψῃ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὴν πορείαν τοῦ μέλλοντος. Ἐν τῇ ἱστορικῇ ταύτῃ σπουδῇ θέλει ἐρευνῆσαι ἀναγκαιῶς καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν πνευματικῶν, ἠθικῶν, θρησκευτικῶν, κοινωνικῶν ἐν γένει δυνάμεων τῶν διαφόρων ἔθνων, τεινούσης τῆς ἀνθρωπότητος περὶ τὴν πραγμα-

τωσιν τοῦ ιδεώδους αὐτῆς ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ τελειότητι καὶ διὰ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὄργανισμοῦ, ἐρειδομένου ἐπὶ τῆς βλάσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰωνίου δικαίου. Μὴ ταρσασόμενος ὑπὸ τοῦ φαινομένου τῶν ἐπαναστάσεων, τῶν παρομαρτούτων αὐταῖς ἀναγκαιῶς δεινῶν, φυσικῶν συνεπειῶν διαδοχικῆς, ἀκανονίστου πολλᾶκις διατυπώσεως τοῦ πνεύματος, θέλει ἀποδώσει εἰς αὐτὰς τὴν προσήκουσαν σημασίαν, μῆτε ὑπερτιμῶν, μῆτε ὑποτιμῶν τὴν ἀξίαν αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα. Ὅπως αἱ ἐπαναστάσεις τῆς γεωλογίας, οὕτω καὶ αἱ ἐπαναστάσεις τῆς ἱστορίας εἶναι ἀναγκαῖαι ἐκδηλώσεις τελειότητος καὶ προόδου. Ἐπαναστάσεις δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι κατ' ἐξοχὴν αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ δικαίου, ὡς τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν κοινωνικῶν ὀργανισμῶν, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὑφισταμένου τοὺς νόμους τῆς αἰωνίας ροῆς καὶ τῆς ἐξελιξέως.

Τὸ δίκαιον, τὸ σύνολον τουτέστι τῆς ἐπιστήμης τῶν Νόμων, ὡς τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμης τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ ἰδίως τινὸς τέχνης, τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν *ιθαγενὲς* δίκαιον,¹ τὸ ἐν ὠρισμένῳ τόπῳ ἰσχύον, ἣτις δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ καὶ νὰ ἐρευνηθῇ καταλλήλως, ἂν δὲν διαφωτίζεται καὶ δὲν διαπαιδαγωγῆται ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας. Ὁ σπουδάζων τὸ δίκαιον ἐν τῷ *ιθαγενεῖ* μόνον δικαίῳ, θέλει συλλάβει τοιαύτην αὐτοῦ ἔνοιαν καὶ ἀποψιν, οἷαν ὁ ζητῶν νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τοὺς ἱστορικοὺς νόμους, τοὺς διέποντας τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἐκ τῆς ἱστορίας ἐνὸς ἔθνους μόνον, οἷαν ὁ σπουδάζων τὴν ζωολογίαν καὶ ζητῶν νὰ κατανοήσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς εἰδικῆς ἐνὸς μόνου ζώου ἢ εἶδους μελέτης. Δὲν εἶναι μόνον ὠραῖον, ἀλλὰ καὶ διδακτικὸν ἅμα ν' ἀναβαίνει τις ἐπὶ τῶν κορυφῶν, ἵνα θεωρήσῃ τὰ ὑπ' αὐτὸν ἀντικείμενα· ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι καθαρὰ καὶ διαυγῆς ὁ νοῦς του· παρατηρεῖ τὸν ὀρίζοντα ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἀληθείᾳ καὶ πραγματικότητι, μὴ διακοπτόμενον ὑπὸ ἐπιπροσθούτων κωλυμάτων· οὕτως ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς ἐπιστήμης φωτοβολεῖ τὸ ἄσβεστον αὐτῆς πῦρ, ρίπτει τὸ φῶς αὐτοῦ καὶ τὴν σκιάν ἀναλόγως ἐφ' ὅλων τῶν περὶ αὐτὴν ἀντικειμένων καὶ ζητημάτων· ὁ νοῦς εὐρύνεται, καθ' ὅσον εὐρύνεται καὶ ὁ ὀρίζων τῆς ἀπόψεως ἡμῶν, καθ' ὅσον τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐκπέμπεται ζωηρότερον, ἄνευ φόβου διασκεδάσεως ὑπὸ τῆς ὀμίχλης, τῆς ἀναπεμπομένης πολλᾶκις ἀπὸ τῶν τελεμάτων τοῦ ἐφημέρου τῶν ἀνθρώπων βίου.

Ἡ πλήρης τοῦ δικαίου μελέτη καὶ ἔρευνα ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ, ἐν τῇ φύσει, ἐν τοῖς ἀποτελοῦσιν αὐτὸ ποικίλοις στοιχείοις, ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ζωῇ

¹ «So besteht die Jurisprudenz aus drei Theilen, nemlich der Philosophie, Geschichte und einer eigenen Kunst der Anwendung des Rechts auf Thatsachen». (Vico's von dem einen Anfange und dem einen Ende alles Rechts) deutsche Ubers. Ταῦτ' ἀγαλυτικώτερον καὶ ὁ "Εγελος Naturrecht—Einleitung § 3.

καὶ ἀναπτύξει, ἐν τῇ καθόλου αὐτοῦ συγχρόνῳ καταστάσει καὶ ἐνεργείᾳ, ἐκ-
 θεσις τῶν γενικῶν νόμων αὐτοῦ, τοιοῦτον τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ περιεχο-
 μενον τῆς ἐπιστήμης, ἥς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀμυδρά τις εἰκὼν διε-
 τυπώθη, τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου. Προλογίζων κατὰ τὴν στιγ-
 μὴν ταύτην περὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ὑποδεικνύων ὅσον τὸ ἐνὸν τὴν εὐρύ-
 τητα αὐτῆς καὶ τὴν ἀποστολὴν, λυποῦμαι ὅτι δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω
 κατὰ τὸ ἐνὸν πλήρη τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς ὑφ' ἅπαντα
 τὰ καθέκαστα καὶ τὰς λεπτομερείας, προεισάγων δ' ὑμᾶς καὶ κατα-
 δεικνύων τὸν ἀπέραντον λαβύρινθον τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου καὶ προσ-
 φέρων τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς τρίβου ἐν τῇ
 μελέτῃ τῶν Νόμων, νὰ καταδείξω τὸ εἰδικὸν ἀντικείμενον, περὶ δὲ περι-
 στρέφεται ἕκαστος τῆς ἐπιστήμης κλάδος, ταυτοχρόνως δὲ τὴν ποικίλην
 αὐτῶν ἐξάρτησιν καὶ ἀλληλουχίαν, τὸν ἐσώτατον αὐτῶν σύνδεσμον. Μόνον
 διὰ τῆς μεθόδου ταύτης θέλετε λάβει πλήρη τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν τῆς
 Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ συνόλου τῆς ἐπι-
 στήμης τῶν Νόμων. Αἱ γενικαὶ ἀπόψεις καὶ μελέται ἔσονται ἀείποτε τὸ
 πλήρες κάτοπτρον καὶ τὸ εὐρύτερον φῶς τῶν πραγμάτων· περὶ ταύτας δὲ
 τὰς γενικὰς ἀπόψεις καὶ σκέψεις δέον νὰ περιστρέφῃται τὸ εἰσαγωγικὸν μά-
 θημα, οἷονεὶ δίκην πανοράματος δεικνύον τῆ κατὰ πρῶτον μυουμένῳ τὰς
 ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης, τὴν διήκουσαν δι' αὐτῆς καθολικὴν ἰδέαν, τὰ μυστήρια
 αὐτῆς, τῆς ἐρεύνης τῶν ὁποίων καὶ ἐξετάσεως ἐπιλαμβάνεται. Τούτου τοῦ
 λόγου ἕνεκα ἡ σπουδὴ τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου, ὡς μελέτη τῆς
 καθόλου φύσεως, ἱστορίας καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου, δέον νὰ προηγηθῇ τῆς
 σπουδῆς τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ μερῶν· οὕτω δὲ τὸ δίκαιον, θελεὶ κατανοηθῇ ἐν
 τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ ἀλληλουχίᾳ. Μὴ φρονήτε ὅτι ἡ σπουδὴ τοῦ δι-
 καίου εἶναι ἀπλῆ ἐρμηνεῖα μόνον νομικῶν τύπων καὶ κανόνων, ἀυθαιρέτως ἐν
 ἱστορικῇ τινι περιόδῳ τεθειμένων, ἄνευ φιλοσοφικοῦ λόγου ἢ ἱστορικῆς ἀφορμῆς,
 ἄνευ συνοχῆς τινος καὶ συναφείας πρὸς τὸν καθόλου ἀνθρώπινον βίον. Ἐν τῇ
 φιλοσοφικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἀναπτύξει ἔγκειται καὶ ὑπο-
 τυπῶνται πλήρες τὸ ἄτομον, ὁ λαὸς, ἡ ἀνθρωπότης. «Οἱ νόμοι ἐνὸς ἔθνους,
 ἔλεγεν ὁ Γίββων, εἶναι τὸ διδασκτικώτατον κεφάλαιον τῆς ἱστορίας του»¹
 καὶ δύναται τις εἰπεῖν εὐρύτερον ἔτι καὶ καθολικώτερον: Δότε μοι ὀλίγα μόνον
 ἄρθρα κολοβωθέντος κώδικος λαοῦ, τοῦ ὁποίου ἐξέλιπε πλέον πᾶν ἕτερον
 ἔχνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ θέλω σὰς ἐπανασυνθέσει πλήρη τὴν ἐθνικὴν καὶ
 κοινωνικὴν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν· οὕτως ὁ Κυβιέρος ἐξ ἐνὸς μόνου ὁστοῦ κατα-
 στραφέντος ζωικοῦ ὄργανισμοῦ ἠδύνατο νὰ ἐπανασυνθέσῃ καὶ νὰ δημιουρ-
 γήσῃ πλήρη τὸν σκελετὸν τοῦ ἀπολεσθέντος ζώου.

Ἐν τῇ ἀρχομένῃ τοῦ αἰῶνος τούτου περιωνύμῳ πάλῃ μεταξὺ τῆς φιλο-

¹ Gibbon's Geschichte des allmälligen Sinkens und endlichen Untergangs des Römischen Weltreiches.

σοφικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς, τῇ τοσοῦτον γονίμῳ διὰ τὴν νομικὴν
 ἐπιστήμην, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν λατρεῖα τις μέχρις ἀποθεώσεως τοῦ ρωμαϊ-
 κοῦ δικαίου ἐπεκράτει ἐν τῇ σχολῇ, ὁ Ἰοῦστος *Thibaut* ἔγραψε τὰ ἀκό-
 λουθα ἐν πλήρει περὶ τῆς σημασίας τῶν λόγων αὐτοῦ πίστει καὶ συνειδήσει:
 «Ἡ ἱστορία τοῦ ἡμετέρου δικαίου ἵνα ἀληθῶς πραγματικὴ καταστῇ, δέον
 νὰ περιλάβῃ πάντων, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων λαῶν τὰς νομοθεσίας· δέκα
 δὲ πνευματώδη ἀναγνώσματα περὶ τῆς νομοθεσίας τῶν Περσῶν καὶ τῶν Σι-
 νῶν θέλουσιν ἐξεργεῖν πραγματικώτερον νομικὸν ἐνδιαφέρον ἢ ἕκατὸν τοιαῦτα
 περὶ τῶν ἐλλεινῶν αὐτοσχεδιασμάτων, εἰς ἃ ὑπέκυψεν ἡ ἐξ ἀδιαθέτου κληρο-
 νομία ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.»¹ Ἀληθῶς δὲν παρήλθε
 πολὺς χρόνος καὶ εὐφύεστατος ἀντιπρόσωπος τῆς σχολῆς ταύτης, ὁ Ἐδουάρ-
 δος *Gans*,² διετύπου ἐν ἰδίῳ συγγράμματι καὶ αὐτὰς ἀρχὰς ταύτας τὸ παγκο-
 σμίου κληρονομικὸν δίκαιον· ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπως καὶ ἄλλα τοιαῦτα
 ἀνάλογα,³ ἦσαν ἀπόπειραι μόνον, προπύλαιά τινα καθολικοῦ τινος περὶ τοῦ
 παγκοσμίου δικαίου ἔργου, τὸ ὁποῖον μᾶλλον ἀναμένει εἰσέτι τὸν Οὐμβόλδον
 αὐτοῦ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τῆς ὑπεράγκυ καταμερίτεως τῆς ἐργασίας, τῆς κατ'
 εὐφημισμὸν καλουμένης *ειδικότητος*, ἥτις παρεκτραπέσα ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὰ
 ἄκρα, ἐπαπειλεῖ τὸ οἰκοδόμημα πάσης ἐπιστημονικῆς ἐνότητος. Ὅπως πᾶσα
 ἐπιστήμη οὕτω καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου τότε μόνον θέλει κατανοηθῇ
 ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς σημασίᾳ καὶ ἀποστολῇ, ὅποταν ἀρχιτεκτονικός τις ἀνὴρ,
 τελείαν τὴν ἔννοιαν συλλαμβάνων καὶ καλλιτεχνικῶς συνθέτων τὰ καθ'
 ἕκαστα στοιχεῖα τοῦ δικαίου, παρὰσχῆ εἰς αὐτὰ πλήρη ζωὴν, ἐνότητα καὶ
 ἀρμονίαν.

Ἄλλ' ἕλις ἐπὶ τοῦ παρόντος τῶν πόνων τούτων, ὧν ἡ πραγμάτωσις ἀπό-
 κείται ἴσως εἰς ἀπώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον μέλλον. Ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί,
 ἀναλαμβάνων σήμερον τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου,
 τῇ εὐμενεῖ ψήφῳ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, δὲν δύναμαι ἢ καταδεικνύων ὑμῖν τὴν
 σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ μαθήματος τούτου, νὰ ὑπομνήσω ὧδε
 τοὺς ἀκολούθους λόγους τοῦ Βίκτωρος *Cousin*, ὑπουργοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Λου-
 δοβίκου Φιλίππου ἐν ἔτει 1840. Δημιουργῶν οὗτος νέαν ἔδραν Ἑγκυκλο-
 παιδείας τοῦ Δικαίου, οἷα ὑφίστατο ἤδη ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1767,⁴
 ὑπὸ τὸν τίτλον *Γενικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Δικαίου*, προσετίθει σὺν
 τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐπόμενα ἐν τινι δικαιολογικῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ἐκ-

¹ Παρὰ Ahrens Naturrecht.

² Das Erbrecht in welthistorischen Entwicklung 4 bde 1822—1835.

³ Πρώτιστον πάντων τὸ τοῦ Γαλλοῦ Pastoret, Histoire de la legislation 11 τόμ. 1817—1837, ἀτελὲς ἐν τούτοις τὸ τοῦ Βέλγου Laurent, histoire du droit des gens, ὡσαύτως ὑπὸ τὸν τίτλον Etudes sur l'histoire de l'humanité 19 τόμ. κατ' ἰδιόρ-
 ρημον διαίρεσιν καὶ διατάξιν.

⁴ Ὁ νομοδιδάσκαλος Putter εἰδίδασκε πρῶτος τὸ μάθημα τοῦτο ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὸν
 τίτλον Ἑγκυκλοπαιδεία.

θέσει: « Ἀπὸ μικροῦ χρόνου πάντα τὰ πνεύματα ἐπιζητοῦσι προεισαγωγικόν τι μάθημα, ἔχον ἀντικείμενον τὴν μύησιν τῶν νέων σπουδαστῶν διὰ τοῦ λαβυρίνθου τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, παρέχον αὐτοῖς γενικὴν τινα ἄποψιν ὄλων τῶν μερῶν τῆς ἐπιστήμης, δεικνύον τὸ διακεκριμένον καὶ εἰδικὸν ἐκάστης αὐτῶν, ταυτοχρόνως δὲ τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν καὶ τὸν συνάπτοντα ἐσωτερικὸν σύνδεσμον· μάθημα τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὀρίσει τὴν καθολικὴν μέθοδον ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν σπουδῶν τοῦ δικαίου μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων τροποποιήσεων, ἃς ἀπαιτεῖ ἕκαστος κλάδος· μάθημα ἐπὶ τέλους, τὸ ὁποῖον ἤθελε καταστήσει γνωστὰ τὰ σπουδαῖα ἔργα, ἅτινα ἐσήμαναν τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης. Τοιοῦτον δὲ μάθημα ἤθελεν ἀνυψώσει τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς νεότητος, ἐκ τοῦ χαρακτήρος τῆς ἐνότητος, ὃν ἤθελεν ἀποτυπώσει αὐτῇ, καὶ ἤθελεν ἐξασκήσει εὐτυχῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως. »

Οἶονεὶ δὲ πρὸς συμπλήρωσιν ἔγραφε τὰ ἐπόμενα πρὸς τοὺς πρυτάνεις τῶν Σχολῶν τοῦ Δικαίου ἐν Γαλλίᾳ :

« Δὲν ἀγνοεῖτε ὅτι ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα τοσοῦτον ἀκμάζει ἡ ἐπιστήμη, οὐδε μία ὑπάρχει σχολὴ ἄνευ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου. . . . Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ παράστασις τοῦ συνόλου τῆς ἐπιστήμης πρὸς ἀποχρῶσαν κατανόησιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐνότητος αὐτῆς. Ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς μεγάλης νομικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, ἣτις ἀποτελεῖ σχολὴν τοῦ δικαίου, παρεχομένη κατὰ πρῶτον τοῖς νέοις σπουδασταῖς, θέλει μεταδώσει αὐτοῖς ἀρχομένους τοῦ σταδίου γενναίαν ὠθησιν, ἀποτυπούσα ἐν τῇ σκέψει αὐτῶν καὶ τῇ ψυχῇ τὸ αἰσθημα καὶ τὸ σέβας τοῦ δικαίου, καθιστᾶσα εἰς αὐτοὺς ἐνδιαφέροντα ἅπαντα τὰ μέρη τῆς ἐπιστήμης, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, ἣν προτίθενται νὰ καλλιεργήσωσιν εἰδικῶς μίαν ἡμέραν. »¹

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, ὅπως πᾶσα ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ πλήρως τι καὶ ὁμογενές σύνολον στοιχείων, ἐχόντων λογικὸν συνειρμόν καὶ συνάφειαν πρὸς ἄλληλα. Ταύτης δὲ τῆς συναφείας ἡ τελεία παράστασις εἶνε τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Δικαίου. Ἀρχόμενοι λοιπὸν τῆς σπουδῆς τοῦ δικαίου, ἔχετε ἀείποτε κατὰ νοῦν ὅτι αὕτη τυγχάνει ἐνιαία, ὁμογενής, ὅτι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῶσιν ἐπακριβῶς τὰ καθέκαστα αὐτῆς, νὰ συλληφθῇ ἐν τῷ πνεύματι ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἔννοια καὶ ἀλληλουχία, ἂν δὲν κατανοηθῇ προηγουμένως ἡ καθολικὴ αὐτῶν εἰκὼν καὶ ἐνότης. Ὅστις δὲν συνέλαβε ποτε ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὴν συνείδησιν ἐνὸς ὄλου τελείου, λίαν δυσχερῶς θέλει ἀντιληφθῆ ἐπιστημονικῶς καὶ λογικῶς τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ λεπτομερειῶν καὶ στοιχείων, ἅτινα ἀλληλένδετα καὶ συναφῆ παρέχουσι τὴν κανονικὴν εἰκόνα πάσης ἐπιστήμης, ἣτις τότε μόνον καθίσταται πρᾶγματι τοιαύτη, ὅποταν ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτῆς τὴν ἐνότητα, τὸ

¹ Moniteur τοῦ 1840 παρὰ Eschbach Introduction générale à l'étude du droit.

μέγα τοῦτο μυστήριον, ἀλλὰ καὶ τὸν πρῶτιστον σκοπὸν τῆς ἱστορικῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

* *

« Παριστᾶμεθα σήμερον ἐν ἐπαρχῇ ποικίλων ἀντινομιῶν καὶ συζητήσεων καθ' ὅλας τὰς σφαίρας τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου. Ὁ ἡμέτερος αἰὼν, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἕως ἱστορικὴν ἐποχὴν διακυμαίνεται μετὰ ἀντιθέσεων, διακυλινδεῖται μετὰ συγκρουομένων ρευμάτων, παπταίνων πρὸς τὰ ἄγνωστα, οἶονεὶ ἀπολέσας τὴν πυξίδα τῆς ποντοπορίας του. Τὸ πνεῦμα τῆς κριτικῆς, τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τριῶν ἤδη αἰώνων σαλεύει τὰ ἠθικὰ θεμέλια τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, διατυπῶνται ὁσημέραι πληρέστερον καὶ αὐστηρότερον, μετ' ἀμειλίχτου διαλεκτικῆς ἀρνούμενον διὰ νὰ καταστρέψῃ, ἀδιαφοροῦν παντᾶσαι περὶ τῆς ὑστεραίας. Ἐπαναστάσεις καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ἀνθρωπότητος, τοιαύτη ἡ ἡμερησία διάταξις τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, ἀγνώστους θεοὺς καθ' ἐκάστην ἐπιζητούσης, ἔν' ἀπορρίψῃ αὐτοὺς τὴν ἐπαύριον, ἄχρηστα παίγνια ἰδιοτρόπου ἐπινοίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τελεῖται σήμερον ἡ κοινωνικὴ ἐργασία : Σχολαὶ καὶ αἵρέσεις, πεποιθήσεις καὶ δόγματα — τὰ πάντα σαλεύονται ὑπὸ τὴν καταστρεπτικὴν πνοὴν πονηροῦ δαίμονος, οἶονεὶ ἐν καταχθονίᾳ εὐφροσύνη ἐπιφωοῦντος μετὰ τοῦ Μεφιστοφελούς :

Alles, was entsteht
ist auch werth
dass es zu Grunde geht (1)

« Οὐδὲν λοιπὸν ἀληθές ; καὶ ἡ ἐργασία τῆς ἱστορίας ὑπῆρξε μηδὲν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ; μηδὲν, τὸ ὁποῖον ἕκαστον ἀρνητικὸν πνεῦμα δύναται νὰ καταδείξῃ καὶ νὰ ἐξευτελίῃ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ γυμνότητι καθάραντα ; ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ πνευματικὸς οὗτος μικρόκοσμος, εἰργάσθη ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἀσκόπως, ἄνευ πίστεως πρὸς τὸ ἀληθές, ἵνα βλέπῃ τὰ σημερινὰ εἶδωλα τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς λατρείας του καταπίπτοντα τὴν αὐριον ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου, ἐφ' οὗ χθὲς ἔτι ἀνεβίβασεν αὐτὰ πλήρης ζήλου καὶ πλήρης θερμότητος ;

« Οὐχὶ κύριοι. Ἡ πρόδοσις τελεῖται διὰ ποικίλων, ἀκαταλήπτων ἐλιγμῶν καὶ περιστροφῶν, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης βαίνει βιαίως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκπολιτιζομένη. Ἄς μὴ ἀπελπίζωσι λοιπὸν ἡμᾶς, ἀπογοητεύοντα καὶ καταβάλλοντα, ἀκατάληπτά τινα φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ τῆς Εὐρώπης βίου, ἣτις πεπειραμένη ἤδη, γεγηρακυῖα ἐν τῷ πολιτισμῷ, δύναται ἴσως ν' ἀμφιβάλλῃ, δύναται ἴσως καὶ νὰ καταστρέψῃ, ἄνευ σπουδαίων φόβων περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς. Ἄν ἐκεῖ ψευδῆ ἐπαναστατικὰ πνεύματα διαφισθηθοῦσι καὶ ἀρνοῦνται αὐτὰς τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς εἶναι ἀρκούντως στερεόν, δυσχερῶς δυνάμενον ν' ἀνατραπῇ ὑπὸ

¹ Πᾶν τὸ γενώμενον εἶναι ἄξιον ἐπίσης καταστροφῆς.

τὸν πρῶτον σάλον ἐναντίου ρεύματος. Ἄν ἐκεῖ τὸ ἰδεῶδες, ὁ ἐνθουσιασμός παρορῶνται πολλάκις ἐν τῇ ἀρνητικῇ τάσει τοῦ αἰῶνος ὑπὸ σοφιστικῶν πνευμάτων, ἀλλ' ὑπάρχει ἐπίσης οἶονεῖ ἀντίρροπον ἢ ἐπιστήμη, ἀσβεστον τηροῦσα τὸ πῦρ τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσιν, ἢ ἐπιστήμη, ἣτις κατανοοῦσα τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀποστολὴν, ἤκιστα ἐννοεῖ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὰς τάσεις καὶ τὰς ἀξιώσεις τῆς ἡμέρας, Ἐστιάς τηροῦσα ἀλώδητα τὰ ἄνθη τῆς παρθενικῆς αἰδημοσύνης. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀληθῶς ἢ ἐμπνέουσα τὸν ἐνθουσιασμόν, ἢ κρατύνουσα τὸ αἶσθημα, ἢ ὑποθάλλουσα τὰ ἰδεώδη τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ὁ δὲ θρίαμβος αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἠθικότητος. Λαὸς ἔχων ἰδεῶδες, ἔχει πίστιν, αὕτη δὲ ἢ πίστις εἶναι ἢ σώτειρα δύναμις τῶν κοινωνιῶν, ἐν οἰαδήποτε καὶ ἂν διατελῶσι κρίσιμῳ στιγμῇ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν βίου. Τοῦτο τὸ ἰδεῶδες, κύριοι, τὴν εὐσεβῆ καὶ ἀπόλυτον λατρείαν πρὸς τοὺς αἰώνιους κανόνες τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ σκοπεῖ, τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν καὶ πραγμάτωσιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ἐπιδιώκει κατ' ἐξοχὴν ἢ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ εὐρύτητι καὶ τῇ σημασίᾳ. Ἡ δὲ ἐπιστήμη αὕτη δὲν ἔχει ἀποστολὴν μόνον τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ θετικοῦ ἐκείνου νόμου, οἷος διατυπῶνται καὶ κατακυροῦνται ἐν ὠρισμένῃ ἐποχῇ καὶ κοινωνίᾳ· ἀλλὰ τὸ καθόλου δίκαιον, τὸ ἀπόλυτον δίκαιον, οἷον ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, οἷον πραγματοποιεῖται διὰ τῶν αἰῶνων καὶ τῶν λαῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν σταδιοδρομίᾳ. Καὶ τοῦτο τὸ δίκαιον ὀφείλει νὰ μελετᾷ, ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀντλή τὰς σκέψεις αὐτοῦ καὶ τὰς πεποιθήσεις πᾶς ὁ ἐπιλαμβανόμενος τῆς ἐρμηνείας ἢ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θετικοῦ δικαίου, τὸ ὅποσον, σχετικὸν καὶ πεπερασμένον, δὲν ἔχει δικαιώματα ζωῆς καὶ ὑπάρξεως πέρα ὠρισμένων τινῶν γενεῶν, πέρα πολιτισμοῦ τινος, οὐ ἀπερχομένου τῆς σκηνῆς τῆς ἐνεργείας, συναπέρχεται μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ δίκαιον, ἤκιστα ἀνταποκρινόμενον πλέον πρὸς τὰς ἀξιώσεις καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀποκαλυπτομένου νέου ἱστορικοῦ πνεύματος.

Σεῖς, κύριοι, οἵτινες ἐκπροσωπεῖτε τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, σεῖς οἱ μουσούμενοι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τούτῳ τῶν ἐλληνικῶν ἐλπίδων, σεῖς εἴσθε κεκλημένοι ἐν διαυγεῖα νοῦς καὶ εὐκρινεῖα καρδίας νὰ πραγματοποιήσητε καὶ νὰ ἐφαρμόσητε ἐν τῷ βίῳ ὑμῶν, λειτουργοὶ ἐξερχόμενοι ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὰς αἰωνίας αὐτῶν ἀρχάς, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδεὶς πολιτισμὸς θάλλει καὶ οὐδεμία θεμελιούται κοινωνία. Ἔθνος ἐξεληθὸν τῆς πάλης γῆθς ἔτι, ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας μαχόμενον κατὰ τυραννίας ἄνευ δόξης καὶ δικαιοσύνης, ἔθνος τὸ ὅποσον δὲν ἔχει τὸ δίκαιωμα νὰ εἴπῃ ἀρκεῖ πλέον, ἐνόσω δὲν ἀποτελέσῃ τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ προορισμόν, ἐνόσω δὲν ἀτενίσῃ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ εἰκόνα πλήρη, ἀρτιμελῆ, ὀφείλει κατ' ἐξοχὴν νὰ μελετήσῃ τὸ δίκαιον ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ ἀποστολῇ, ἐν ἀντλήσει ἐξ αὐτοῦ ζωντανᾶ,

πλήρη τὰ αἰώνια παραγγέλματα τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν κοινωνίαν καθήκοντος, πραγματοποιῶν αὐτὰ ἐν τῇ ἀνεγέρσει τοῦ νέου αὐτῆς οἰκοδομήματος. Ἄπλοῦς ἐργάτης τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἔρχομαι ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης συνεισφέρων τὸν ἐμὸν χάλικα, ἐλαχίστην συμβολὴν ὑπὲρ τῆς ἐργασίας ἐκείνης, ἣς ἕνεκα τοσοῦτους κέκτηται τίτλους ὁ ἐλληνισμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ: Καὶ δὲν μὲ συγκινεῖ τοσοῦτον ἢ σοβαρὰ αὕτη στιγμή, ἣς ἀπολαύω ἐνώπιον ἡμῶν παριστάμενος καὶ λαλῶν, ὅσον μὲ συγκινεῖ ἢ σκέψις ὅτι δύναμαι ἰσῶς καὶ ἐγὼ, ἐπεριδόμενος ἐπὶ τῆς ὑμετέρας προσοχῆς καὶ εὐμενείας, οὐχὶ νὰ ἐμπνεύσω ὑμῖν τὸ αἶσθημα τοῦ δικαίου, τὸ ὅποσον ἔμφυτον ἔχετε ἐν τῇ νεανικῇ ὑμῶν καρδίᾳ καὶ διανοίᾳ, ἀλλὰ νὰ κρατύνω εἰ δυνατόν αὐτὸ ἐπὶ μᾶλλον, καταλλήλως κατευθύνων, ἐπαξίως τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἔθνους, ὡς τὸ πρῶτιστον τῶν θεμελιῶν, ὡς τὸν πολυτιμότερον παρόγοντα τῆς ἀνακαινιζομένης ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐλευθερίας, τοῦ ἐκ νέου ἀνατέλλοντος ἐλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀνεσπέρου ὀρίζοντος τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας.

ΝΕΟΚΛΗΣ ΚΑΖΑΖΗΣ.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ὑπο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

§ 6.*

Ἐνέδρα οὐχὶ Ἐνεδρα.

Οὐ μόνον οἱ ἰδιῶται ἀλλὰ καὶ τῶν πεπαιδευμένων πολλοὶ ἀμελέστερον περὶ τὰ τῆς γλώσσης ἔχοντες τονίζουσι τὴν προκειμένην λέξιν ἐπὶ τῆς προπραληγοῦσης. Ἄλλὰ καὶ μικρὰν τις τοῦ πράγματος ἐξέτασιν ποιούμενος κατανοεῖ κάλλιστα καὶ πείθεται εὐκολώτατα ὅτι ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε ἐνέδρα, ὡς καθέδρα καὶ ἐφέδρα καὶ ἐξέδρα καὶ προεξέδρα. Εὐρίσκειται δὲ καὶ μετὰ τῶν προθέσεων ἀντί καὶ πρό καὶ μετὰ τοῦ ἐπιθέτου ψευδῆς συντεθειμένη ἢ περὶ ἣς ὁ λόγος λέξις, οἷον ἀρτενέδρα καὶ προενέδρα καὶ ψευδενέδρα.

Κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὸ ὄνομα ἔδρα καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον ὃν ἔχει τὴν λήγουσαν μακράν, ἣν οἱ Ἴωνες προφέρουσιν, ὡς εἰκόσ, διὰ τοῦ Η λέγοντες ἔδρη καὶ ἐνέδρη καὶ ἐπέδρη καὶ προεξέδρη, ὡς ὠρη, χῶρη, κτλ. Ἄλλὰ μοῖρα, σφαῖρα, πείρα, πρῶρα, κτλ., ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχού.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ Γ' τόμου.

'Αρκάδ. περι Τόν. σελ. 194,17 «Τὰ εἰς ΡΑ μετ' ἐπιπλοκῆς συμφώνου ἐκτείνει τὸ Α' Ἠλέκτρα, ποτίστρα, καλύπτρα, ἐνέδρα. Σησημείωται τὸ Τάναγρα καὶ σκολόπενδρα» (Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Ὁξ. Τόμ. Γ', σελ. 288,17). Χοιροβοσκ. Ἐπιμερ. Ψαλτ. σελ. 27,7 «Τὰ εἰς ΡΑ θηλυκὰ μετ' ἐπιπλοκῆς συμφώνου παροξύνεσθαι θέλει καὶ μακρὸν ἔχειν τὸ Α καὶ τῷ Ε ἢ διχρόνῳ παραλήγεσθαι, οἷον Φλέγρα, πέτρα, λέπρα. Οὕτως οὖν καὶ καθέδρα — Σησημείωται τὸ Τάναγρα καὶ σκολόπενδρα προπαροξυζόμενα καὶ συστέλλοντα τὸ Α». Κραμ. Ἄν. Ὁξ. Τόμ. Γ', σελ. 361,11 «Ἐγκλείστραν: Τὰ εἰς ΡΑ θηλυκὰ μονοφθόγγῳ παραλήγοντα ἐκτείνει τὸ Α' χώρα, ὄρα, χήρα' διφθόγγῳ δὲ συστέλλει αὐτό' μοῖρα, σπείρα καὶ τὰ ὅμοια. Τὰ δὲ μετ' ἐπιπλοκῆς συμφώνου εἴτε μονοφθόγγῳ εἴτε διφθόγγῳ παραλήγοντα ἐκτείνει τὸ Α, οἷον Φλέγρα, Φαῖδρα, ἐγκλείστρα, πέτρα καὶ τὰ ὅμοια». Πρβ. καὶ εὔστρα, καύστρα, κτλ. Ὅμοιον τῷ σκολόπενδρα εἶνε τὸ κοινὸν *δρενδρα* ἢ *δρεντρα*, περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τοῖς Ἀτάκτοις τοῦ Κοραῆ (Τόμ. Ε', σελ. 271).

Κακῶς ἐν τῇ Ἀλβερτεῖ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου εἶνε γεγραμμένον «Λόγμῃ: ἐνέδρα, ἐπιβουλή» καὶ «Λόγος: ἐνέδρα, στρατηγικὸν (Γρ. στραΤΙΩΤικόν) τάγμα». Τὴν πλημμελεῖ γραφὴν βλέπει τις καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Χοιροβοσκοῦ Ἐπιμερισμοῖς τοῦ Ψαλτηρίου σελ. 21,31 «Πόσα σημαίνει ἡ ὁδός; Τρία. Τὸν βίον — καὶ τὴν ἐνέδραν, — καὶ τὴν κοινῶς νοουμένην ὁδόν» καὶ ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς τοῦ Ὀμήρου Κραμ. Ἄν. Ὁξ. Τόμ. Α', σελ. 266,24 «Λόγος: ἡ ἐνέδρα». Πρβ. καὶ Παλ. Διαθ. Τόμ. Β', σελ. 102 Διδ. «ἐγκάθηται ἐνέδρα μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφους» καὶ Ἰερακοσόφ. σελ. 510,27 Ἐρχ. «καὶ ὅταν ἀκούσης τοὺς εἰς ἐνέδραν ὄντας λέγειν κτέ.» καὶ Σωκράτ. Ἐκκλ. Ἰστορ. σελ. 774 Οὔσς. «ἐκπέμπει δὲ τοὺς ἀθανάτους ἐνέδραν τοῖς Ῥωμαίοις ποιήσοντας», ἀλλὰ σελ. 401 «παρὰ μὲν γὰρ Σοφοκλεῖ ἐν Φοίνικι ἐνέδραν σημαίνει τὴν ὑπόστασιν». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Ἀρτεμιδώρου σελ. 65,13 «ἄδολον καὶ ἐνέδραν».

Περὶ τῆς παρὰ τῷ Τζέτζη χρήσεως τοῦ προπαροξυζήτου ἐνέδρα ἴδε Βοισσονάδην Τζέτζ. καὶ Ψελλ. σελ. 138.

Οὐδὲν βέλτιον τοῦ ἐνέδρα νομιζόμεν τὸ *Λευκόπετρα*, ὅπερ κατὰ ταύτην μόνην τὴν ἐκφορὰν μνημονεύεται ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων (σελ. 791 Βενσ.). Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος ἀναγινώσκειται καὶ κατὰ πλημμελεῖ γραφὴν «τελευτᾷ πρὸς τὴν *Λευκόπετραν* τῆς Ῥηγίνης λεγομένην» (σελ. 211) καὶ κατ' ὀρθὴν «ἀπὸ δὲ τοῦ Ῥηγίνου πλέουσι πρὸς ἕω *Λευκοπέτραν* καλοῦσιν ἄκραν ἀπὸ τῆς χροᾶς» (σελ. 259). Τὸν διττὸν τονισμὸν εὐρίσκομεν καὶ ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον Παρεμβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου, οἷον «περὶ τὴν *Λευκοπέτραν* τὴν ἐν τῇ Ῥηγίνῃ χώρᾳ» καὶ «τούτου πρὸς ἕω ἄκρα τις *Λευκοπέτρα*» (σελ. 277,18 καὶ 37 Διδ.) καὶ «ὡς καὶ τὴν ἀκρόπολιν διαλελυμένως ἢ ποιήσις ἄκρην πόλιν φησὶ καὶ τὴν *Λευκόπετραν* Λευ-

κὴν πέτραν» (σελ. 386,25). Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν ἂν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημῶδει φωνῇ λέγηται *ἀλαγρόπετρα*, *γαλαζόπετρα*, *ἀλογόπετρα*, *δαχτυλιδόπετρα*, *διαμαντόπετρα*, *μυλόπετρα*, κτλ.

Ἡμαρτημένον εἶνε καὶ τὸ *ἀσκόπηρα* ἀντὶ τοῦ *ἀσκοπήρα*. Ἐν τῇ κατὰ Δινδόρφιον ἐκδόσει τοῦ Πολυδεύκου φέρεται καὶ τὸ προπαροξυζήτον *ἀσκόπηραν* καὶ τὸ παροξυζήτον *ἀσκοπήρα* (βιβλ. Γ', 18 καὶ 160), ὡς καὶ τὸ *σακκοπήραν* (βιβλ. Γ', 161).

Χεῖρον τοῦ τε *Λευκόπετρα* καὶ τοῦ *ἀσκόπηρα* εἶνε τὸ *Ἰππούακρα*, ὅπερ ἔκειτο ἄλλοτε παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ, οἷον «*Ἰππούακρα*: πόλις Λιβύης. Ὁ πολίτης Ἰππακρίτης» (Τόμ. Α', σελ. 222,10 Δινδ. Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 314 καὶ Τόμ. Γ', σελ. 826). Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μεινεκίου ἀναγινώσκειται «*Ἰππούακρα*: πόλις Λιβύης. Ὁ πολίτης Ἰππουακρίτης» (σελ. 336,11). Ἄλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε *Ἰππου ἄκρα*, ὡς *Ἰππου κόμη*, *Ἰππου κρήνη*, ὅπερ κακῶς ὑπὸ τινῶν γράφεται *Ἰππουκρήνη*, κτλ. Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ *κηπούρευμα* εὐρίσκεται γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *κήπου ρεῦμα*, οἷον Βεκκ. Ἄν. σελ. 271,28 «*Κηπούρευμα*: τὸ ὕδωρ τὸ τοῦ κήπου εἰς ἄρδουσιν πεποιημένον» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 161,24).

Περὶ τοῦ *Κυρόσουρα* καὶ *Βοδούσουρα* καὶ *Λυκόσουρα* καὶ τινῶν ἄλλων θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Τὸ πλημμελῶς προενηνεγμένον *ἐνέδραν* ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ περὶ τῶν Ἐβδομήκοντα συγγράμματι τοῦ Οἰκονόμου, οἷον «ὅπου οἱ ταχθέντες εἰς *ἐνέδραν* ἀριθμοῦνται 30 χιλιάδες» (Τόμ. Γ', σελ. 547). Πολλάκις δ' ὁ Οἰκονόμος σφάλλεται περὶ τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων γράφων *Ἀριστέλλος* ἀντὶ τοῦ *Ἀριστοῦλλος* (Τόμ. Α', σελ. 14) καὶ *θῶων* ἀντὶ τοῦ *θῶων* (Τόμ. Β', σελ. 786) καὶ *ῤαδιοῦργοι-ῤαδιοῦργων* ἀντὶ τοῦ *ῤαδιουργοῦ-ῤαδιουργῶν* (Τόμ. Β', σελ. 815. σελ. 817. Τόμ. Γ', σελ. 125) καὶ *προπαιδεία-προπαιδείαν* ἀντὶ τοῦ *προπαιδεῖα-προπαιδεῖαν* (Τόμ. Β', σελ. 817. Τόμ. Δ', σελ. 78. σελ. 169. σελ. 732. σελ. 832) καὶ *ἀεργος* ἀντὶ τοῦ *ἀεργός* (Τόμ. Β', σελ. 859) καὶ *μεμβράνων* ἀντὶ τοῦ *μεμβρανῶν* (Τόμ. Γ', σελ. 60) καὶ *Σιβύλλα* ἀντὶ τοῦ *Σιβύλλα* (Τόμ. Γ', σελ. 812) καὶ *Ἀποκρέω* ἀντὶ τοῦ *Ἀπόκρεω* (Τόμ. Δ', σελ. 216) καὶ οὐ *συνίασι* τὰ *εἰρημένα* ἀντὶ τοῦ *συνιάσι* (Τόμ. Δ', σελ. 233. σελ. 1027), κτλ. Φέρεται δ' ὅμως παρ' αὐτῷ καὶ ὁ ὀρθὸς τονισμὸς *ῤαδιοῦργοι* (Τόμ. Γ', σελ. 170) καὶ *ἀεργοῦ* (Τόμ. Β', σελ. 860). Κακῶς ἐν τοῖς Ἰπποκρατεῖσι Τόμ. Β', σελ. 17 ἀναγινώσκειται «τούτου μὴ παρεόντος *ἀεργοῦ* εἰσι, μετὰ δὲ τὸ ἀφθῆναι *ἐνεργοῖ*». Οὐχὶ *ἀεργος* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο ἀλλ' *ἀεργός*, ὅπερ συναϊρεθὲν ἐγένετο *ἀργός*. Ἡρωδιαν. περὶ Διχρ. σελ. 297,16 «Τὸ *ἀργός* ἐκτεινόμενον ἐκ τοῦ *ἀεργός* ἐστὶ συναληθιμμένον». Οὐδέποτε δὲ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐπικοῖς συνηρέθη τὸ προκείμενον ἐπίθετον ἀλλ' αἰείποτε ἀσυναϊρετον ἐξεφέρετο διὰ τὸ πρὸ τοῦ Ε ὑπάρχον δίγαμμα, οἷον *ἀῤεργός* (Πρβ. καὶ *ταλαεργός*, *δημοεργός*, κτλ. Ἐπι δὲ τὸ Λακωνικόν

γαβεργός=γαβεργός=γεωργός). Ἰλ. I, 320 «κάτθαν' ὁμῶς ὁ τ' ἀεργός ἀνὴρ ὅ τε πολλὰ ἐοργός». Ὀδ. T, 27 «οὐ γὰρ ἀεργὸν ἀνέζομαι». Ἡσίοδ. Ἔργ. 44 «καὶ ἀεργὸν ἐόντα» (Πρβ. καὶ 302, κτλ.). Ἐν τοῖς τοῦ Θεόγνιδος φέρεται καὶ ἀσυναλείπτως «ἀπαθὴς καὶ ἀεργός» (στίχ. 1177) καὶ συναληθιμένως «ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι ἀργά» (στίχ. 584). Ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ μόνος ὁ δισύλλαβος τύπος ἦτο συνήθης, ὅπως δ' ἄγνωστος ὁ τρισύλλαβος, οὐ ἐγένετο ἐνίοτε χρῆσις ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ, οἷον Παροισμ. Σολομ. ΙΕ', 19 «ὁδοὶ ἀεργῶν ἐστρωμέναι ἀκάνθαις». Γρηγόρ. Νύσσ. Τόμ. Γ', σελ. 175, β' «οἱ παρὰ τῆς Σοφίας ὀνομασθέντες ἀεργοί». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 849 «πλὴν οὐ πάντως εἰς βρώσιν οὐδὲ μὴν πάντα ἀλλ' ὅσα ἀεργά». Παρ' Ἀλκίφρονι φέρεται τὸ τ' ἐπιθετὸν ἀεργός (βιβλ. Α', κή, 2) καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παρηγμένον ὄνομα ἀεργία (βιβλ. Α', α, 2), περὶ ὧν ἐποιήσατο λόγοις ὁ Κόβητος Var. Lect. σελ. 41. Δεινῶς σφάλλεται Γρηγόριος ὁ Κορίνθου γράφων σελ. 323 «Τὸν ἀργὸν ΚΑΤ' ἘΠΕΝΘΕΣΙΝ ἀεργὸν (οἱ Δωριεῖς) λέγουσι».

Παρατηρητέον δ' ἐν τέλει ὅτι ὑπάρχει καὶ ὀνομαστικὴ μέμβρανος ὅθεν δύναται νὰ νομισθῇ ὑπὸ τινος ὅτι ἐκ ταύτης ἐσχημάτισεν ὁ Οἰκονόμος τὴν παροξύτονον γενικὴν μεμβράνων.

§ 7.

Ἄναζωपुरεῖ, ἀναζωपुरεῖται, ἀνεζωपुरήσεν, ἀνεζωपुरήθη, κτλ., οὐχὶ ἀναζωपुरοῦ, ἀναζωपुरοῦται, ἀνεζωपुरώσεν, ἀνεζωपुरώθη, κτλ. Καὶ ἀναζωपुरήσεις, οὐχὶ ἀναζωपुरώσεις.

Τὸ ῥῆμα ἀναζωपुरῶ παντελῶς ἄγνωστον ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ ὅν παρελήφθη ἐκ τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ διεφθάρη ὁ τύπος αὐτοῦ σχηματιζόμενος συνήθως κατὰ τὴν τρίτην τῶν περισπωμένων συζυγίαν, οἷον ἀναζωपुरῶ-ω, ἀναζωपुरόει-οἶ, κτλ. ἀναζωपुरόμαι-οῦμαι, ἀναζωपुरέται-οὔται, κτλ. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πλημμελῶς ἀναζωपुरώσις ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων λέγεται.

Παρὰ τοῖς παλαιοῖς καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα ἐξέφερετο πάντοτε εἰς ΕΩ-Ω καὶ ΕΟΜΑΙ-ΟΥΜΑΙ, οἷον ζωपुरέω-ω, ζωपुरέει-εἶ, κτλ. ζωपुरέομαι-οῦμαι, ζωपुरέεται-εἶται, κτλ. καὶ ἐκζωपुरεῖ καὶ ἀναζωपुरεῖ καὶ ἀναζωपुरεῖται, κτλ. Ὄθεν ἐζωपुरήσα καὶ ἐξεζωपुरήσα καὶ ἀνεζωपुरήσα, κτλ. καὶ ζωपुरητέον, ζωपुरήμα, ζωपुरήσις καὶ ἐκζωपुरήσις καὶ ἀναζωपुरήσις. Τὸ ἐκ τοῦ πῦρ γενόμενον ῥῆμα ἐπερατοῦτο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰς ΟΩ-Ω, οἷον πυρῶ-ω καὶ ἐκπυρῶ-ω ὅθεν πυρωτός καὶ εὐπυρωτός καὶ ἀπυρωτός καὶ ἀνεκπυρωτός καὶ ἡμιπυρωτός καὶ πύρωσις καὶ ἐκπύρωσις, κτλ. (Πρβ. καὶ ἐμπυρῶ-ω καὶ ἐμπύρωσις. Λέγεται δὲ καὶ πυρεῶ-ἐμπυρεῶ καὶ ἐμπυρίζω, περὶ ὧν ἀλλαχού). Ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ ζῶ-पुरον παραχθὲν ἔληγεν ἀεῖποτε' εἰς ΕΩ-Ω.

Μένανδρ. Ἀποσπ. 72 «ὦ τρισκατάρατε, ζωपुरεῖ τοὺς ἀνθρακας». Θεόφρ. περὶ Πυρ. 27 «τὸ δὲ πνεῦμα τῇ κινήσει συνεκκαίει καὶ ζωपुरεῖ». Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 923, δ' «καὶ συνέχει καὶ ζωपुरεῖ τὴν δύναμιν». σελ. 940, γ' «μικρῷ παντάπασιν ἢ φύσις ὑπεκκαύματι ζωपुरεῖ καὶ συνέχει τὸ ζῶον». Ἄντυλλ. παρ' Ὀρειβ. Τόμ. Α', σελ. 461, 17 «κατὰ τὴν παράτριψιν ἐγείρει καὶ ζωपुरεῖ». Ἀριστοφ. Λυσ. 682 «εἰ νῆ τῷ θεῷ με ζωपुरήσεις». Συνέσ. σελ. 102, α' «οἷον ἀποψύχουσαν ζωपुरήσοιτες». Δ' Βασιλ. Η', 1 «ἤς ἐζωपुरήσῃ τὸν υἱόν» (Πρβ. καὶ Η', 5). Ψευδαρχύτ. παρ' Ἰαμβλ. Προτρ. σελ. 40 Κισλ. «τράφεται καὶ ἀέζεται καὶ ζωपुरῆται μετ' αἰσθάσιος». Ἰουλιαν. σελ. 406, δ' «οἰοεὶ σπινθήρ τις ἱερός ἀληθοῦς καὶ γονίμου παιδεύσεως ὑπὸ σοὶ μόνῳ ζωपुरεῖται». Φώτ. Λεξ. σελ. 56, 1 «Ζωपुरεῖ: ἀναζῆν ποιεῖ ἢ ἐκκαίει» καὶ «Ζωपुरῆσαι: ἐκ μεταφορᾶς ἀπὸ τοῦ πυρός ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀρρωστίας ἀναρρωννυμένους λέγουσιν οἱ Ἀττικοί» (Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 413, 6 καὶ Σουίδ. λ. ζωपुरῆσαι). Ὁ Σαλλιῆρος μετέγραψεν ἀεπὶ τΩΝ ἐξ ἀρρωστίας ἀναρρωννυμένων (Μοίρ. σελ. 169 Πειρσ.). Ὀρθοτέραν δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην νομίζομεν τῆς ὑπὸ τοῦ Ναβήρου γενομένης (Φωτ. Λεξ. Τόμ. Α', σελ. 250) «ἐπεῖ τὸς ἐξ ἀρρωστίας ἀναρρωννυμένους (οὕτω) λέγουσιν οἱ Ἀττικοί» (Πρβ. καὶ Βερνάρδον Σουίδ. Τόμ. Α', β', σελ. 738). Παρατηρητέον δ' ἐν παρόδῳ ὅτι κακῶς παρὰ τῷ Σουίδῳ εἶνε γεγραμμένον «Ζωपुरήσεις: ἀντὶ τοῦ ἀνεγερεῖς.

εἰ μὴ τῷ θεῷ ζωपुरήσεις,
λύσω τὸν ἑμαυτῆς υἱὸν κτέ.»

ἀντὶ τοῦ (Ἀριστοφ. Λυσ. 682):

εἰ νῆ τῷ θεῷ ζωपुरήσεις,
λύσω τὴν ἑμαυτῆς ὕν κτέ.

Ἀριστοφάν. Εἰρ. 310 «ὅπως μὴ περιχαρεῖς τῷ πράγματι τὸν Πόλεμον ἐκζωपुरήσῃ ἔνδοθεν κεκραγότες». Πλούταρχ. Ῥωμ. 29 «τὴν παλαιὰν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν ἐκζωपुरῆσαι». Κράσσ. 10 «αὐθις ἐκζωपुरῆσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον». Φίλων Τόμ. Β', σελ. 306 «βουληθέντες ὄλον τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον ἐκζωपुरῆσαι μέρος».

Εὐριπίδ. Ἥλ. 1121 «ἀν' αὖ σὺ ζωपुरεῖς νείκη νέα». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 600, β' «ἀναζωपुरεῖν καὶ ἀναθάλλειν». σελ. 663, ζ' «ἐντείναι καὶ ἀναζωपुरῆσαι πηγχάλεπον». σελ. 888, ε' «σβεννυμένους δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναζωपुरεῖν νύκτωρ» (=ἀναζωपुरεῖσθαι). σελ. 941, γ' «ἀναζωपुरῆσαι πάλιν ἰσχυρὸν καὶ πολὺ γενόμενον». Περικλ. 1 «ἀναζωपुरεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν». Κάτ. Νεωτ. 61 «ἀνεζωपुरεῖ καὶ διεθερμαινεν». Διον. Ἄλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 1724 «τὰς πολιτικὰς ἔχθρας ἀναζωपुरεῖν». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Ἀρχ. Η', η', 5 «ἀναζωपुरῆσαι τὴν δεξιὰν αὐτῶν». Ἀριστοκλ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπ. ΙΔ', ιη', 29 «Αἰνησιδμήος τις ἀναζωपुरεῖν ἤρξζατο τὸν ὕθλον τοῦτον». Θεμίσ. σελ. 60, α' «ἀναζωपुरεῖν παραγγέλλει».

Μάρκ. Ἄντων. Ζ', 2 «ἀς διηνεκῶς ἀναζωπυρεῖν ἐπὶ σοὶ ἔστι». Μάξ. Τύρ. Λόγ. ΙΓ', 4 «ἐξώρθου τὴν πόλιν καὶ ἀνίστη καὶ ἀνεζωπύρει». Ἀθῆν. σελ. 297, α' «ἀναζωπυρήσατος δὲ τοῦ λαγῶ τῆ βοτάνη». Ἀχιλλ. Τάτ. Α', 17 «τὸ δὲ σῶμα ἀποθνήσκον πάλιν ἀνεζωπύρησε καὶ ἐξάνεστη». Γ', 18 «μόλις οὖν ἀναζωπυρήσας λέγω πρὸς τὸν Μενέλαιον». Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 276 «καὶ ἀναζωπυρεῖν ποιοῦσα». Γέν. ΜΕ', 27 «ἀνεζωπύρησε τὸ πνεῦμα Ἰακῶβ τοῦ πατρὸς αὐτῶν». Β' πρὸς Τιμόθ. Α', 6 «δι' ἣν αἰτίαν ἀναμυμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Χριστοῦ». Ἰγνάτ. πρὸς Ἐφεσ. Α', 1 «ἀναζωπυρήσατες ἐν αἵματι θεοῦ κτέ.». Κλήμ. Ρώμ. Α' πρὸς Κορινθ. 37 «ἀναζωπυρησάτω οὖν ἡ πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν». Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Η', ιβ', 2 «τί δεῖ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας ἀναζωπυρεῖν τὴν μνήμην;». Β'. Κωνσ. Α', ιβ', 2 «ὅτι δὴ καὶ ἄξιον ἐν καιρῷ τούτῳ τὴν μνήμην ἀναζωπυρησάτω». Ἦσυχ. Ἄ' Ἀναζωπυρεῖν: ἀνεγεῖραι (Κάλλιον ἀνεγείρειν) καὶ Ἄ' Ἀναζωπυρησάτω: ἀνανεῶσαι, ἀνεγεῖραι, ζῶσαι» (Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 390,17). Περὶ τῆς γινομένης ἐνίοτε χρήσεως τοῦ ἀναζωπυρῶ ἐπ' ἀμεταβάτου διαθέσεως, καθ' ἣν ἰσοδυναμεῖ τῷ ἀναζωπυροῦμαι, ἐποίησατο λόγον ὁ Κοραΐης Πλουτ. Παράλλ. Μέρ. Β', σελ. 396 καὶ ὁ Πειρωτῶν Μοῖρ. σελ. 170 καὶ ὁ Ἰακώφιος Ἀχιλλ. Τατ. σελ. 482. Πρβ. καὶ Πατέρ. Ἀποστ. Τόμ. Β', σελ. 5 (Λιψ. 1876). Φέρεται δὲ καὶ «ἦν ἡ θέρμη ζωπυρῆ καὶ ἐς νύκτα ἐκλάμπη» παρ' Ἀρεταίῳ, ἀλλ' ὁ Ἑρμερίσιος (σελ. 81, 5) ἐξέδωκεν «ἦν ἡ θέρμη ζωπυρῆται καὶ ἐκλάμπη ἐς νύκτα».

Φιληδεῖ δὲ μάλιστα τῷ ἀπλῶ ῥήματι ὁ Ἰουδαῖος Φίλων, ἐξ οὗ μνημονεύομεν τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἐπιτήδεια παραδείγματα.

ζωπυρεῖν. Τόμ. Β', σελ. 319. Τόμ. Γ', σελ. 302. Τόμ. Ε', σελ. 41.

ζωπυρῆ. Τόμ. Γ', σελ. 200.

ἐζωπύρει. Τόμ. Δ', σελ. 61 καὶ 254.

ζωπυρησάτω. Τόμ. Ε', σελ. 284.

ζωπυρησάσαντες-ζωπυρησάσαντας. Τόμ. Δ', σελ. 179. Τόμ. Ε', σελ. 221 καὶ 260.

ζωπυρεῖται. Τόμ. Α', σελ. 14. Τόμ. Γ', σελ. 16 καὶ 302.

ζωπυρῆται. Τόμ. Γ', σελ. 302.

ζωπυρεῖσθαι. Τόμ. Β', σελ. 296.

ζωπυρεῖσθω. Τόμ. Δ', σελ. 346.

ἐζωπυρεῖτο. Τόμ. Δ', σελ. 62.

ζωπυρηθήσονται. Τόμ. Γ', σελ. 225.

ζωπυρηθῆ. Τόμ. Β', σελ. 319.

ζωπυρηθῆναι. Τόμ. Ε', σελ. 44.

ζωπυρηθέντων. Τόμ. Α', σελ. 288.

ζωπυρηθείσης. Τόμ. Α', σελ. 99.

Γραφικὸν σφάλμα ἀναντιλέκτως εἶνε τὸ ἐν τοῖς Στρωματεῦσι τοῦ Κλήμεντος φερόμενον σελ. 335 «ἐκκαθαίρεται τε τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναζωπυροῦται ἡ ψυχὴ». Ὁ Κλήμης ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ ἀναζωπυρεῖται, ὡς ἐν σελ. 336 τοῦ ἀναζωπυρεῖσθαι. Πρβ. καὶ Πλάτ. Πολιτ. σελ. 527, ε' «ἐκκαθαίρεται τε καὶ ἀναζωπυρεῖται» καὶ Θεόφραστ. π. Πυρ. 61 «πάλιν ἀναζωπυρεῖται» καὶ Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 273 «ἀναζωπυρεῖσθαι καὶ ἀπαθανατίζεσθαι». Ὡς δὲ λέγεται ἀναζωπυρεῖται, οὕτω καὶ ἀνεζωπυρεῖτο, οἷον Ἰάμβλ. Βί. Πυθαγ 112 «ἐξήπτετο γὰρ καὶ ἀνεζωπυρεῖτο ὑπὸ τοῦ Φρυγίου αὐλήματος» καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. Ε', δ', 46 «ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐτὰ τῶν Θηβαίων ἀνεζωπυρεῖτο». Εὐρίσκειται δὲ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἐν τῷ περὶ Ἰππ. Ι', 16 «ἦν δὲ τις οὕτως ἀνεζωπυρημένῳ αὐτῷ δῶ τὸν χαλινόν».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἦσυχίου κεῖται

ζωπυρεῖ: ἀναζῆν ποιεῖ.

ζωπυρησῖς: ἐκκαύσεις.

ζωπυροῦν: ἐξάπτειν ποιεῖ.

Ὁ Μουσοῦρος μετέγραψε «ζωπυροῦν: ἐξάπτειν ποιοῦν», ὁ δὲ Μεινέκιος ζωπυροῦν: ἐξάπτειν ποιεῖν.» Ἄλλ' ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν «ζωπυροῦν: ἐξάπτειν» ἀποβάλλοντες τὸ κακῶς ἐκ τῶν ἡγουμένων ἐπαναληφθὲν ποιεῖ. Πρβ. Μοῖρ. σελ. 169 «ζωπυρεῖν Ἀττικῶς, ἐξάπτειν Ἑλληνικῶς».

Ὡς δὲ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ τὸ ῥῆμα ἀναζωπυρεῖται μετεβλήθη εἰς τὸ ἀναζωπυροῦται ῥυθμισθὲν πρὸς τὸ πυροῦται, οὕτω παρὰ Μαξίμου τῷ Τυρίῳ τὸ ὄνομα ζωπύρησις μετασυστηθὲν κατὰ τὸ πύρωσις ἐγένετο ζωπύρωσις, οἷον Λόγ. Θ', 7 «ἀλλ' ὄργης ζωπύρωσιν καὶ φλεγμονήν». Ὁ Μαξίμος ἔγραψεν ἀναμφιδόλως ζωπύρησιν, ὡς ὁ Πλούταρχος Ἠθικ. σελ. 156, β' «οἷον ἀνθράκων ἐκζωπύρησιν» καὶ ὁ Ἰώσηπος Ἀρχ. ΙΒ', η', 1 «τὰ περίεξ ἔθνη πρὸς τὴν ἀναζωπύρησιν καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν Ἰουδαίων χαλεπῶς διακείμενα» καὶ ὁ Εὐσέβιος Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ', κγ', 3 «καὶ τῆς πίστεως ἀναζωπύρησιν εἰληχότων». Ὑπάρχει δὲ καὶ ὄνομα ζωπύρημα, οἷον Φίλων Τόμ. Ε', σελ. 27 «ἐμπύρευμά τι καὶ ζωπύρημα ἐλευθερίας» καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Λυσ. 107 «οἷον ζωπύρημα καὶ σπινθήρ». Παρὰ τῷ Φίλωνι εὐρίσκειται καὶ τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον ζωπυρητέον Τόμ. Α', σελ. 262 «τοῦτο ὡσπερ ἐμπύρευμα πάσαις ἐπιμελείαις ζωπυρητέον».

Ἴσως δὲ καὶ παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ἀκομινάτῳ ἀναγνωστέον Τόμ. Α', σελ. 147,30 «νεκρουμένην ἀναζωπύρησον» ἀντὶ τοῦ ἀναζωπύρωσον. Πρβ. σελ. 132,13: ἀνεζωπύρησε. σελ. 145,30: ἀναζωπυρηθέντες. σελ. 209,23: ἀνεζωπυρηθήμεν. σελ. 210,15: ἀνεζωπύρησε. σελ. 225,19: ἐζωπυρηθῆ. σελ. 271,23: ζωπυρησάτω. σελ. 333,24: ἀνεζωπύρει. σελ. 334,24: ἐζωπύρησε.

Ἄσυστατος εἶνε καὶ ὁ τύπος ζωπυρῆζω, κακῶς δ' ἄλλοτ' ἐφέρετο παρὰ Πλουτάρχῳ Μαρ. 44 «πολλοὺς ἀνθρακας ἐκζωπυρῖσας ἀπεπνίγη». Κοραΐης

Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Γ', σελ. 363 «'Εκζωπυρήσας. ΗΔ (συναφδοντος και του φίλου Σνεϊδέρου εν τῷ Λεξικῷ), ΑΤ, 'Εκζωπυρήσας».

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι κακῶς εἶνε παρὰ τῷ Φίλωνι γεγραμμένον Τόμ. Α', σελ. 293 «ἄταν ἐν ἡμῖν ζωπυρῆται Φαρκῶ» ἀντὶ τοῦ ζωπυρῆται. Πρβ. και Α' Μακκαβ. ΙΓ', 7 και ἀνεζωπύρησε τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ». Ἴδε και Κόβητον Collect. Crit. σελ. 478.

Ο ΕΛΛΗΝ ΚΛΗΡΙΚΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ*

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1732 ἔτους, διεδόθησαν φῆμαι ἐν Πετροπόλει περὶ τῆς ἐκ Σουηθίας ἀφίξεως Ἑλληνός τινος κατασκόπου, ὅστις και ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἐπεσκέφθη τὴν Ῥωσίαν, και περ δὲ εὐεργετηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἀπέδρα ἐκ Ῥωσίας και ἔλαβεν ἐν Τουρκίᾳ θέσιν γραμματέως Καρόλου τοῦ ΙΒ' κατὰ τὴν εἰς Προῦθον ἐστρατείαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπλή φήμη δυσμενῆς τῇ κυβερνήσει ἠδύνατο νὰ συντελεσθῆ ὡς βάσις καταγγελίας. Τῇ αὐτοκρατείᾳ Ἄννη Ἰβανόβνα¹ μετὰ τὴν ἐκ Πετροπόλεως ἀφίξιν ἀνέφερον περὶ τοῦ ὑπόπτου Ἑλλήνου. Αὕτη δὲ διέταξε νὰ μάθωσιν ἀκριβέστερα.

Ὁ ἐν λόγῳ Ἑλλήν Σεραφεῖμ πράγματι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1731 ἔτους, ἀφίκετο εἰς Πετροῦπολιν ἐκ Στοκχόλμης, ἔλεγε δὲ ὅτι ἦτο ἱερεὺς και κατῴκει ἐν τῇ Μορσκάγια² μετὰ δύο ἀκολουθῶν αὐτοῦ ἐπίσης Ἑλλήνων. Οὐδαμῶς δὲ ἐνεφανίζοντο ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεως αὐτῶν.

Τῇ 23 Ἰανουαρίου τοῦ 1732, ἀκριβῶς μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδος μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τῆς αὐτοκρατείας εἰς Πετροῦπολιν, κατὰ διαταγὴν αὐτῆς συνελήφθη ὁ εἰρημένος Ἑλλήν και ἀπήχθη πρὸς τὸν Θεοφάνη Προκοπόβιτς³ ὅπως ἀνακριθῆ.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σεραφεῖμ ἀνέμνησε τὸν Θεοφάνη ὅτι ἀνέγνωσέ ποτε ἕν τι πονήματι περὶ τοῦ Ἑλλήνου ἱερέως Σεραφεῖμ. Ὁ Θεοφάνης διέταξε ν' ἀπα-

* Ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀρχαία και Νέα Ῥωσία» 1876, ἀριθμ. 4 ὁ ἱστορικὸς Γ. Γεσίποδ κατεχώρισε τὴν ἀξιόλογον ταύτην διατριβὴν ἀρυσθεὶς τὰ ἐν αὐτῇ ἐκ τῶν Ῥωσικῶν ἀρχείων.

¹ Ἄννα Ἰβανόβνα ἡ δευτέρα θυγάτηρ τοῦ Τζάρου Ἰωάννου Ἀλεξίεβιτς γεννηθεῖσα τῷ 1693 ἔτει. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου Β' (1730) ἀνηγορεύθη ἀνασσα ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου, δοῦσα ὅμως προηγουμένως ὑποσχέσεις τινάς, ἃς ἀθετήσασα ἀνηγόρευσε ἐαυτὴν Αὐτοκράτειραν.

² Σουοικία ἐν Πετροπόλει.

³ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νόβογροδ, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Κιέβου, ἐνθα ἀποπερῆσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην ὅπως τελειοποιηθῆ. Ἀπὸ τοῦ 1716 ἔτους μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1736) διέμενεν ἐν Πετροπόλει. Κατέλιπε δὲ πολλὰ συγγράμματα ἕξια λόγου εἰς Ῥωσικὴν και Λατινικὴν γλῶσσαν.

γάγωσι τὸν Ἑλλήνα τοῦτον εἰς τὴν εἰρητὴν τῆς μονῆς και ἐζήτησεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ τὸ εἰρημένον βιβλίον: «Status praesens Ecclesiae Graecae, in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni novi testamenti editiones in Graeco-barbara lingua factas acceptare recusent. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum ab Alexandro Helladio not. Graec. Impressus. A. B. S. MDCCXIV». Ἐν τῷ ις' κεφαλαίῳ τοῦ πονήματος τούτου ὁ Θεοφάνης εὔρε τὸν βίον Σεραφεῖμ τινος Λεσβίου. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου, σχέσεις ἔχων ποτὲ πρὸς τὸν Σεραφεῖμ περιέγραψεν αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον ἀναιδῆ, ἡμιμαθῆ, ἀπατεῶνα και ὑπάρξοντα ἀγνώμονα πρὸς Πέτρον τὸν Μέγαν, καθ' ὅτι ὁ Πέτρος συνέδραμεν αὐτὸν χρηματικῶς κατὰ τὴν εἰς Ῥωσίαν ἀφίξιν αὐτοῦ τῷ 1704. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος τούτου τῷ 1712 εὐρίσκειτο μετὰ τοῦ Πέτρου ἐν τοῖς λουτροῖς τῆς Καρλοβάδης ἐνθα προέτεινε τῷ ἱατρῷ τοῦ Τζάρου Ἀρέσκην νὰ ζητησθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀρωγὴν· ἀλλ' ὁ Ἀρέσκην ἀπάντησε λέγων ὅτι «Ὁ Ἑλλήν Σεραφεῖμ και περ τυχῶν τοσοῦτων γενναιοδωριῶν νῦν ὑπηρετεῖ Καρόλῳ τῷ ΙΒ' ὡς διερμηνεύς!»

Ἐμπορούμενος ὁ Θεοφάνης τῶν ἐντυπώσεων ἃς ἐνεποίησαν αὐτῷ τὰ ἐν τῷ πονήματι τούτῳ, ἐπελάβετο τῆς ἀνακρίσεως τῇ ὑστεραίᾳ 24 Ἰανουαρίου 1732. «Πῶς ὀνομάζεται, πόθεν κατάγεται, τίνα βαθμὸν φέρει νῦν και τίνα ἔφερε προηγουμένως, πότε ἀπῆλθε τῆς πατρῶς γῆς και τίνι τρόπῳ; αὐτοβούλως ἢ ἀποσταλεὶς παρὰ τινος, ἐκέκτητο ἢ κέκτηται νῦν διαβατήριον, ποῦ διέμενε μετὰ τὴν ἐκ τῆς πατρῶς γῆς ἀποχώρησιν, ἐπανῆλθέ ποτε εἰς αὐτὴν και τίνος ἔνεκεν, εὐρίσκεται νῦν τὸ πρῶτον ἐν Ῥωσίᾳ ἢ ἐπεσκέφθη αὐτὴν και ἄλλοτε, ἀνῆτο, εἰς ποῖον κυρίως μέρος, πρὸς τίνος ἐνεφανίσθη και τίς ἡ αἰτία τῆς ἐνταῦθα ἐμφανίσεως αὐτοῦ;»

Αἱ πρῶται ἀπαντήσεις τοῦ Σεραφεῖμ δὲ ἐξήρκεσαν ὀλοσχερῶς τῷ Θεοφάνει. Τῇ 25 Ἰανουαρίου ἡ ἀνάκρισις τοῦ Σεραφεῖμ ἐπανελήφθη. Ἐκ τῶν καταθέσεων δὲ αὐτοῦ ἐγένετο δῆλον ὅτι εἶχεν ἐπιτακθῆ τὴν Ῥωσίαν ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου τῷ 1698, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Τζάρου εἰς Ἀγγλίαν, ἔλαβε χρηματικὴν ἀρωγὴν διὰ τοῦ Σαφέροβι¹, μετὰ ταῦτα ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ πρέσβευος τῆς Σουηθίας Νεϊγκεμπάουρ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαρκούντος τοῦ πολέμου Καρόλου τοῦ ΙΒ'. Ὁ Θεοφάνης ἐζήτησε παρὰ τοῦ Σεραφεῖμ πλήρη ἀφήγησιν τοῦ βίου αὐτοῦ, και ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προέβαλεν αὐτῷ δώδεκα λεπτομερεῖς ἐρωτήσεις εἰς λατινικὴν γλῶσσαν καθ' ὅτι ἠγνώει οὗτος τὴν Ῥωσικὴν. Χρονολογικὴ τάξις δὲν ἐτηρήθη. Ὁ Σεραφεῖμ ἀπάντησεν ἐγγράφως εἰς 17 φύλλα ἰδιαιτέρως εἰς ἐκάστην ἐρώτησιν και ὑπέγραψεν ὡς ἐξῆς «Στέφανος Σεραφεῖμ Πωγωνάτος ἔξαρχος κληρονομικὸς τῶν Κυκλάδων και Σποράδων νήτων, ὑποκαγκελάριος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους και πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ».

¹ Βαρώνος ἐν ἐνεργείᾳ, μυστικὸς σύμβουλος, ἦτο παρὰ τῷ Πέτρῳ διπλωματικὸς ἀκόλουθος συναρμολογήσας πάσας τὰς μετὰ τῶν ξένων δυνάμειν συνθήκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐν ταῖς ἀπαντήσεσι ταύταις ὁ Σεραφεῖμ ἀφηγεῖται ἀκριβῶς πάντα τοῦ βίου αὐτοῦ, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰ σύγχρονα ἱστορικὰ γεγονότα.

Ὁ Ἑλληὺ Σεραφεῖμ ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ. Ὅτε πάππος καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐλογίζοντο ἀπόγονοι τῆς αυτοκρατορικῆς ἐλληνικῆς γενεᾶς τῶν Πωγωνάτων. Ὡν δὲ προωρισμένος νὰ γείνη κληρικός, δεκαπενταετῆς τὴν ἡλικίαν ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν Μυτιλήνῃ. Τότε ἡ θέσις αὐτῆ δὲν παρεῖχε μέλλον σπουδαῖον· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ Σεραφεῖμ εὔρε προστάτην. Ὁ πρὸς μητρὸς ἐξάδελφος αὐτοῦ ἦτο ἀρχιδιάκονος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκου. Οὗτος προσεκάλεσε τὸν Σεραφεῖμ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατριαρχικὴν σχολὴν ὅπως ἀποπερατώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν αὐτὸς οὗτος ὁ ἀρχιδιάκονος κατώρθωσε νὰ ἀνατεθῆ τῷ Σεραφεῖμ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου σπουδαία ἐντολή.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε φθάσει ἡ εἰδήσις περὶ τῆς ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀλώσεως τῆς Ἀζόβ. Τότε αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἀποτινάξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἐστράφησαν πρὸς τὸν ῥωσικὸν λαόν. Προφητικαὶ παραδόσεις ἐκυκλοφοροῦντο μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος καὶ ὁ συνάδελφος αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων παραφερόμενοι ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἐλπίδων τούτων ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσιν εἰς Ῥωσίαν μυστικῶς ἀπεσταλμένον ἵνα συγχαρῆ τῷ Τζάρφ τῆς Ῥωσίας ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν νίκῃ. Ἐνετείλατο δὲ τοῦτο τῷ Σεραφεῖμ, ὅστις ἐπειδὴ προὔκειτο περὶ μακρᾶς ὁδοῦ καὶ κινδυνώδους ἐντολῆς ἐσκέφθη, συνεζήτησε τὰ πάντα ἐπισταμένως καὶ ἐν πρώτοις προσεπάθησε ν' ἀποτίσῃ ἐπὶ ἐν ἔτος τὸν ἀπαιτούμενον φόρον, καὶ λάβῃ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ἀποδείξιν, ἣτις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεωρεῖτο ἐν Τουρκίᾳ ὡς διαβατήριον πρὸς ἐλευθέραν ἀναχώρησιν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Μετὰ ταῦτα ἐνεδύθη στολὴν ἀπλοῦ πολίτου πρὸς πληρεστέραν ἀσφάλειαν, καθ' ὅτι οὕτω δὲν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῆς θηριωδίας τῶν μουσουλμάνων. Ἡ ἀπ' εὐθείας πλησιεστέρα διὰ Κριμαίας ὁδὸς δὲν ἦτο ἀσφαλῆς, ἔνεκα τούτου ἐπορεύθη διὰ τῆς Βλαχίας, Τρανσυλβανίας, Πολωνίας καὶ Οὐκραίνης. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου 1697 ὁ Σεραφεῖμ ἀφίκετο αἰσίως εἰς Μόσχαν καὶ ἐνεχείρισε τὰς ἐπιστολάς τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων τῷ Ῥώσῳ Πατριάρχῃ Ἀδριανῷ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Πέτρος ὁ Μέγας ἐσκόπει τὸ πρῶτον νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ὁ Σεραφεῖμ παραμείνας τριάκοντα καὶ ἕξ ἡμέρας ἐν Μόσχᾳ καὶ μὴ ἔχων ἐργασίαν, τῇ προτροπῇ τοῦ Πατριάρχου Ἀδριανοῦ ἀπεχώρησεν ἐκ Ῥωσίας μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Τζάρφου, φοβούμενος μήπως συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αἰχμαλωτευθῆ. Ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐν Νάρβῃ καὶ μόλις ἀναρρώσας μετὰ τινα χρόνον ἀπῆλθε

διὰ Θαλάσσης εἰς Ἀμστερδάμον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἀγγλίαν ἔνθα κατεγράφη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ὁξωνίου. Ὁ δόκτωρ Οὐδροβ ἀνεδέξατο τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ. Ἐν Ὁξωνίῳ ὁ Σεραφεῖμ δὲν διέτριψε μακρὸν χρόνον, θελήσας δὲ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν πατρῶαν γῆν, διὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Μεσογείου ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος εἰσέτι ἕζη, καὶ προδήλως δυνάμει τῆς προστασίας τοῦ αὐτοῦ ἐξάδελφου ἀρχιδιακόνου ὁ Σεραφεῖμ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ἐν Γάσκῳ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Νικοδήμου.

Παραμείνας περὶ τοὺς ἕξ μῆνας ὁ Σεραφεῖμ ἐν Κ/πόλει, ἐκ νέου ἀπῆλθεν εἰς Ὁξώνιον ὅπως ἀποπερατώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Καθ' ὁδὸν διέμεινεν ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Παρισίοις. Οἱ παροικοῦντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἕλληνες ἔμποροι παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἱεουργήσῃ δι' αὐτούς. Μὴ ὑπαρχούσης δὲ τότε ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὁ Σεραφεῖμ ἐλειτούργησεν ἐν τινὶ τῶν ναῶν τῶν δυτικῶν. «Τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐνθυμοῦμαι, λέγει ὁ Σεραφεῖμ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Θεοφάνη ἀπαντήσεσιν αὐτοῦ· ἐτέλεσα ἡμῶς τὴν θείαν λειτουργίαν οὐχὶ ὡς οὐνίτης ἀλλ' ὡς ὀρθόδοξος, ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ ἔνθα οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς οἱ τε ὀρθόδοξοι καὶ οἱ οὐνῖται ἐλειτούργουν· ἅγιον ἄρτον ἔφερον μετ' ἐμοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸ δὲ κείμενον τῆς λειτουργίας ἐτέλεσα κατὰ τὸ ἐν Βενετίᾳ ἀγορασθὲν βιβλίον· δισκοπότηρον καὶ δισκάριον ἔλαβον παρὰ τῶν παπιστῶν πλὴν τοῦ ἀστέρος, ὃν ὡσαύτως εἶχον συμπαραλάβει. Στιχάριον καὶ ἐπιτραχήλιον εἶχον ὡσαύτως, πλὴν τοῦ φελονίου ὃ ἀντικατέστησα διὰ τῆς χλαμύδος τῶν δυτικῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας πάντα τὰ ἀνήκοντά μοι παρέλαβον, ἀποδοῦς τὰ ἀνήκοντα τοῖς παπισταῖς.»

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ὁξωνίου ὁ Σεραφεῖμ διέμεινε πέντε ὅλα ἔτη, ἐπισκεπτόμενος πολλάκις τὸ Λονδῖνον. Κατὰ τινα τοιαύτην ἐπίσκεψιν ἐγνώρισεν τὸν Μητροπολίτην Νεόφυτον καὶ ἐξέφρασεν αὐτῷ τῷ 1702 τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Νεόφυτος συνέστησε τὸν Σεραφεῖμ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κανταβριγίας, ὅστις ἤγαγε τὸν Σεραφεῖμ εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων. Ὁ πόθος τοῦ Σεραφεῖμ ἐξεπληρώθη, εἶδε δὲ τὸν βασιλέα κατὰ τὴν εἰς τὸ βουλευτήριον πορείαν αὐτοῦ. Ἦτο ἡ τελευταία συνεδρία καθ' ἣν παρευρέθη ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ὁ Γ'. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κανταβριγίας ἠνόνησε μεγάλως τὸν Σεραφεῖμ ὡς καὶ τοὺς ὁμοφύλους αὐτοῦ. «Οἱ Ἄγγλοι πολλὰ ὀφείλουσι τοῖς Ἕλλησιν, ἔλεγεν οὗτος τῷ Σεραφεῖμ· παρ' αὐτῶν ἐλάβομεν τὴν θρησκείαν καὶ τὰς τέχνας, καὶ εἴμεθα ὑπόχρεοι ν' ἀποδώσωμεν τοῖς Ἕλλησι τὰ αὐτά· νῦν ὅτε διατελοῦσιν ἐν ἄκρᾳ ἐνδείᾳ, καλὸν ἤθελεν εἶναι νὰ δοθῆ αὐτοῖς ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν γλώσσῃ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὃν παρελάβομεν παρ' αὐτῶν τούτων. Σὺ οὐδὲν ἔργον ἔχεις νῦν, δύνασαι λοιπὸν νὰ ἐκτελέσῃς τοῦτο μετραφράζων τὰς ὀθωμανικὰς λέξεις ὅπως πᾶσι τοῖς Ἕλλησι καταστῶσι καταληπταῖς.»

Προὔκειτο περὶ τῆς μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης

εις ἀπλῆν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὑπεσχέθη χρηματικῶς νὰ συνδράμη τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην, ὃ δὲ Σεραφεῖμ ἐπελάβετο μετὰ μεγίστης ζήσεως τοῦ ἔργου τούτου, ἠγόρασεν ἐξ ἰδίων χάριτην, συνεφώνησε μετὰ τοῦ τυπογράφου καὶ ταχέως ἐξετύπωσε τὸ Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ ἡμίσεως Εὐαγγελίου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἄλλ' ὃ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἐδυσχέρανε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κανταβριγίας ἐμήνυσε τῷ Σεραφεῖμ διὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ ὅτι νῦν ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως ἀδυνατεῖ νὰ ὑποσχεθῆ αὐτῷ ἀρωγὴν ἐν τῷ μέλλοντι. Πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Σεραφεῖμ εὐρέθησαν «ἀγαθοὶ φίλοι» οἵτινες δὲν τῷ ἀπρηνήθησαν τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ δόκτωρ Μῆκεν ἱερεὺς τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, καὶ ὁ Λουδολφ τῆς Φραγκφούρτης. Τῇ ἀρωγῇ αὐτῶν τῷ 1703 τὸ Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ἐν Λονδίῳ.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀκριβῶς ὁ Σεραφεῖμ ἔλαβεν ἐξ Ἑλλάδος παρὰ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ αἰτήσιν νὰ συνηγορήσῃ ἐνώπιον τῶν Εὐρωπαϊῶν ἀνάκτων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀφιέρωσεν οὗτος ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὅλην τὴν δραστηριότητα. Ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐξελέχθησαν πέντε ἀντιπρόσωποι ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἐλπίδων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ συμπράξει τῶν χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν. Οἱ δυστυχεῖς καταδυναστευόμενοι κατέγραψαν καταλόγους ὑφ' οὓς ὑπεγράφησαν, πρὸς πληρεστέραν δὲ ἀσφάλειαν ἔθεσαν τὰς σφραγίδας αὐτῶν καὶ ἐνεπιστεύθησαν διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθεῖσι ἀντιπροσώποις τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Ὁ ἐκ τῶν καταλόγων τούτων περιπίπτων εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Σουλτάνου ἠδύνατο νὰ ἐπενέγκῃ τὴν εἰς τρομερὰς ποιὰς καταδίικην τῶν ὑπογραψάντων.

Ὁ Σεραφεῖμ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐκλεχθέντων ἀντιπροσώπων, ἀπέστειλε δὲ πρὸς αὐτὸν ὡσαύτως εἰς Λονδίνον καταλόγους τοιοῦτους τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ὁ Σεραφεῖμ ἐποίησατο ἀπαρχὴν ἐν Ἀγγλίᾳ τυχῶν ἀκροάσεως παρὰ τῆ ἀνάσσει, ἣτις διεβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι ἀθελεὶ παρέξει τῇ Ἑλλάδι ἀρωγὴν καὶ ἐκείθεν ἀπῆλθεν εἰς Ὀλλανδίαν.

Πρὸ τῆς ἐκ Λονδίνου ἀποχωρήσεως ἔτυχε τῷ Σεραφεῖμ συμβεβηκός, κατὰ τὸ λέγειν μὲν αὐτοῦ ἀπλοῦστατον, ἀλλ' ὅπερ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ περαιτέρω, εἶχε σπουδαίας συνεπειὰς δι' αὐτὸν κατὰ τὴν ἐν Ῥωσίᾳ τῷ 1732 διαμονὴν αὐτοῦ.

Ἐν Λονδίῳ συνέζησε μετ' ἑμοῦ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ χήρα τις ἔχουσα πολλὰ χρέη, μαθοῦσα δὲ ὅτι εἶχον χρήματα πολλάκις μὲ προσεκάλεσε νὰ συζήσω μετ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐγὼ προκαταληφθεὶς ὑπὸ τῆς οἰκοδεσποίνης περὶ τῶν κακῶν σκοπῶν οὓς αὕτη εἶχεν, ἀπεποιήθην. Μετὰ τὴν εἰς Ὀλλανδίαν ἀναχώρησίν μου ἤκουσα ὅτι αὕτη μὲ ἐζήτηε κατηγοροῦσά με ἐπὶ βιασμῷ τοῦ πενταετοῦς θυγατρείου αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἐγὼ ἀπῆλθον ἐκ Λονδίνου φα-

νερὰ, λαβὼν τακτικὸν διαβατήριον, καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς παρὰ τῆς ἀνάσσει Ἀννης πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας κύριον ἱππότην κόμητα Σουτόνιον».

Ἐν Ὀλλανδίᾳ ὁ Σεραφεῖμ διὰ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ κόμητος Ἀνδρέα Ἀτραμόνοβιτς Ματβαίγιεβ συνεστάθη τῷ ἐγγχωρίῳ «μεγάλῳ συνταξιούχῳ» (στάτ-πανσιονάριη) ὅστις τῷ ὑπεσχέθη προστασίαν.

Μετὰ τινὰ εἰς Χάλην καὶ Λειψίαν ἐκδρομὴν ὁ Σεραφεῖμ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀμστελῶδαμον, ἀνακληθεὶς δὲ ἐντεῦθεν ὑπὸ τοῦ κόμητος Ματβαίγιεβ ἀπεστάλη εἰς Ἀρχάγγελον μετὰ τοῦ ναυάρχου Κρισῆ.

Ἐξ Ἀρχαγγέλου τῇ 6 Αὐγούστου 1704 ὁ Σεραφεῖμ ἀφίκετο εἰς τὸ παρὰ τῆ Νάρβη ῥωσικὸν στρατόπεδον.

Πέτρος ὁ Μέγας δὲν ἠδύνατο τότε νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, καθέτι προϋτίθετο νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἄλωσιν τῆς Νάρβης, ἣτις ἐγένετο τῇ 9 Αὐγούστου. Τῇ 14 Αὐγούστου ὁ Σεραφεῖμ διὰ τοῦ κόμητος Θεοδώρου Γολόβιν¹ ὑπέβαλεν αὐτῷ αἰτήσιν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ. Ὁ Σεραφεῖμ ἀγνοῶν τὴν ῥωσικὴν ἔγραψε τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ τῷ Πέτρῳ μετρημένευεν αὐτὸ εἰς τὴν ῥωσικὴν μεταφραστὴς τις Ἀνδρέας. Διὰ τοῦ Γολόβιν ὁ Πέτρος ὑπεσχέθη τὸ ἐξῆς: «ἐὼν συνδράμωσι τὴν Ἑλλάδα αἱ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις καὶ αὐτὸς δὲν θέλει λείψει ποιῶν τὸ αὐτό».

Ἐκ Νάρβης ὁ Σεραφεῖμ ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν. Ταυτοχρόνως δὲ μετὰ τοῦ Σεραφεῖμ ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην κομιστὴς τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος προτάσεων ὁ Μεθόδιος, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ἐν τῇ δημοσίᾳ ἀκροάσει ἣς ἔτυχον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κόμητος Γολόβιν ἀμφοτέρωι οἱ ἀντιπρόσωποι παρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Τζάρου. Ὁ Πέτρος ἐπανελάβεν τὰ αὐτὰ καὶ ἐν Νάρβη. Ἐν τῇ ἀκροάσει ταύτῃ κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Σεραφεῖμ παρίσταντο ὁ Θεόδωρος Ἀλεξίου Γολόβιν, ὁ Γαβριήλ Ἰβάνοβιτς Γολόβιν, ὁ Νικήτας Μωυτέγιεβιτς Ζότοβ, ὁ Ἰβάν Ἀλεξέγιεβιτς Μούσιν Πούσκιν, ὁ Μητροπολίτης Ῥιζανίου (Στέφανος Γιάβόρσκιη) καὶ ἄλλοι ἄνδρες ἄγνωστοι τῷ Σεραφεῖμ.

Ἐκεῖ ἐν Μόσχᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρέσβους τῆς Αὐστρίας ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ καισαρίδου Ἀλεξίου Πετρόβιτς Νεϊγεμπάουερ συχάζοντος παρὰ τῷ πρέσβει. Μετὰ τὴν εἰς Μόσχαν ἐπάνοδον Πέτρου τοῦ Μεγάλου ὁ Σεραφεῖμ ἐπερωτήθη παρὰ τοῦ Τζάρου διὰ τοῦ Μητροπολίτου Ῥιζανίου «ἂν εἶνε ἐπάναρχες οἱ λουθηροκαθίνοι ν' ἀναβαπτίζωνται ἢ ὄχι ἐν περιπτώσει τῆς ὑπ' αὐτῶν παρεδοχῆς τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος;» Ὁ Σεραφεῖμ ἀπήντησε τὰ ἐξῆς: «Ἀδυνατῶ ν' ἀπαντήσω ἀκριβῶς· ἀλλ' ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἐν Ἐφέσῳ τρίτης Οἰκουμενικῆς Συ-

¹ Στρατηγὸς μετασχῶν τῶν παρὰ τῷ Προῦθῳ καὶ Νάρβη μαχῶν. Ἐπὶ τοῦ 1702 ἔτους ἐγένετο ἠπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν.

νόδου ύπεδείχθη τίνες είνε επάναγκες ν' αναβαπτίζωνται και τίνες ουχι, ωσαύτως δε και εν τῷ ἐγγχειριδίῳ τοῦ Δοσιθέου Πατριάρχου 'Ιεροσολύμων'. (Ἐν τῷ κειμένῳ τῶν ἀπαντήσεων τούτων ὁ Θεοφάνης Προκοπόβιτς ἰδιοχειρῶς ἐσημείωσεν «ουχι ἐν Ἐφέσῳ και οὐδὲ τρίτης, ἀλλὰ δευτέρως Οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει». Μετὰ ταῦτα ὁ Σεραφεῖμ ἐτόλμησε διὰ τοῦ ἀνωτέρω πάλιν Μητροπολίτου 'Ριζζανίου νὰ προτείνῃ τῷ Πέτρῳ περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ δύνανται νὰ ἀσπασθῶσι τὸ χριστιανικὸν δόγμα οἱ ἐν τῷ κράτει τῆς Α. Μεγαλειότητος οἰκοῦντες, εἰς ὃ ὁ Τζάρως ἀπήντησεν ὅτι «περὶ τούτου ὀφείλομεν νὰ συσκεφθῶμεν μετὰ τοῦ 'Ριζζάνσκη». Ἡ τρίτη και τελευταία μετὰ τοῦ Πέτρου συνδιελξις ἀντικείμενον εἶχε τὴν εἰς Αἰθιοπίαν ἀποστολὴν πρεσβείας. Ὁ Σεραφεῖμ ἐνεχειρίσε τῷ Τζάρῳ «ἀπολογία τῆς πίστεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αἰθιοπίας Δαυιδ» ἐκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις λατινιστὶ και αἰθιοπιστὶ. Ὁ Πέτρος διέταξε τὴν εἰς τὴν ῥωσικὴν μετάφρασιν αὐτῆς. Ὁ Σεραφεῖμ ἐπὶ τούτῳ καταδεικνύει τίνι μέσῳ ἠδύναντο οἱ πρεσβευταὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Αἰθιοπίαν ἀσφαλῶς. Ὁ Πέτρος ἀπήντησε «θέλω σκεφθῆ».

Τῷ 1705 ἔτει ὁ Σεραφεῖμ, λαβὼν παρὰ τοῦ Πέτρου τὰ ἀναγκαῖα ὀδοπορικὰ ἔξοδα διὰ τοῦ Σαφήροβ ἀπῆλθεν¹ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ κόμητος Γολί-

¹ Ἐν τῷ πονήματι «Ἱστορία τῆς ἐν Μόσχᾳ Σλαβο-Ἑλληνο-Λατινικῆς ἀκαδημείας» τοῦ Σμυρνὸβ ὑπάρχουσι λεπτομέρειαί τινες ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην σελ. 82, 83. «Ἵπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως συνηγῶρει ἱερομόναχος τις Σεραφεῖμ Ἑλλήν ἀποσταλεὶς εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ Τζάρου τῷ 1704 ἐκ Νάρβης. Ὁ Πέτρος ὤρισεν αὐτῷ ὡς μισθὸν δύο γρ β ν η (α) καθ' ἐκάστην, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρησεν ὅμως ἐπάναγκες νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ θέσιν καθηγητοῦ οὔτε ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ναρβσκη, ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (β) ἔνθα ἐδίδασκεν ὁ Ἐρνέστιος Γλιούκ, ἔνθα δὲν προϋτίθεντο νὰ διδάξωσι τὴν Ἑλληνικὴν. Τούτου ἕνεκεν μετὰ παρέλευσιν ἡμίσεος ἔτους ἐπαύσατο ἡ μισθοδοσία, τῷ δὲ 1705 ἔτει οὗτος ἀπέτεινε τῷ Τζάρῳ αἴτησιν ὅπως ἀποστελῶσιν αὐτὸν εἰς Λονδίον ἔνθα τέως διέμενε και ἐκεῖ, ὡς διεβεβαίω, προϋτίθετο νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς Παλαιᾶς τε και Νέας Διαθήκης και ν' ἀνεγείρῃ ἑλληνικὸν ναόν. Δι' ὃ ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀδεια τῆς ἀναχωρήσεως. Περιέργος ἐν τούτοις εἶνε ἡ ἐκφρασθεῖσα παρ' αὐτοῦ γνώμη περὶ τῆς ἐν Ῥωσίᾳ πτώσεως τοῦ φιλελληνικοῦ φρονήματος. «Ἐγὼ αὐτός, γράφει ὁ Σεραφεῖμ, εἰμὶ ἀξίπιστος και αὐτόπτης μάρτυς τοῦ ὅτι οἱ Ῥῶσοι θεωροῦσιν ἡμᾶς κατωτέρως πασῶν τῶν λοιπῶν ἔθνότητων».

(α) Ἐπὶ Πέτρου ἐν Ῥωσίᾳ ὑπῆρχον δύο εἰδῶν νομίσματα γ ρ β ν η ἀργυροῦν και χρυσοῦν, ὧν τὸ μὲν περιεῖχε 16 γραμ. ἀργύρου τὸ δὲ 56 φλωρ. χρυσοῦ.

(β) Ἀφορμῆς διδομένης οὐχ ὅλως περιττὸν κρίνω νὰ παραθέσω τὰς ἐξῆς βραχείας εἰδήσεις περὶ τῆς Ἀκαδημείας ταύτης, ἀρῶμενος αὐτὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ κ. Γρισίποβ, ἥτοι τῆς «Ἱστορίας τῆς Σλαβο-Ἑλληνο-Λατινικῆς ἐν Μόσχᾳ Ἀκαδημείας», ὑπὸ Σμυρνὸβ τῷ 1835 ἐκδοθείσης. «Ἡ δραστηριότης τῆς ἐν Μόσχᾳ Σλαβο-Ἑλληνο-Λατινικῆς Ἀκαδημείας ἤρξατο μετὰ τὴν εἰς Μόσχαν ἄφικσιν Ἑλλήνων καθηγητῶν οἵτινες προσελήθησαν διὰ πρεσβευτῶν ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντων ἐκ Ῥωσίας πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1683 διαμονῇ τοῦ Προκοπίου Βοζνίτση ἀφίκοντο ἐκεῖ ἐκ Βενετίας δύο πεπαιδευμένοι ἱερομόναχοι οἱ ἀδελφοὶ Ἰωαννίκιος και Σωφρόνιος Λειχοῦδαί. Ὁ Πατριάρχης προέτεινε αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ῥωσίαν ὅπως καταλάβωσιν ἔδραν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας. Οὗτοι συνήνεσαν προθύμως και λαβόντες παρὰ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἔγγραφον δηλοποιοῦν ὅτι ἀνήκουσι τῷ ὀρθοδόξῳ δόγματι

τὴν Σεργίου Μπορίσοβιτς διὰ τοῦ Ἀρχαγγέλου. Ἐκείθεν ἐπιβάντες Δανικοῦ πλοίου κατέπλευσαν εἰς Κοπεγχάγην, ἔνθα δυνάμει τῆς προστασίας ἦν ἔχαιρε παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς πενθερᾶς τῆς ἀνάσσης διὰ τοῦ μεγάλου καγκελλαρίου και ἀυλάρχου παρέστη τῷ βασιλεῖ εἰς ὃν ἐνεχειρίσε τὴν αἴτησιν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν ὑπόσχεσιν νὰ παρέξῃ τοῖς Ἑλλησι χεῖρα ἀρωγῶν διὰ θαλάσσης ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, «ἐν ἡ δύο πλοῖα ἰδίως αὐ-

και ἐκέκτηντο παιδείαν, ἀπῆλθον εἰς Ῥωσίαν διὰ Βλαχίας και Μολδαβίας. Ἡ ὀδοπορία αὐτῶν ὑπῆρξε μακροχρόνιος καθ' ὅτι ἀπήντησαν πολλὰ προσκόμματα καθ' ὅδον ἕνεκα τοῦ ἀγῶνος ὃν διεξῆεν ἡ Τουρκία κατὰ τῆς Αὐστρίας οὐ μετεῖχον οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας και οἱ Ὀσποδάροι τῆς Βλαχίας και Μολδαβίας. Τῷ 1684 ἀφίκοντο εἰς Πολωνίαν και παρέστησαν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ Σοβαΐσκη οἱ ἰησοῦται μετὰ προηγουμένην θεολογικὴν συζήτησιν συνεβούλευσαν αὐτῷ νὰ κατακρατήσῃ τοὺς δύο ἀδελφούς. Μετὰ πολλὰς δὲ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἰησοῦτας τῇ 1 Ἰανουαρίου 1685 ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν ν' ἀποδράσωσι μυστικῶς ἐκ Πολωνίας εἰς Κίεβον, ἐκεῖθεν δ' ἀπῆλθον εἰς Βατουρῖνον πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Κοζάκων Ἰωάννῃ Σαμόϊλοβιτς, παρ' οὗ ἔλαβον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ἰωάννην και Πέτρον και ἦλθον εἰς Μόσχαν τῇ 6 Μαρτίου 1685, ἔνθα ταχέως κατέλαβον τὴν προσδιορισθεῖσαν αὐτοῖς θέσιν. Ἐνεκα τῆς δραστηριότητος αὐτῶν αἱ πρόοδοι τῶν μαθητῶν περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπῆρξαν λαμπραὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ὡσαύτως δὲν κατεφρονεῖτο και τοὶ δὲν ἐτύγχανε τῶν αὐτῶν και ἡ ἑλληνικὴ φροντίδων. Ἡ γραμματικὴ και ἡ ποιητικὴ παρέδιδοντο ἑλληνιστὶ, ἡ δὲ ῥητορικὴ, λογικὴ και φυσικὴ ἑλληνιστὶ και λατινιστὶ. Ἐντὸς τριῶν ἔτων οἱ μαθηταὶ ἐπισταμένως ἐγίνωσκον ἀμφοτέρως τὰς γλώσσας και μετέφρασαν εἰς τὴν σλαβικὴν βιβλία τινά. Μετ' ὀλίγον ὅμως χρόνον οἱ ἀδελφοὶ Λειχοῦδαί ἀπέκτησαν πολλοὺς ἑχθρούς. Ἐξ ἐνὸς ἦσαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ῥωμαιο-καθολικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπ' ἑτέρου δὲ οἱ Ἑλληνες οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Μόσχαν οἵτινες δυσηρεστοῦντο ἐκ τῆς ὑποδοχῆς ἧς ἐτύγχανον παρὰ τοῖς Λειχοῦδαίς. Κορυφαῖος τῶν πρώτων ἦτο ὁ ἱερομόναχος Σίλβεστρος Μεδοβαΐδισφ, ἰδρυτῆς τῆς Ζαΐκονοσπάσκη μονῆς κατὰ τοὺς λόγους συγχρόνου τινὸς συγγραφέως «μοναχὸς λίαν δξύ-νους και οὐ τῆς τυχοῦσης παιδείας». Ἄλλ' ἡ τύχη τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἶνε γνωστὴ, τῇ 11 Φεβρουαρίου 1691 κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἐπὶ τῇ ἐν τῇ στάσει τῶν Στρατιτῶν συμμετοχῇ αὐτοῦ. Πολλῶ ἐπικινδυνότερα κατέστη αὐτοῖς ἡ δυσμένεια τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου. Τῷ 1691, Ἀπριλίου 23 ἀπέστειλεν οὗτος εἰς Μόσχαν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἀρχιμανδρίτην Χρῦσανθον, ἔγγραφοις δὲ παρεκάλει τοὺς ἀδελφοὺς Λειχοῦδας νὰ παρέξωσιν αὐτῷ χεῖρα βοήθειας. Ὁ Χρῦσανθος δυσηρεστήθη ἐκ τῆς ὑποδοχῆς ἧς ἔτυχε παρ' αὐτοῖς και παρεπονείτο τῷ θείῳ αὐτοῦ. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν κατ' αὐτῶν καταφορὰν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ὅστις ἔγραψε περὶ αὐτῶν λίαν δυσμενῶς πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ἰωάννην και Πέτρον και τοὶ προγενεστέρως ἐξέφρασε περὶ αὐτῶν ὅλως ἐναντιὰν γνώμην, ἐν δὲ τῷ ἀπὸ 10 Ἀυγούστου ἐπισήμῳ γράμματι αὐτοῦ ἔδωκε τὴν ἀδειαν ν' ἀποπέμψωσι τῆς Ἀκαδημείας τοὺς ἀδελφοὺς Λειχοῦδας. Αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῶν ὡς πρώτων ἐν Ῥωσίᾳ καθηγητῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ διαμφοσηγηθῶσι. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀμαθείας ὅτε ὁ Ῥῶσος τῶσιν δυσκόλως ἐπελαμβάνετο τὸν γραμματῶν, ὅτε ἡναγκάζοντο νὰ συλλέγωσι μαθητὰς διὰ τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τῆς βίας ὡς νεοσυλλέκτους και ὅτε αἱ ἐκ τῶν σχολῶν ἀποδράσεις ἦσαν φαινόμενον σύνθητες, ἀπητεῖτο μεγίστη ἐπιμέλεια ὅπως ἐκπληρῶσῃ τις ἀκριβῶς τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον, ὅπερ οἱ ἀδελφοὶ Λειχοῦδαί ἐξεπλήρωσαν. Ἐκτὸς τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ προφορικῆς διδασκαλίας συνέθεσαν πολλὰ διδακτικὰ βιβλία ἑλληνιστὶ και λατινιστὶ. Ὁ Μέγας Πέτρος ἀναγνωρίζων τὴν ἰκανότητα τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐξέδωκε διάταγμα ὅπως οἱ υἱοὶ τῶν εὐγενῶν (βογιάρων) και λοιπῶν τάξεων τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας ἐκπαιδεύονται παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς Λειχοῦδαί πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Λατινικῆς, ὥστε δὲ τοῖς Ἑλλησι τούτοις βασιλικὸν ἐπιχορηγήμα. Ὁ Ἰωάννης Λειχοῦδης ἀπέβιασε τῇ 7 Ἀυγούστου 1717 ἄγων τὸ 84 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ὁ δὲ ἐπιζήσας αὐτῷ ἀδελφὸς Σωφρόνιος ἐκ νέου διωρίσθη καθηγητῆς τῆς αὐτῆς Ἀκαδημείας, ἀπέβιασε δὲ τῇ 15 Ἰουνίου 1730 ἄγων τὸ 78 ἔτος τῆς ἡλικίας. (ὁ Μεταφρ.)

τοῦ ἀναλώμασι συντηρούμενα καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τοῦ ἀγῶνος». Ἐκ Κοπεγχάγης ὁ Σεραφεῖμ ἀπῆλθεν εἰς Βερολίνον. Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς τῶν ἀνακτόρων Γιάβλουσκην καὶ ὁ ἀυλάρχης συνέστησαν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ Φρειδερίκῳ. Οὗτος ὡσαύτως ἔδωκεν αὐτῷ ὑπόσχεσιν νὰ παρέξῃ χεῖρα ἀρωγῶν «ἐν καιρῷ τῷ δέοντι». Ἐν Βερολίνῳ ὁ Σεραφεῖμ ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Γολόβκιν. Ἐντεῦθεν δ' ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν καὶ Χάλλην. Ἐκεῖ ἔλαβε παρὰ τινος Ἀναστασίου Νκουσαίου τὰ παρ' αὐτῷ καταλειφθέντα βιβλία αὐτοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπιστολὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἄννης.

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐν Λειψία ἐμπορικῆς πανηγύρεως ὁ Σεραφεῖμ μετὰ τινων Ἑλλήνων ἐμπόρων ἀπῆλθε διὰ Σιλεσίας καὶ Πολωνίας εἰς τὴν «χώραν τῶν Βαλόχων» ἔνθα παρέμεινε περὶ τὰς δέκα ἡμέρας παρὰ τῷ κηδεμόνι τῆς βασιλικῆς τραπεζῆς (στόλνικ) Κωνσταντίνῳ. Περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος καὶ τῶν ὑποσχεσεων ἃς ἔδωκαν αὐτῷ οἱ ἀνακτες τῆς Εὐρώπης ὁ Σεραφεῖμ ἠναγκάσθη νὰ μεταδώσῃ τῷ εἰρημένῳ Κωνσταντίνῳ, μὴ δυνάμενος ν' ἀναμῆν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Βεσαράβαν εὐρισκόμενον τότε ἐν Τιργοβίστη μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου καὶ οὐδένα παρ' αὐτῷ δεχόμενον ἐκ φόβου τῆς ἐνοσηψίας τότε ἐν Βλαχίᾳ θανατηφόρου ἐπιδημίας.

Ἐκ Βλαχίας ὁ Σεραφεῖμ ἀνῆλθε μέχρι «τῶν ἀκτῶν τοῦ Βύξινου Πόντου εἰς Κωνσταντῖνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν». Τότε δ' ἐγένετο λαϊκός. Τῷ 1703 εἰσέτι κατὰ τὴν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ διατριβὴν αὐτοῦ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀφώρῃσεν αὐτὸν ἕνεκα τοῦ προομίου ὃ προέταξε τῆς ἐν Λονδίῳ μεταφρασθείσης ὑπ' αὐτοῦ Ἱερᾶς Γραφῆς.

Τούτου ἕνεκα νομίζων ὅτι ἐστερεῖτο ἤδη τοῦ δικαιώματος νὰ ἱεουργῇ, ἀπεδύθη τὴν ἱερτικὴν στολήν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει διέμεινε ἐπὶ τινα ἔτη καὶ κατὰ διαταγὴν τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐγένετο γραμματεὺς καὶ διερμηνεύς τοῦ πρέσβους τῆς Ἀγγλίας.

Τῷ 1709 ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ παλαιὸς φίλος τοῦ Σεραφεῖμ Νεϊγκεδάουερ, χρηματίσας τῷ 1704 παιδαγωγός τοῦ καισαρίδου Ἀλεξίου Πετρόβιτς. Ὁ Νεϊγκεδάουερ εὐρίσκετο τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Σουηδίας Καρόλῳ IB' ὅστις μετὰ τὴν παρὰ τῇ Πολιτάβα ἦτταν καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ὁ Κάρολος IB' ἐκ τῆς πόλεως Βενδέρ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νεϊγκεδάουερ κομιστὴν ἐπιστολῆς πρὸς τὸν σουλτάνον πρὸς συνάψιν συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας κατὰ τῆς Ῥωσίας. Ὁ Νεϊγκεδάουερ ἔτυχε τῆς πρώτης ἀκροάσεως παρὰ τῷ βεζύρῃ τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1709, μετ' ὀλίγον δὲ διορίσθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου IB' μέγας πρεσβευτής. Παρὰ τῷ Νεϊγκεδάουερ εὐρίσκετο διερμηνεύς τις Οὐγγρος ὅστις ταχέως μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξιν αὐτοῦ ἀπεβίωσεν. Ὁ Νεϊγκεδάουερ γνωρίσας τὸν Σεραφεῖμ ἐν Μόσχᾳ καὶ ἔχων ἀπόλυτον ἀνάγκην διερμηνέως, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ

βεζύρη ὅπως παραλάβῃ αὐτὸν παρὰ τοῦ πρέσβους τῆς Ἀγγλίας παρ' ᾧ ἤργάζετο καὶ νὰ διορίσῃ παρὰ τῇ Σουηδικῇ πρεσβείᾳ. Ἡ αἴτησις τοῦ Νεϊγκεδάουερ ἐξεπληρώθη ἄλλ' ὁ τελευταῖος δὲν ἔμεινε ἐπὶ πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κάρολος ὁ IB' δυσανασχετήσας ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τοῦ Σουλτάνου νὰ συμπράξῃ τῇ ἀσφαλῇ μετὰ πενήκοντα χιλιάδων στρατοῦ ἐπανόδῳ αὐτοῦ διὰ Πολωνίας εἰς Ῥωσίαν, ἀντικατέστησε τὸν Νεϊγκεδάουερ διὰ τοῦ ταγματάρχου Φούγκ. «Μετὰ τοῦ ταγματάρχου Φούγκ, ἀφηγεῖται ὁ Σεραφεῖμ, ἐπεσκέφθην τὸν καιμακχίην Ἰζελεμπῆ Μεχμέτ πασᾶ καὶ τὸν Σουλτάνον εἰς ὃν ἐνεχείρησεν ὁ Φούγκ τὰ διαπιστευτήρια γράμματα τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας μετὰ τῆς λατινικῆς αὐτῶν μεταφράσεως· τίς δὲ μετέφρασεν αὐτὰ ἐν Βενδέρ ἀγνοῶ, εἶτε ὁ Ἀλέξανδρος Ἀμηρᾶς εἶτε ὁ Γάρβισον δὲν γνωρίζω. Μετὰ τινος ἡμέρας ὁ καιμακχίης προτεκάλισε τὸν Φούγκ καὶ ἐδηλοποίησεν αὐτῷ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, ἐν ᾗ συνεβούλευεν αὐτῷ «νὰ μὲν ἦ τυχεὸς καὶ μηδὲν νὰ φοβῆται· εἶτε πόλεμος γείνη εἶτε εἰρήνη, ἔλεγεν ὁ Σουλτάνος, δὲν θέλομεν ἀποχωρισθῆ». Ὅτε δὲ μετὰ τὴν συνομιλίωσιν τῆς ἐν Προύθῳ εἰρήνης ὁ Φούγκ πρότεινε τὴν ἔγγραφον ταύτην ὑπόσχεσιν τοῦ Σουλτάνου τῷ βεζύρῃ Βαλταζῆ πασᾶ, τὸν μὲν Φούγκ ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς, τὴν δὲ ἐπιστολὴν ἠφάνισαν. Μετ' ὀλίγον ὅτε ὁ βεζύρης Βαλταζῆ πασᾶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ βεζύρη Ἰζελεμπῆ Γουσουφ πασᾶ τὸ γένος Γεωργιανοῦ, ὁ Φούγκ ἀπελύθη καὶ με διετάξε νὰ ζητήσω ἐλευθέραν ἀποστολὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν σίτου καὶ χοίρων ἀνηκόντων αὐτῷ τε καὶ ἐμοί. Ὅτε δὲ πάλιν ἡ εἰρήνη ἠθετήθη μετὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς Ῥωσίας, οἱ δὲ εἰς Μόσχαν χάριν ἐγγυήσεως εὐρισκόμενοι Τολστόι, Σαφέροβ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σερεμέτιεφ ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἡμεῖς διετάχθημεν ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Σουλτάνον εἰς Ἀδριανούπολιν ἀγνοῶ διὰ τίνα λόγον, ἕνεκα τοῦ πολέμου, ὡς ἐφέρετο φήμη, ἢ ἐτέρως τινὸς αἰτίας. Ταυτοχρόνως εἰς Ἀδριανούπολιν ἀφίκοντο οἱ Πολωνοὶ πρεσβευταὶ ὁ Χομετόβσκη καὶ ὁ στρατηγός Γόμ. Μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ βεζύρη ὁ Κάρολος IB' διὰ τοῦ μουφτῆ, αἰσχίστου ἐχθροῦ τῆς Ῥωσίας, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ἐλευθέραν διάβασιν διὰ τῆς Πολωνίας μετὰ ἐβδομήκοντα χιλιάδων γενιτζάρων· τὴν δ' αἴτησιν ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας διὰ τοῦ στρατηγοῦ Πουγνατόβσκι (βεβχίως Πονατιόβσκι), ὁ μουφτῆς ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν τοῦ Σουλτάνου: Ὅτι κατὰ τὸν ὀθωμανικὸν νόμον καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος τῆς Τουρκίας ὀφείλει νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ δωδεκασχιλίων ἀνδρῶν. Τότε ἐν Βενδέρ ἐγένετο στάσις, τὸν δὲ βασιλέα τῆς Σουηδίας ἔφερον εἰς Δεμῆρ Δές, ἐν μίλιον ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κόμης δὲ Φεριόλ προσκληθεὶς νὰ συνηγορήσῃ ἐπροστάτευσεν τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας. Τῷ Σουλτάνῳ τοῦτο ἀπήρσεν καὶ τούτου ἕνεκα ἀπέλυσε τὸν πρέσβην οὐδὲ κἄν ἀποχαιρετίσας αὐτόν· ἀλλ' ὁ Φεριόλ ἐγκατέλιπεν ἐν

Ἀδριανουπόλει τὸν γραμματέα καὶ Γάλλον διερμηνέα Μπρονέ, οὗτος δ' ἐξηκολούθησε τὴν περὶ τοῦ Σουηδικοῦ ζητήματος διαπραγματεύσειν καὶ οὐχὶ ἐγώ. Μετὰ τινὰς ἡμέρας μὲ προσεκάλεσεν ὁ βεζύρης καὶ μοι εἶπεν: «Ὑπαγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας καὶ εἶπε αὐτῷ ὅτι ἐὰν εἴνε δυνατόν νὰ πεταξῇ τις πρὸς αὐτὸν, τότε δύναται καὶ τὴν Πολωνίαν νὰ διέλθῃ» δὲν εἰμεθα παρὰφρονες ὅπως ἐπισύρωμεν καθ' ἡμῶν τοὺς χριστιανούς. Ἄν ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμῇ νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Γαλλίας τότε δύναμεθα νὰ χορηγήσωμεν αὐτῷ τέσσαρα ἢ πέντε πλοῖα δι' ὧν δύναται νὰ διαπλεύσῃ τὴν Μεσόγειον νὰ ἔλθῃ εἰς Μασσαλίαν ἢ Τουλώνα τῆς Γαλλίας, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Ὁκεανοῦ, ἔνθα θέλει εὕρει τὸν στόλον αὐτοῦ, ὅπως μεταβῆ εἰς Σουηδίαν. Καὶ ἂν μὲν βούλεται οὕτω, καλῶς, ἄλλως δὲ πρᾶξῃ ὅπως θέλῃ». Τὴν πρότασιν ταύτην διεβίβασα τῷ βασιλεῖ τῆς Σουηδίας διὰ τοῦ καγκελλάρου Μιλάρσου (Μίλλερ) καὶ τοῦ ἀυλάρχου Δίβεν. Ὁ βασιλεὺς οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔδωκεν, ἀλλὰ προσεκάλεσε τὸν γραμματέα καὶ ἤρξατο γράφων πρὸς τὸν καίσαρα τῆς Ῥώμης, ἐξαιτούμενος παρ' αὐτοῦ ἀσφαλῆ διόδον τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ διὰ τῆς Οὐγγαρίας, Γερμανικῶν χωρῶν κτλ. μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας ἀπέστειλε τὸν ταγματάρχην Γρότ Γούζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἀποχαιρετίσῃ τὸν Σουλτάνον, ἐξαιτούμενος παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ ἀπέλθῃ διὰ τῆς Αὐστριακῆς Αὐτοκρατορίας. Μετὰ τοῦ Γρότ Γούζεν ἐστάλην καὶ ἐγώ. Πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ὁ Κάρολος τῆς Σουηδίας οὐδὲν μοι εἶπεν, ὠργίζετο δὲ κατ' ἐμοῦ ἕνεκα τῆς ἀπαντήσεως ἣν ἔδωκα διὰ τοῦ καγκελλάρου Μιλάρσου (Μίλλερ) ἐπὶ τῇ ἐξῆς αὐτοῦ προτάσει: «ἐὰν ἐπόθουν ν' ἀπέλθω μετ' αὐτοῦ εἰς Σουηδίαν;» ἐγὼ ἀπήντησα κατ' εὐθεῖαν ὅτι ἀδὲν ἐπεθύμουν». Ὁ βασιλεὺς ἐξεπλάγη καὶ ἠρώτησε ἂν δίδουσι ποτε τοιαύτην ἀπάντησιν εἰς βασιλεῖς; Τότε ἐγὼ εἶπον τὰ ἐξῆς: «Πρῶτον μὲν θέλω ἀπαντῆσαι φυσικῶς καὶ ἔπειτα πολιτικῶς· γινώσκετε ὅτι τὸ κλίμα τῆς ὑμετέρας χώρας εἶνε ὅλως ἀντίθετον τοῦ ἡμετέρου· τὸ ψῦχος τοῦ κλίματος ὑμῶν ἀδυνατοῦμεν νὰ ὑποφέρωμεν· πολιτικῶς δὲ ἀπαντῶ τὰ ἐξῆς: Ἐἴχετε τὸν Οὐγῶνα Γρότιον, ὅστις καὶ τοὶ τσοαῦταις ὑπηρεσίας προσενεγκῶν τῇ Σουηδίᾳ καὶ Γαλλίᾳ κατὰ τὸ γῆρας οὐδὲ ψυχίον ἄρτου ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἐν Σουηδίᾳ πρὸς διατροφήν αὐτοῦ, ὅπερ εὖρε μετὰ ταῦτα ἐν Ἑλβετίᾳ. Τί δύναμαι λοιπὸν ν' ἀναμένω ἐγώ;» Ὁ Μίλλερ μετέδωκε τοὺς λόγους μου τούτους τῷ Καρόλῳ ΙΒ' ὅστις προσέθεσεν ὅτι: «πράγματι οὐδέποτε ἐφάνησαν εὐγνώμονες οἱ Σουηδοί». Μ' ὅλον τοῦτο ὁ Σεραφεῖμ συνώδευσε τὸν Κάρολον μέχρι τοῦ Δεμοτύχου, ἔνθα ἀποχαιρετίσας αὐτὸν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

«Τῷ 1714, ἐξακολουθεῖ διηγούμενος ὁ Σεραφεῖμ, ἐστάλημεν παρὰ τῆς συμμάχου ὁμόφρονος ἐταιρίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπαντᾶς τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, Ἀβουσινίας ἢ Αἰθιοπίας. Ἐμὲ ἀπέστειλαν διὰ τῆς Μεσογείου εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ Σποράδας νήσους ὡς ἔξαρχον πρὸς διευθέτησιν τῶν

χριστιανικῶν ἐράνων καὶ ὁδηγίαν πῶς ὀφείλουσι νὰ φέρονται οἱ ἐγγύρωτοι κάτοικοι, ὅπως μὴ ὑποκινήσωσι τὴν ὑπόψιαν τῶν Τούρκων. Ἐκεῖθεν ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον, Ζάκυνθον καὶ Κέρκυραν, καὶ ἐντεῦθεν τῇ ἐβδομαδί τῶν Βαΐων τοῦ 1718 ἐπιβὰς Ἀγγλικῆς πλοῖου ἐπλευσα εἰς Βενετίαν, ἔνθα διέμεινα ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἕνεκα τῆς ἐπιπολαζούσης θανατηφόρου ἐπιδημίας. Ἐν Βενετίᾳ ἐπεξήγησα τὸν παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβληθέντα ὄρκον τοῖς Ἑλλησιν, ὡς ἀκουσίως γενόμενον, καθ' ὅτι ἠπειλήθη διὰ θανατικῆς ποινῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ βεζύρη γαμβροῦ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ. Ὁ ὄρκος τοῦ Πατριάρχου συνίστατο εἰς τὸ νὰ μὴ κατατάσσεται μηδεὶς τῶν Ἑλλήνων εἰς τῶν Ἑνετῶν τὴν ὑπηρεσίαν οὔτε ἐμίσθως οὔτε ὡς ἐθελοντής· ὡσαύτως ἀνήγγελα τῇ βουλῇ ὅτι οἱ ναυτικοὶ τῶν νήσων εὐχαρίστως ἤθελον ὑπηρετῆσαι τῇ δημοκρατίᾳ παρορῶντες τὸν Πατριαρχικὸν ὄρκον, ἀλλὰ παρακωλύει αὐτοὺς ἡ ἀπότισις τῶν φόρων οὐς κατὰ τὰ φαινόμενα θέλουσιν ἀναγκασθῆναι ἀποτίσασιν τοῖς τε Ἑνετοῖς καὶ τοῖς Τούρκοις. Οἱ Ἑνετοὶ καθ' ἐκάστην ἀνέβαλλον τὴν ἀπόφασιν, ἐπὶ τέλους δὲ ἐπροφασίσθησαν ὅτι ἅμα ἀντικατασταθέντος τοῦ Συλλόγου (collegio) θέλουσι προτείνει τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὶ ὁ Σύλλογος πολλάκις ἀντικατεστάθη οὐδεμίαν ὅμως ἀπάντησιν ἔδωκεν».

Κατὰ τὸν Ἰούλιον βλέπων ὁ Σεραφεῖμ ὅτι αἱ προσπάθειάι του οὐδὲν ἀποτελεσμα ἔφερον ἐν Ἑνετίᾳ, ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας κόμητος Κολλορέδο διαβατήριον καὶ μετέβη διὰ τῶν Ἀλπεων τῆς Τυρολίας εἰς Βιέννην. Ἐκεῖ ἔμαθε περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Πελοποννήσου. Τοῦτο συνέβη περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου τοῦ 1715.

Ἐν Βιέννῃ ὁ Σεραφεῖμ ἔλαβεν ἄδειαν παρὰ τοῦ Καίσαρος νὰ συλλέγῃ ἐράνους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ διαμῆνῃ παρὰ τῷ ποταμῷ τοῦ Ἀγ. Βίστα παρὰ τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσῃ. Ἐκεῖ διέμεινε περὶ τὰ τρία ἔτη. Τῷ 1718 καταγγελλθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς αὐτοῦ Ἑλλήνος ἱερέως ἐκ Χίου Διονυσίου Ρούφα, ἀσπασαμένου μυστικῶς τὸ Ῥωμαιοκαθολικὸν δόγμα, τῷ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτῇ τῆς Τουρκίας Ἰμβραῖμ πασᾶ, κατεμηνύθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ πρίγκιπι Εὐγενίῳ ὅτι συντείνει εἰς τὴν ἀθέτησιν τῆς ἐν Πασσαροβιά εἰρήνης. Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἀπήντησεν ὅτι: «Οὐδόλως ἐνδιαφέρει τῷ Σεραφεῖμ ν' ἀναμιγνύηται ἐν τῷ ζητήματι τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου καὶ ἐπομένως ἢ κατ' αὐτοῦ καταγγελία εἶνε ψευδής, καθ' ὅτι εἶνε ἄνθρωπος ἕξενος· πορεύεται εἰς τὴν Σουηδίαν διὰ νὰ συνάξῃ τὰ χρήματά του καὶ ἔμεινεν ἐν ταῦθα μαθὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἀπεβίωσεν. Οἱ Ἕλληνες οἱ ἀποδράντες ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν λοιπῶν χωρῶν, ἃς ὑμεῖς ἠρπάσατε παρὰ τῆς Ἑνετίας ἐξελέξαντο αὐτὸν πληρεξούσιον, καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτοῦ ὁ Καῖσαρ παρεχώρησεν αὐτῷ τόπον διαμονῆς παρὰ τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσῃ ἔνθα καὶ προγενεστερώς κατῴκουν Ἕλληνες, ὅτε Κάρολος ὁ Β' παρεχώρησε τὴν Πελοπόννησον τοῖς Τούρκοις. Ὁ Σεραφεῖμ δὲν ἀναμιγνύεται ἐν τοῖς ζη-

τήμασι οὔτε τοῦ πολέμου οὔτε τῆς εἰρήνης». Ἐν τούτοις ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος διὰ τοῦ καγκελλαρίου Τζιντζενδόρφ συνεβούλευσε τῷ Σερραφεῖμ ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς χώρας, εἰς Ἐνετίαν λογοῦ χάριν, μέχρι τῆς ἐκ Βιέννης ἀποχωρήσεως τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας καὶ νὰ μὴ εἴπῃ τι περὶ τούτου τῷ προδότη Διο-
νυσίῳ.

Ὁ Σερραφεῖμ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τορναβίας ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐκεῖ οἱ ἰησοῦίται ὑπεσχέθησαν αὐτῷ νὰ ἐκτυπώσωσιν εἰς ἀπλήν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν προκήρυξιν ὑπὸ τοῦ Σερραφεῖμ συντεθεισάν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἠθέτησαν τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν, προφασιζόμενοι ἔλλειψιν στοιχειοθετῶν ἐπισταμένων τὴν εἰρημὲνην διάλεκτον. Ὁ Σερραφεῖμ ἀπῆλθεν εἰς Κρακοβίαν πληροφορηθεὶς ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον. Ἐν Κρακοβίᾳ ἐξετυπώθη ἡ προκήρυξις τοῦ ἀγῶνος, ὑπὸ τοῦ Σερραφεῖμ συντε-
θεῖσα. Τότε εἰς Κρακοβίαν ἀφίκετο εἰς τὰ κτήματά του ὁ καγκελλάριος τῆς Πολωνίας Σεμπέκ. Μαθὼν δὲ περὶ τοῦ Σερραφεῖμ παρὰ τῶν ἐγγυφίων διδα-
σκάλων, ὁ Σεμπέκ προέτεινεν αὐτῷ θέσιν μεθερμηνευτοῦ παρ' αὐτῷ καὶ θέ-
σιν παρὰ τῇ *Pałtzi Hoopolitoi*¹. «Ἄδυνατῷ νὰ συναινέσω, ἀπήντησεν ὁ Σερραφεῖμ, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν ὁμοφύλων μου καὶ ἐκτὸς τούτου ὀφείλω νὰ ἐπιστρέψω εἰς Βιέννην ἔνθα ἐστάλην παρ' αὐτῶν». «Διὰ τῆς αὐτῆς ψή-
κτρας, προσεῖπεν ὁ Σεμπέκ, δύνασαι νὰ λευκάνῃς δύο τοίχους, τουτέστι καὶ τὸν βελμὸν τοῦ μεθερμηνευτοῦ νὰ φέρῃς καὶ ὑπὲρ τοῦ ζητήματος τῶν ὁμο-
φύλων σου νὰ φροντίζῃς». Ὁ Σερραφεῖμ συνήνεσε καὶ συνέταξεν αἴτησιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας. Ὁ Σεμπέκ ἔλαβε τὴν αἴτησιν ταύτην μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἀνῆλθεν εἰς Βαρσοβίαν, μετὰ τινος δὲ ἡμέρας ἀπέστειλε τῷ Σερραφεῖμ διαταγὴν νὰ ἔλθῃ ὅσον τάχος. Ἦλθε δὲ εἰς Βαρσοβίαν τῷ 1720.

Συνωδᾷ τῇ ὑπὸ τοῦ Σεμπέκ δοθείσῃ ὑποσχέσει, ἃι θὰ συμπράξῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Σερραφεῖμ ἀπέτεινε περὶ τούτου τὰς προτά-
σεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ Σεμπέκ ἀπήντησεν αὐτῷ: «Ὡς χριστιανοὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ ὀκνήσωμεν πρὸς τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ὀφείλομεν νὰ προτείνωμεν ἐν τῇ βουλῇ (σεῖμ) ὅταν καὶ οἱ τρεῖς βαθ-
μοὶ θέλουσι συναχθῆ». Ἐκτὸς τούτου ὀφείλομεν νὰ προσπαθῆσωμεν ὅπως ἡ πρότασις αὕτη εἰσαχθῆ εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ ἀνδρὸς οὗ τινος ἡ φωνὴ νὰ ἔχη κύρος». «Ὁ Σερραφεῖμ δὲν συνήνεσε εἰς τοῦτο». Ἐν ταῖς βουλαῖς τῆς Πο-
λωνίας, ἔλεγεν ὁ Σερραφεῖμ, ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι διαφόρου εἶδους καὶ ἡ αἴ-
τησις περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων «θὰ γείνη αἰτία μεγάλων καταδιώξεων». Ἐζήτησε μόνον ὅπως ἡ πρότασις αὐτοῦ «πρὸς αἰωνίαν μνή-

1. Ἐθνοφυλακὴ τῶν Πολωνῶν ἐν ἣ κατατάσσοντο ἅπαντες οἱ εὐγενεῖς, ἔχοντες καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως καὶ τὸ liberum veto καθ' ὅτι αὕτη ἡ ἔθνο-
φυλακὴ ἀπέτελει τὸ κράτος. Ὁ κατατασσόμενος εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ὄφειλε νὰ παρου-
σιασθῆ ἔφιππος ἐντὸς ἑξ ἑβδομάδων μετὰ τὴν πρόσκλησιν, συνετηρεῖτο δὲ ἰδίαις
δαπάναις.

μην ἐγγραφῆ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ κράτους». Ἡ αἴτησις αὕτη ἐξεπληρώθη. Ἐν Πολωνίᾳ ὁ Σερραφεῖμ διέμεινε δέκα ἔτη ὡς μεθερμηνευτῆς τῶν Ἀνατο-
λικῶν γλωσσῶν, μισθοδοτούμενος παρὰ τῆς Πολωνικῆς κυβερνήσεως. Ἐκ Βαρσοβίας πολλάκις ὡς ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπετάθη πρὸς τὸν κόμητα Γαβριήλ Ἰεάνοβιτζ Γολόβκιν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἐλάμβανεν. Τῷ 1731 οἱ ἐν Βαρσοβίᾳ πρεσβεύται τῆς Ῥωσίας, κατ' ἀρχὰς ὁ Γλα-
γουζίνσκιος καὶ εἶτα ὁ Μπεστούζεφ, παρώτρυνον τὸν Σερραφεῖμ ν' ἀπέλθῃ εἰς
Μόσχαν.

Τῇ 1 Μαΐου 1731 ὁ Σερραφεῖμ ἀπῆλθεν ἐκ Βαρσοβίας, οὐχὶ δὲ κατ' εὐθεῖαν εἰς Ῥωσίαν, ἀλλὰ πρῶτον εἰς Σουηδίαν ὅπως λάβῃ τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ τε καὶ τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει χρήματα, ἅτινα ὁ Πατριάρχης Ἀχιοιδιῆς Ἰγνάτιος διὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐδάνεισε τῷ πρεσβευτῇ τοῦ βασιλέως Στα-
νισλάου κόμητι Κρίσπη ἐν Ἀδριανουπόλει. Τὰ χρήματα ταῦτα ἐδόθησαν τῷ Κρίσπη καθ' ὅτι οὗτος κατάρθρωσε νὰ τύχῃ ὁ Ἰγνάτιος τῆς Πατριαρχι-
κῆς ἑδρᾶς. Ἐκτὸς τούτου ἦτο ἐπὶ ἀνάγκης τῷ Σερραφεῖμ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Σουηδίαν ἕνεκα ἐμπορικῶν ὑποθέσεων ἃς εἶχε πρὸς τὴν Βαλτικὴν ἐταιρίαν, ἃς εἶχον ἀναθέσει αὐτῷ Ἀρμένιος τις Σμυρναῖος κατοικήσας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἑλλήν τις ἐξ Ἀμστελλοδάμου.

Αἱ ἐν Στοκχόλμῃ προσπάθειαι τοῦ Σερραφεῖμ δὲν ἔτυχον τοῦ ποθομένου. Ἡ βουλὴ ἐδηλοποίησε τῷ Σερραφεῖμ ὅτι ἂν ἐχορήγησεν ὁ Πατριάρχης τῷ κόμητι Κρίσπη χρήματα εἰς δάνειον, οὐδεμίαν περὶ τούτου ὑπάρχει ἀπόδει-
ξις καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδυνατοῦσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν αἴτησίν του. Ὁ Σερραφεῖμ «ἐμέμφθη τὴν βουλὴν ἐπὶ *κυπέλλῳ καφῆ καὶ ποτηρίῳ ψυχροῦ ὕδατος*»¹ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν. Πρὸς ἑξοδα ὀδοιπορίας ἐδανείσθη τεσσαράκοντα πέντε φλωρία παρὰ τινος ὁμογενοῦς αὐτοῦ Ἑλληνοῦ ἐμπόρου, δούς εἰς ἐγγύησιν τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέα.

Ἐν Πετρούπολει ὁ Σερραφεῖμ προὔτιθετο νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς πριτάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους γνωστὰς ἤδη γενομένας τῷ κόμητι Γολόβκιν ὡς ἐξῆς.

Πρῶτον. Περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἀντωνίου Λασκάρως Κομνηνοῦ Πα-
λαιολόγου ὡς νομίμου κληρονόμου.

Δεύτερον. Νὰ συνάψωσι πρὸς αὐτὸν αἰωνίαν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν κληρονομικὴν ἐὰν συναινέσῃ ἡ Αὐτῆς Αὐτοκρατορικῆ Μεγαλειότης.

Τρίτον. Νὰ χορηγήσωσι τοῖς Ἑλλήσι φιλικὴν ἀρωγὴν ἐν καιρῷ τῷ δέ-
οντι διὰ θαλάσσης ἢ ὅπως θελήσωσι.

Ἀποκλειστικῶς χάριν τῶν προτάσεων τούτων ἦλθον εἰς Πετρούπολιν, ἔλεγεν ὁ Σερραφεῖμ, καὶ αἱ προτάσεις αὗται πολλάκις ἐστάλησαν τῷ μεγάλῳ καγκελλαρίῳ κόμητι Γολόβκιν.

Τῇ 5 Φεβρουαρίου 1732 ἐζητήθησαν παρὰ τοῦ Σερραφεῖμ συμπληρωτικαὶ διασαφήσεις, καὶ ὑπεβλήθησαν αὐτῷ αἱ ἐρωτήσεις αὗται.

1. Κατωτέρω αὐτὸς ὁ Σερραφεῖμ ἐξηγεῖ τί ἐνοεῖ λέγων τοῦτο.

α) Τίς εἶνε ὁ Ἰωάννης Ἀντώνιος Λάσκαρης Παλαιολόγος πρὸς ὃν ὁ Σερραφεῖμ προτείνει νὰ συνάψωμεν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν;

α) Ὁ Ἰωάννης εἶναι πρίγκιψ ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, ἀπῆλθεν ὁ Σερραφεῖμ, τοῦτο δύνασθε νὰ μάθητε ἀναγινώσκοντες τὸ πρὸ τινος ἐκδοθὲν ἐν Οὐγγαρίᾳ πόνημα περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἀπὸ Φλαυίου Κωνσταντίνου Αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνεχείας τοῦ γένους αὐτοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν τούτων. Τὸ πόνημα τοῦτο κέκτηται ὁ πρίγκιψ Καντεμῆρ γαμβρὸς τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Γολίτζιν. Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης διαμῆνει νῦν ἐν Βιέννῃ καὶ διαπραγματεύεται περὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς βασιλεὺς αὐτοῦ.

β) Τί σημαίνει *κύπελλον καφφέ καὶ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος* ἐφ' ᾧ ὁ Σερραφεῖμ ἐμῆμετο τὴν βουλήν τῆς Σουηδίας;

α) Κύπελλον καφφέ ἀνέφερα κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν προομιαν λέγουσαν, ὅτι τότε ζήτημά τι θεωρεῖται λελυμένον μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, ὅταν προσφέρωσι κύπελλον καφφέ καὶ καπνοσύριγκα· τὸ δὲ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος παρέθεσα ἐν τῇ ἀπαντήσεϊ μου συνωδὰ τοῖς λόγοις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντος: «Καὶ ὅς ἐάν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον... ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐ μὴ ἀπολέσει τὸν μισθὸν αὐτοῦ» οὐδὲν ἕτερον ὑπνητιτόμην λέγων *κύπελλον καφφέ καὶ ποτήριον ὕδατος*, ἀπλῶς δὲ μόνον ἐζήτησαν ν' ἀποδείξω πόσον ἀγνώμονες καὶ ἀδικοὶ εἴπιν οἱ Σουηδοὶ καὶ ὅτι τοιοῦτον ἔθιμον οὐδ' οἱ Τούρκοι ἔχουσιν.

γ) Ν' ἀπαντήσῃ, ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀποδειχθεὶς ψευδόμενος, ἂν εἶχεν ἐν Πολωνίᾳ σύζυγον.

α) Νόμιμον σύζυγον ποτὲ δὲν εἶχον καὶ οὐχὶ μόνον ἐν Πολωνίᾳ, ἀλλ' οὐδαμῶς, μόνον ὡς ἄνθρωπος εἶχον παρ' ἐμοὶ ὑπηρέτριαν· ἐάν δέ τις ἦ διὰ μαρτυρίας αὐτόπτου ἢ δι' ἐγγράφων ἀποδείξῃ ὅτι ἤμην ποτὲ νυμφευμένος, τότε ὑπόκειμαι ποιναῖς, τῇ θανατικῇ ἢ τῇ τῆς πυρᾶς.

δ) Δὲν συνέλαβον περὶ σοῦ ἐν τινὶ κράτει ὑποψίας τινάς;

α) Ἐνθα διέμενον οὐδεμίᾳ χώρᾳ μὲ ἐθεώρησεν ὑποπτον καὶ μέχρι τούδε δὲν με θεωροῦσιν. Μόνον κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Πελοποννήσου ἀρχιμανδρίτης τις Σερραφεῖμ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ὡς προδότης τῆς Δημοκρατίας καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀπηγχονίσθη δὲ ἐν Ναυπλίῳ τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τινὰ χρόνον τὴν προδοσίαν ταύτην ἀπέδωκαν εἰς ἐμέ, τοῦτο ὅμως διαψεύδεται καθ' ὅτι τότε διέμενον ἐγὼ ἐν Βιέννῃ.

ε) Ὅτε εὕρισκεσο ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἐνεφανίσθης τῷ Τζάρφ Πέτρῳ μετὰ τῶν προτάσεων σου, τότε ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης δὲν σοι ἐνεπιστεύθη μυστικά τινὰ ἄτινα σὺ ἐφανέρωσας τῷ Καρόλῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ τῶν Σουηδῶν;

α) Τοῦτο οὐδέποτε ἐγένετο καὶ πλὴν τούτου περὶ πάντων ὅσα εἶδον τότε ἐν Ῥωσίᾳ, στρατιωτικῶν παρασκευῶν καὶ λοιπῶν, οὐδὲν οὔτε προφορικῶς οὔτε δι' ἐγγράφου ἀνεκοίνωσα». Ὁ Σερραφεῖμ ἐνόησεν ἐκ τῆς τελευταίας

ταύτης ἐπερωτήσεως ὅτι θεωροῦσιν αὐτὸν κατάσκοπον καὶ τούτου ἕνεκεν ἐκτενέστερον ἐξέθεσε τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ ὡς ἐξῆς:

«Περὶ τῆς τέως διατριβῆς μου ἐν Σουηδίᾳ ἕνεκα τῆς χρηματικῆς ὑποθέσεώς μου, δύνασθε νὰ λάβητε πληροφορίας παρὰ τοῦ ἐν Στοκχόλμῃ ἐμπόρου Γρηλ καὶ παρὰ τοῦ γραμματέως Σιλβέστρου Σούλτζ, οὗς ἀφῆκα πληρεξουσίου ἐν Σουηδίᾳ, καὶ πᾶσα τότε περὶ ἐμοῦ ὡς κατασκόπου ὑποψία θέλει ἐκλείπει· ἄς ἐρωτήσωσι δὲ καὶ τὸν πρέσβυν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Καίσαρος τὸν κόμητα Κολλορέδο. Μετὰ τὴν ἐκ Τουρκίας ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, οὔτε οἱ Σουηδοὶ πρὸς ἐμέ οὔτε ἐγὼ πρὸς τοὺς Σουηδοὺς οὐδεμίαν σχέσιν εἶχαμεν καὶ οὐδέποτε ἐσκεπτόμην περὶ τοῦ τοιοῦτου, γινώσκων ὅτι εἰσὶν ἐχθροὶ τῶν συμφερόντων ἡμῶν καὶ φίλοι τῶν Τούρκων ἕνεκα τῆς δυσμενεῖας ἣν ἀμφότεροι ἔχουσι κατὰ τῶν Ῥώσων, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ Γάλλοι εἶνε φίλοι τῶν Τούρκων ἕνεκα τῆς κατὰ τῶν Γερμανῶν ἐχθρας. Καὶ μικρὸς παῖς δύνασται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἄνθρωπος ὅπως ἐγὼ ἀφοσιωμένος τῇ Πελοποννήσῳ δὲν δύναται συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ κατάσκοπος τῶν Ὀθωμανῶν καὶ φίλος τῶν Ἑνετῶν, τότε κάλλιον ἤθελεν εἶνε νὰ διέμενον παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ οὐχὶ παρὰ τοῖς Ἑνετοῖς. Δὲν εἶμαι τοσοῦτον ἀνόητος. Ἄν καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἤθελόν μ' ἐκλάβει ὡς κατάσκοπον, ὁ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτῆς αὐτῶν ἤθελε μὲ κατακρατήσῃ, ἐν ᾧ ἀπεναντίας ἐγὼ διέμενον ἐν Βιέννῃ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, οὐχὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἀλλὰ φανερά, καὶ οὐχὶ μόνος, ἀλλ' ἔχων μετ' ἐμοῦ συζῶντάς τέσσαρας συναδέλφους μου, τὸν πρόξενον τῆς ἐταιρίας Δημήτριον Γίτζιον, τὸν Ἰωαννίκιον Ἰωάννου ὀπλαρχηγούς ἐξ Ἠπείρου, τὸν πρεσβύτερον Ἀλοῖσιον ἐκ Κρήτης καὶ τὸν γραμματέα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Ἰωσήφ Κουδάτζικη ἐκ Σικελίας. Ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐφοίτων εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑνετίας καὶ τῶν ἄλλων πρέσβων, ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ἀρχῶν».

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἀπαντήσεις ταύτας ὁ Θεοφάνης δὲν ἐθεώρησεν ἀρκούσας. Γενομένης δὲ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Σερραφεῖμ ἐρεύνης μετὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ εὑρέθησαν ἐπιστολαὶ πολλῶν ἀνθρώπων δι' ὧν ἔδιδον οὗτοι τὴν ὑπόσχεσιν νὰ τηρῶσι σταθερότητα καὶ νὰ ἔχωσι πίστιν τῷ ἐνδόξῳ Ἑλληνικῷ ἔθνει καὶ τῇ ἐταιρίᾳ, νὰ τηρῶσι δὲ πιστῶς μυστικά τινὰ. Ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιστολαῖς ὁ Σερραφεῖμ ἀπεκαλεῖτο Πωγωνάτος, ἐκλαμπρότατος, ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐταιρίας καὶ ἑξαρχος πάσης τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὁ Θεοφάνης ἐζήτησεν ἐπεξηγήσεις τῶν τίτλων τούτων τοῦ Πωγωνάτου, ἀντιπροσώπου, ἐξάρχου κλπ. «Ὁ Σερραφεῖμ ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τί σημαίνουν ταῦτα; Ὅποιά τινὰ τὰ πόκριφα ταῦτα; Πότε καὶ τίνι δικαιώματι ἔλαβε τοὺς τίτλους τούτους; Τί ἐννοεῖ διὰ τῶν τίτλων τοῦ Πωγωνάτου, τοῦ ἐξάρχου; Αἱ ἐπιστολαὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἔτη 1709—1731 τίνας μακροχρονίους συμβουλὰς περιέχουσι καὶ περὶ τίνος; Κυρίως δὲ ἂν εἶχε περὶ τούτου γινῶσιν Πέτρος ὁ Α'; Ἄν συνεμερίσθη αὐτάς; ἂν συνεμε-

ρίσθη ἔχει περὶ τούτου ὁ Σεραφεῖμ ἀποδείξεις; Προσεκάλεσέ τινα τῶν Ῥώσων νὰ συνάψῃ συμμαχίαν πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος; Ἐκ τῶν προσκληθέντων τίνες ὑπεγράφησαν;»

Ἡ πορεία τῆς ἀνακρίσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετὰ τῆς εὐρείας ἀναπτύξεως τῶν ἐπερωτήσεων, κατὰ τὰ φαινόμενα, παρελείφθη καὶ παρὰ τοῦ Θεοφάνους. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἑλλήνων συνωμοτῶν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐκ μιᾶς τινος ἐρωτήσεως ἀναπτυσσομένης ἐτέρας, ἐγεννήθη τὸ ζήτημα μὴ ὑπῆρχον καὶ Ῥῶσοι συνωμόται καὶ δὴ ἂν ἔδωκαν αὐτῶ τὴν ὑπογραφήν των; Ὁ Σεραφεῖμ ἠναγκάσθη ν' ἀποκαλύψῃ τὰ τιμαλφέστατα αὐτοῦ ἀπόκρυφα, τὰ μυστικὰ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ὡς ἐξῆς:

«Ἐν τῷ σάκκῳ φυλάττονται αἱ ὀρκοδοσίαι ἐκείνων οἵτινες δι' ἐμοῦ ὠρίσθησαν νὰ εἶνε πιστοὶ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει καὶ εὐνοϊκῶς διακείμενοι τῇ ἀπελευθερώσει τῆς πατρῴας χώρας καὶ θρησκείας. Τοιαῦτα δὲ ἔγγραφα οὐχὶ μόνον παρ' ἐμοὶ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διευθύνσει ἡμῶν εὐρίσκονται περὶ τὰς δέκα χιλιάδας καὶ παρ' ἐκαστῶ πληρεξουσίῳ ἀντιπροσώπῳ. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ κοινοποιῇ τὰ ἀπόκρυφα ἡμῶν καθ' ὅτι ζῶμεν ὑπὸ τὸ τραχὺ, ἀπάνθρωπον, ἀντιχριστιανικὸν μωαμεθανικὸν ζῆφος καὶ τούτου ἕνεκεν ὀφείλομεν νὰ φερώμεθα λίαν προσεκτικῶς, ὅπως μὴ μᾶτην θυσιάζωμεν τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν, κυρίως δὲ ἐκείνους οἵτινες οὐδὲν γινώσκοντες περὶ τῶν ἡμετέρων σκοπῶν καὶ προθέσεων χρησιμοῦσι χρήματα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων, θεωροῦντες τοιοῦτους τοὺς ἐν Τριπόλει, Βαρβαρία, Τύνιδι καὶ Ἀλγερία οἰκοῦντας, ἐκείνους οἵτινες χρησιμοῦσι χρήματα οὐχὶ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους αὐτῶν, ὅπερ οὐδὲ κἂν ἐπίττανται ὅτι εἶνε δούλων, καθ' ὅτι ἐγεννήθησαν ἐν τῇ δουλείᾳ καὶ θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς ἐλευθερίαν.

» Ἀπασαὶ δὲ αὗται αἱ συμβουλαί, ἐπιστολαί, ὀρκοδοσίαι καὶ ἕτερα ἀπόκρυφα ἔγγραφα τοῦ ἡμετέρου ἔθνους προπαρκασκευάζονται ἀπὸ πολλῶν χρόνων, ἀναμενομένου τοῦ ἀρμολίου καιροῦ· ἦτοι ὅταν ἐκραγῇ ἀγὼν μετὰξὺ Τούρκων καὶ Γερμανῶν ἢ ἄλλων χριστιανῶν, τότε καὶ οἱ Ἕλληνες θέλουσιν ἐτοιμασθῆ πρὸς ἐξοπλισμὸν· τότε θέλομεν συμμαχήσει πρὸς τοὺς συμμαχοὺς ἡμῶν χριστιανούς κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. Εἰς δὲ τὴν ἐρώτησιν ἂν Πέτρος ὁ Μέγας ἐγίνωσκε τοῦτο, ἀπαντῶ ὅτι ἐγίνωσκε πληρέστατα καὶ εὐγνωμόνῃ τῷ Ὑψίστῳ διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν ὁμόνοιαν καὶ συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν Ῥώσων οὐδεὶς ἐγίνωσκε τι περὶ τῶν ἀποκρύφων, πλὴν τῆς Α. Μεγαλειότητος, τοῦ Γολδόβιν καὶ τοῦ Ῥιζάνσκη (Στεφάνου Γαβρόσκη), εἰς οὓς ἀπεκάλυψε ταῦτα ἡ Α. Μεγαλειότης. Αἱ δὲ ἐπιστολαὶ ἡμῶν καὶ ὀρκοδοσίαι περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους, δι' ἐμοῦ καὶ δι' ἐτέρων ἤρξαντο διαδιδόμεναι κατὰ τὸ ἕνατον ἤδη ἔτος τοῦ καθισταμένου αἰῶνος. Ἡ δ' ἐκ τῶν Πωγωνάτων καταγωγή μου γίνεται κατὰ δὴλος ἐκ τῶν ἐλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν ἱστοριῶν, κυρίως δὲ τῶν γαλλικῶν· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ βυζαντιανὴ ἱστο-

ρία. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ πλεῖστον μέρος τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων βαθμηδὸν μετηνάστευεν εἰς τὴν Βερίαν, τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἐγκριτοτέρους οἱ Τούρκοι διώριζον εἰς διαφόρους θέσεις δι' ὧν ἐφεύρισκον διάφορα μέσα πρὸς θανάτωσιν αὐτῶν, δήμευσιν τῶν περιουσιῶν καὶ ἐξάλειψιν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ἡ οἰκογένεια ἡμῶν ἦτο ἐκ τῶν πρώτων καὶ κατ' ἀρχὰς εὐρίσκετο ἐξόριστος ἐν τῇ νήσῳ Ἀθήμφ μετὰ δὲ ταῦτα ἐν Λέσβῳ ἔνθεν ἀπέδρα εἰς Σικελίαν. Τὸν τίτλον τοῦ ἐκλαμπροτάτου μοὶ ἀπέδιδον ἀπλῶς καὶ ὡς συνειθίζουσιν ἐν Εὐρώπῃ, κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα μὴ γινώσκοντες ὅτι ἡμῖν κληρικὸς μὲ ἀπεκάλουν οὕτως. Ἐξαρχίαι δὲ ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν, ἢ μία πατριαρχική, πρέσβεις ἀποστελλόμενοι κατ' ἔτος πρὸς συλλογὴν παρὰ τῶν ἐπικιόπων τῶν φόρων οὓς ὁ πατριάρχης χορηγεῖ τοῖς Τούρκοις ἐξ ἀπάσης τῆς περιφερείας ἐφ' ἣν ἐπεκτείνεται ἡ ἰσχύς αὐτοῦ, καὶ τῷ ταμεῖφ τοῦ Σουλτάνου ἐκτὸς τῆς συνήθους ἐτησίου ἐλεημοσύνης, σιστιὰς καὶ βοϊτίκας ἀθροίζομένας ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εἰσέτι ὁ φόρος ὁ πρὸ τινος εἰσαχθεὶς ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἐκκλησίᾳ ὃν ἀποκαλοῦσιν τουριστι *masliarâ*. Ἡ ἐτέρα ἐξαρχία εἶνε πολιτικὴ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐν ἀπάσῃ τῇ ἑλληνορωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὡσαύτως ἔνθα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀντιπαπισμοῦ ἐξηλείφθη. Ἐκ τῶν πολιτικῶν τρεῖς μόνον ἐξαρχίαι ἔμενον εἰσέτι κατὰ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὧν αἱ δύο πρῶται δὲν ὑπάρχουσιν ἤδη· α) ἡ τῆς Ἀσιατικῆς παρακτίου χώρας μέχρι τῶν ὀρίων τοῦ Πατριαρχείου Συρίας καὶ Ἀντιοχείας· β) ἡ Εὐρωπαϊκὴ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, καὶ γ) ἡ ἐξαρχία τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων ἧτις ἐκπαλαὶ ἐχορήγει τοῖς προγόνοις μου τὸν τίτλον τοῦ ἐξάρχου».

«Ἐγὼ προτέπεινα τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἐξάρχου καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐξαρχιῶν ἐκλέγονται κατὰ πλειονοψηφίαν καὶ ἐκτὸς τούτου ἐξ ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, ἐπισταμένων τοῦλάχιστον τρεῖς γλώσσας, τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν ἢ γαλλικὴν».

Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας τοῦ Σεραφεῖμ ὁ Θεοφάνης Προκοπόβιτς ὑπέβαλε τῇ αὐτοκρατείᾳ ἀεφράζων τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε κατὰ σκοπὸν». Ἡ αὐτοκρατεία διέταξεν ὅπως ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Σεραφεῖμ αὐθωρεὶ ἀποσταλῆ εἰς τὴν μυστικὴν ἀνακριτικὴν καγκελλαρίαν (τάναγια δλια βόζισκνιχ δαιλ καντζελλάριγια).

Ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Νέβσι μετήγαγον τὸν Σεραφεῖμ εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Πετροπάβλοσκη καὶ ἐπέκλεισαν ἐν ἰδιαιτέρᾳ φυλακῇ. Ὁ Προκοπόβιτς παραδίδων τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης τῷ Ἀνδρέᾳ Ἰβάνοβιτς Οὐσακόβ διεβίβασεν αὐτῷ καὶ τὰς αἰτίας δι' ἃς ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Σεραφεῖμ εἶνε ἄνθρωπος ὑπόπτου διαγωγῆς ὡς κατὰ σκοπὸν καὶ οὐ μικρὰς δολιότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν αἰτιῶν τούτων δύναται τις νὰ κατίδῃ τὰς ιδέας τοῦ Θεοφάνους καὶ τὸν βαθμὸν τῆς παιδείας αὐτοῦ, ἦν προσεπάθει νὰ

ἐπιδεικνύη ἐν πάσῃ περιστάσει, οὐχὶ περιττὸν κρίνομεν νὰ παραθέσωμεν αὐτὴν ἐνταῦθα τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις. Ἴδου ἡ γνώμη τοῦ Θεοφάνους περὶ τοῦ Σεραφεῖμ ἦν ἐξέφρασεν ἐγγράφως πρὸς πληρεστέραν διαφώτισιν τῆς καγκελλαρίας.

»*Πρῶτον.* Ἀποκαλεῖ ὁ Σεραφεῖμ ἐκυτὸν Πωγωνάτον τουτέστιν ἔχοντα πώγωνα (μποροδάτη) ὅπως εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἕλλησιν Κωνσταντῖνος ὁ πρόγονος τοῦ Ἡρακλείου ἀποβιώσας τῷ 685 (ἀφ' οὗ ἤδη παρήλθον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ 1157 ἔτη) καὶ ἐπωνομάσθη οὕτω ἐπειδὴ ὀδεύσας κατὰ τῆς Σικελίας νέος ἔτι καὶ ἄνευ πώγωνος ἐπανέκαμψεν ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἤδη πωγωνοφόρος· ὁ δὲ Σεραφεῖμ, προτιθέμενος ψευδῶς ν' ἀποδείξῃ ὅτι κατάγεται ἐκ βασιλικῆς οἰκογενείας, ἀπεκάλεσεν ἐκυτὸν Πωγωνάτον, νομίζων ὅτι ἡ λέξις αὕτη εἶνε ἐπώνυμον, δι' ἃ κατέδειξε τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀμάθειαν καθ' ὅτι Πωγωνάτος ἦτο ἰδιαιτέρα προσωνομία ἐνὸς μόνου αὐτοκράτορος ἧτις δὲν μετεδόθη εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ὑπεγράφετο οὕτω, καθ' ὅτι καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀπονομῆς αὐτῷ τοῦ ἐπώνυμου τούτου δὲν ἦτο σπουδαία. Τὸν υἱὸν δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ δευτέρου ἀπεκάλεσαν *Ῥινότμητον* τουτέστιν ἐστερημένου ῥινός (μπεζινόση) ἐπειδὴ στασιασταὶ ἀπέκοψαν αὐτοῦ τὴν ῥίνα, καὶ ἕμως οὐδεὶς τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἀπεκαλεῖτο Ῥινότμητος. Ὡσαύτως καὶ ὁ Μιχαήλ ὁ αὐτοκράτωρ ἕνεκα τῆς βραδυγλωσσίας αὐτοῦ ἀπεκαλεῖτο *Τραυλός*, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπόγονος ἐκληρονόμησε τὸ ἐπώνυμον τούτο· ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἔντιμοι ἐπωνομαίαι δὲν μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς ἀπογόνους, ὡς π. χ. ὁ Λέων ἐπωνομάσθη *Σοφός* ἕνεκα τῆς σοφίας αὐτοῦ, ὁ Βασίλειος *Βουλγαροκτόνος* ἕνεκα τῆς τῶν Βουλγάρων ὑπ' αὐτοῦ κατατροπώσεως, ὁ Κωνσταντῖνος *Μορομάχος*. Πλὴν δὲ τούτου εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ διαστήματι πλέον τῶν 1000 ἐτῶν καὶ δὴ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ Δουκῶν οἱ πρόην αὐτοκράτορες τῆς δευτέρας καὶ νέας Ῥώμης οὔτε τὸ ἐπώνυμον αὐτῶν μετεχειρίζοντο, οὔτε μετεβιβάζον αὐτὸ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Πωγωνάτος ἔζησε τριακόσια ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐν γένει οὐδὲν ἐπώνυμον Πωγωνάτου ἀπαντᾷ ἐν οὐδεμίᾳ ἱστορίᾳ. Καὶ οὕτως ὁ ψευδὴς οὗτος Πωγωνάτος ἀποκαλεῖ ἐκυτὸν Εὐγενέστατον ἐκ πανουργίας κινούμενος, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει πόσον εἶνε ἀνόητος καὶ ἀδαής τῆς ἱστορίας».

»*Δεύτερον.* Σπουδαία εἶνε καὶ ἡ πονηρία ἐκείνη ὅτι ἀποκαλεῖται ἔξαρχος καὶ δὴ ἔξαρχος τῶν Σποράδων καὶ Κυκλάδων, τουτέστι πολλῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ Πελάγει νήσων καὶ ἀπάσης τῆς Μεσογείου θαλάσσης, καὶ δὴ κληρονομικός, φρονῶν ὅτι οὐδεὶς γινώσκει τούτο, ἐνῶ τὸ ψεῦδος τούτο εἶνε οὕτω μέγα, ὥστε καὶ ψηλαφητῶς δύναται τις νὰ ἐνοήσῃ αὐτό.

»*Τρίτον.* Αὐτὸς οὗτος ὁ Σεραφεῖμ ἀπαντῶν εἶπεν ὅτι ἐν Παρισίοις ἐτέλεσε τὴν θείαν λειτουργίαν κατὰ παράκλησιν τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἱερουργεῖ δὲ ἐν τῷ ναῷ ἢ παρεκκλησίῳ ἐν ᾧ ἱερουργοῦσιν οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλ-

ληνες, οἱ σχισματικοὶ καὶ οἱ οὐνῖται Ἕλληνες συνάμα. Καὶ αὕτη ἡ ἀφήγησις εἶνε καταπληκτικῶς ψευδής· καθ' αὐτὸν διάφοροι εἶνε οἱ σχισματικοὶ Ἕλληνες καὶ διάφοροι οἱ οὐνῖται· καὶ πῶς; οἱ σχισματικοὶ Ἕλληνες διαφέρουσι τῶν οὐνῖτων; Τούτο εἶνε ἀξιοθαύμαστον!

»*Τέταρτον.* Κατὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἱεροτελεσίαν καταδεικνύει ὅτι ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἱεράχμυξ, ἐπιτραχήλιον, ἀντὶ δὲ φελονίου μετεχειρίσθη τὸν ῥωμαϊκὸν σάκκον, ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μόνον τὸν ἀστέρα, ποτήριον δὲ καὶ δίσκον μετεχειρίσθη ῥωμαϊκῶς. Καὶ τούτο εἶνε ψεῦδος ἀναιδέστατον! Ἄν δὲν εἶχε ποτήριον καὶ δίσκον, περιττὸν ὄλως ἦτο νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἀστέρα, ἂν δὲ ἔφερον ἄμυξ καὶ ἐπιτραχήλιον, τότε διατί δὲν εἶχε καὶ φελόνιον; Μήπως διὰ τὸ φελόνιον τὸν δίσκον καὶ τὸ ποτήριον ὄφειλε νὰ ἐνοικιάζῃ ἰδιαιτέρην φορητὴν ἀμαζάν; Ἄν δὲ, ὅπως ἰσχυρίζεται, ἐν Παρισίοις ὑπάρχῃ ἑλληνικὸς ναὸς ἐν ᾧ ἐκκλησιάζονται οἱ ἐγγῶριοι Ἕλληνες, τότε βεβαίως ἐκεῖ εὐρίσκονται καὶ ἱερά σκεύη καὶ ἑλληνικὰ ἱερά ἄμυξ. Περὶ τούτου ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν πληροφορίας παρ' ἀνθρώπων οἵτινες διέμειναν μακρὸν χρόνον ἐν Παρισίοις.

»*Πέμπτον.* Ἡρωτήθη ἂν ἐν τινι κράτει ἐθεωρήθη ὡς ὑπόπτου διαγωγῆς ἢ ἂν κατηγορήθη, κυρίως δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτῆς τῷ Λονδίῳ· ἀπήντησε δὲ ὅτι ἐκεῖ κατηγορήσεν αὐτὸν γυνὴ τις ἧτις δὴθεν ἐβίασε πενταετὲς κοράσιον. Ὁ δὲ Ἕλλησιν Ἑλλάδιος ὅστις ἐξεπαιδεύετο τότε ἐν Λονδίῳ, ἐν τῷ λατινιστῇ ἐκδοθέντι αὐτοῦ πονήματι. «Περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας» ἐν τῷ 16 κεφαλαίῳ γράφει ὅτι ὁ Σεραφεῖμ οὗτος ἐβίασε δεκαετὲς κοράσιον καὶ τούτου ἕνεκεν κατεδιώχθη ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ νύκτωρ ἀπέδρα ἐκ Λονδίνου. Τίς λοιπὸν ἀγνοεῖ ὅτι ὁ Σεραφεῖμ ἐσκεμμένως ἀνκφέρει τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ κατηγορίαν περὶ τοῦ βιασμοῦ πενταετοῦ κορασίου, καθ' ὅτι ἡ τοιαύτη κατηγορία εἶνε ὄλως ἀπίθανος καὶ οὐδένα δύναται νὰ φοβίσῃ;

»*Ἑκτον.* Περὶ τῆς παρὰ τοῖς Σουηδοῖς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἶπεν ὅτι ἀκουσίως ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει γραμματεὺς τοῦ πρέσβους τῆς Σουηδίας καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ βεζύρη προσελήφθη παρὰ τοῦ εἰρημένου πρεσβευτοῦ καὶ ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀντιστῇ εἰς τούτο, ἢ νὰ φύγῃ. Καὶ τούτο εἶνε ψεῦδος ἀναιδέστατον διότι α) ὁ βεζύρης δὲν ἠδύνατο διὰ τῆς βίας νὰ προσδιορίσῃ αὐτῷ τὴν θέσιν ταύτην, καθ' ὅτι ἤθελεν ἐπισύρει τὴν ὑποψίαν ὅτι διορίζει γραμματέα παρὰ τῷ Σουηδῷ Ἕλληνα καὶ ὅτι τῷ Ῥωσικῷ καὶ οὐχὶ τῷ Σουηδικῷ συμφέροντι ὑπηρετεῖ, ἀντὶ δὲ γραμματέως ἀποστέλλει κατάσκοπον· β) αὐτὸς οὗτος ὁ πρέσβυς οὐδέποτε ἤθελε παραδεχθῆ ἐν τοιαύτῃ ὑπηρεσίᾳ Ἕλληνα ὡς ὀμώδοξον τοῦ Ῥωσικοῦ ἔθνους, πλὴν δὲ τούτου ἐν Ῥωσίᾳ ἐνδιατρίψαντα· γ) ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον τότε Γάλλοι καὶ Πολωνοὶ πρεσβευταὶ οἵτινες ὑπεκίνουν τοὺς Τούρκους κατὰ Ῥωσίαν. Μὴ παρ' αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας ἄνθρωπον πάσης

ἐμπιστοσύνης; δ') Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Γαλατᾶ κυρίως, ἦτοι τῇ συνοικίᾳ τῶν ξένων, διατρίβουσι πολλοὶ Ἴταλοι καὶ Γάλλοι κληρικοὶ τε καὶ μὴ, τίνα ἀνάγκην εἶχε λοιπὸν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας νὰ παραλάβῃ ἐν τῇ κατὰ τῆς Ῥωσίας ἐνεργείᾳ αὐτοῦ Ἕλληνα; ε') Ἐπειδὴ ἦτο γνωστὸν τότε καὶ αὐτῷ τῷ μακαρίᾳ τῇ λήξει Πέτρῳ τῷ Μεγάλῳ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Σερραφεῖμ ὑπῆρξε γραμματεὺς παρὰ τῷ Σουηδῷ, τοῦθ' ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἀποκρύπτει καὶ τοὶ καλλωπίζει διὰ παντοειδῶν χρωμάτων, ἀδύνατον ἤθελεν εἶναι νὰ θεωρῆται οὗτος ὑπὸ τοῦ πρέσβευτος τῆς Σουηδίας πιστὸς γραμματεὺς, ἀλλὰ ἢ φερόμενος δυσμενῶς τῇ μεγάλῃ αὐτοκρατορίᾳ τῆς Ῥωσίας, ἐνόρκως τοῦτο ὑποσχόμενος τὸ ὅποιον καὶ ἀριδῆλως καταφαίνεται ἐκ πασῶν τῶν προειρημέγων περιπτώσεων.

»*Ἐβδομον.* Περὶ τοῦ τεθνεῶτος βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν αὐτοῦ ἔγραψεν ὅτι ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ καγκελλαρίου αὐτοῦ Μιλλᾶρς ἠρώτησεν αὐτὸν τὸν Σερραφεῖμ ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς Σουηδίαν καὶ ὅτι ἀπήντησεν ἀπλῶς ἀδὲν θέλω, κατὰ τὴν ἀνοητοτάτην δὲ ἀφήγησιν αὐτοῦ ἠτιολόγησε τὴν ἀρνησίαν του ταύτην διὰ τοῦ ἐξῆς: ὅτι ὁ Οὐγων Γρότιος καὶ τοὶ πολλὰ ἀγαθὰ ἐπέφερε τῷ Σουηδικῷ κράτει δὲν εἶχε κατὰ τὸ γήρας αὐτοῦ οὐδὲ ψυχίον ἄρτου, καὶ ὅτι δῆθεν εἰς τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀπήντησεν ὅτι πράγματι οἱ Σουηδοὶ ἐφάνησαν ἀγνώμονες τοῖς εὐεργεταῖς αὐτῶν. Ἀφηγούμενος τὸ τοιοῦτον ὁ Σερραφεῖμ πλὴν τῆς παντελοῦς ἀγνοίας αὐτοῦ περὶ τοῦ προειρημένου Οὐγωνος Γροτίου, εἰς ὃν οὐδὲν τοιοῦτον εἶχε συμβῆ, ἀπέδειξε καὶ τὴν μεγίστην δολιότητα αὐτοῦ καὶ τὸ ψεῦδος καὶ ἀγνοοῦμεν πόθεν ὀρμώμενος ἐνόμισεν ὅτι ἐνταῦθα ἀδυνατοῦσι νὰ σκέπτονται καὶ ὅτι θέλουσι πιστεύσει τοὺς μύθους αὐτοῦ καὶ παραδεχθῆ αὐτοῦ ἐν τῇ Ῥωσικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

»*Ὀγδοον.* Ὁ Σερραφεῖμ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ὡς πληρεξούσιος αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος, ἀθροίζει ἐν Εὐρώπῃ ἐθελοντὰς ὅπως σχηματίσῃ στρατιὰν σύμμαχον κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τῆς ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦτο εἶνε ψεῦδος ἀναιδέστατον ὅπως ἐκ τῶν ἀρθρῶν κηθρῶς ἀπεδείχμεν, ἐὰν δὲ ἡ μυστικὴ καγκελλαρία κρίνῃ εὐλογον νὰ λάβῃ πληρεστέρως πληροφορίας περὶ τοῦ Ἑλληνος Σερραφεῖμ, τότε ἀς ἐρωτήσῃ τοὺς κυρίους Σάββαν Ῥαγουζίνσκιη, κόμητα Μπόττιον καὶ τὸν ἱατρὸν Τηνιάτην, ὡσαύτως τὸν Νικόλαον Γολόβιν ὅστις, ὡς ἄδεται, ἀρίκετο ἐκ Στοκχόλμης, καὶ τὸν Μπεστούζεβ ὅστις διέμενον ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ τὸν Μποδακόβσκιη, καὶ ἑτέρους δὲ Ἕλληνας ἐν Πετροπόλει καὶ Μόσχᾳ οἰκούντας· ὡσαύτως δὲ δύναται νὰ πληροφορηθῆ ἐν τῷ Ἰπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν.¹

Ὁ Ἄνδρέας Ἰβάνοβιτς Οὐσακόβ ἀρχηγὸς τῆς μυστικῆς καγκελλαρίας ἐθεώ-

¹ Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκαίην τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Ῥωσίᾳ εἰσέτι ἐλέγετο *Ι ν ο σ τ ρ ἄ ν α γ ἰ α Κ ο λ ἔ γ ἰ α*.

ρησε περιττὸν νὰ ζητήσῃ πληρεστέρως πληροφορίας περὶ τοῦ Σερραφεῖμ ἐκτὸς τῶν ὑποδειχθειῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους, ἠρκέσθη εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπουργεῖου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐκταθέντα καὶ προέβη εἰς τὴν ἀνάκρισιν τοῦ Σερραφεῖμ ἣν ἐποίησεν αὐτοπροσώπως.

Ἐν ταῖς τῇ μυστικῇ καγκελλαρίᾳ δοθείσαις ἀπαντήσεσιν ὁ Σερραφεῖμ οὐδὲν νεώτερον κατέδειξε, μόνον δὲ διέψευσεν ἐγγράφως τὴν γνώμην τοῦ Προκοπίου περὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ ἐπωνύμου Πωγωνάτος, καὶ ἐπέμενον ἰσχυρίζομενος ὅτι ἦτο Πωγωνάτος.

«Πωγωνάτος, λέγει, ἀποκαλοῦμαι καθ' ὅτι ὁ πάππος μου Ἕλλην Σταμάτιος Ἰωάννου καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης Σταματίου ἐλέγοντο Πωγωνάτοι καὶ ὑπεγράφεοντο οὕτως ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ ἀπεκαλοῦντο» ὅτι δὲ ἡ κληρικὴ ἐπιτροπὴ κατέδειξεν περὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ ἐπωνύμου Πωγωνάτος, ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶνε ἀβάσιμον καθ' ὅτι περὶ αὐτοῦ ἐν δυοῖς ἱστορίαις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Γαλλίᾳ γραφείται ἀναφέρεται περὶ δύο αὐτοκρατορικῶν ἐπωνύμων Πωγωνάτου. Ἄλλ' ἐκ τίνος τούτων κατάγομαι ἀγνοῶ.»

Μετὰ ταῦτα ὁ Σερραφεῖμ ἐζήτησε ν' ἀπολογηθῆ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν περὶ κατασκοπίας δῆθεν καὶ δυσμενεῖας πρὸς τὴν Ῥωσίαν.

«Πρὸς τὴν Ῥωσίαν δυσμενεῖαν οὐδεμίαν οὐδέποτε ἤσθανόμην» ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ, κυρίως ἐν Γαλατᾶ, οἰκοῦσι πολλοὶ Γάλλοι καὶ Ἴταλοί, κληρικοὶ τε καὶ μὴ, ἀλλ' ἄνθρωποι γινώσκοντες πολλὰς ξένας γλώσσας δὲν ὑπάρχουσιν, ἕκαστος δὲ ἐπίσταται τὴν πατρῶν αὐτοῦ γλῶσσαν, ἐγὼ δὲ γνωρίζω πολλὰς γλώσσας ἦτοι δύο ἑλληνικάς, τὴν λατινικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν γαλλικὴν, τὴν γερμανικὴν, τὴν τουρκικὴν, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν ἀραβικὴν καὶ τὴν ἐβραϊκὴν. Τοῦτου ἕνεκεν ὁ πρέσβυς τῆς Σουηδίας Νεϊγσεδάουερ καὶ με ἐζήτησε παρὰ τοῦ βεζύρη νὰ με παραλάβῃ ὡς γραμματεῖα.»

»Περὶ τῆς ἀγνομοσύνης τῶν Σουηδῶν πρὸς τὸν Οὐγωνα Γρότιον ἀνέγνωσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Σουηδίας μεθερμηνευθεῖσα εἰς τὴν λατινικὴν, ἐνθα ἀναφέρεται ῥητῶς ἐκεῖνο ὅπερ εἶπον Καρόλῳ τῷ ΙΒ'.

»Εἰς Ῥωσίαν ἦλθον ἀποκλειστικῶς ὅπως ἐξακιτήσωμαι ἀρωγὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἑτέρας τινὸς αἰτίας κινούμενος οὐδὲ χάριν κατασκοπίας. Κατὰ τὰς περιηγήσεις οὐδένα εἶχον μετ' ἐμοῦ πλὴν τῶν ἐμμίσθων ὑπηρετῶν.

»Χρηματικὴν ἀρωγὴν ἐλάμβανον παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κατὰ τὸ 1700 εἶχον λάβει ὅτε ἐστάλην ἐξ Ἑλλάδος παρὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐταιρίας 150 φλωρία. Ἐπειτα μετὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἀφίξίν μου διὰ τοῦ Ἑλληνος προξένου ἕτερα 100 εἰς Λονδίνον μοι ἀπέστειλαν ἐξ Ἑλλάδος ἔλαιον κλπ. πρὸς πώλησιν, διὰ τοῦ Ἑλληνος προξένου Γεωργίου Σκοπεμτῆ ὅστις μοι ἐχορήγει βαθμηδὸν ἀνά 40, 50 καὶ 60 φλωρία. Εἰς Βιέννην μοι ἀπέστειλαν οἱ Ἕλληνας πληρεξούσιοι 3000 φλ. διὰ τινος Ἑλληνος ἐμποροῦ Δημητρίου. Ἄλλὰ τὰ χρήματα ταῦτα ἐγὼ δὲν ἔλαβον, καθ' ὅτι ὁ Δημήτριος πρὶν φθάσῃ εἰς Βιέν-

νην ἐληστεύθη ὑπὸ ληστῶν· καὶ συνέλαβον μὲν καὶ ἀπηγχόνησαν αὐτούς, ἀλλὰ τὰ χρήματα δὲν εὗρέθησαν. Οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι μαθόντες τοῦτο μοὶ ἀπέστειλαν ἕτερα χίλια φλωρία. Ἐν Πολωνίᾳ ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἑλληνοῦ Χριστοφόρου 120, ἐκεῖ δὲ παρὰ τοῦ Ἑλληνοῦ ἐμπόρου Κατακοιζούλη 150. Ἐκτὸς τούτου ὡς ὑπηρετῶν τῇ *Palitz* *Ποσπολίτῳ* τῶν Πολωνῶν ὡς διερμηνευτῆς ἐλάμβανον μισθὸν 10 φλωρία κατὰ μῆνα.

Μετὰ τὴν ἐν τῇ μυστικῇ καγκελλαρίᾳ ἀνάκρισιν αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις δὲν ἐξεδίδετο μέχρι οὗ ληφθῆ ἡ ἀπάντησις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῶν προτάσεων ἃς ὁ Σερραφεῖμ ἐποίησε Πέτρῳ τῷ Μεγάλῳ τῷ 1709.

Ἀκριβῶς μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς μηνός, τῇ 10 Ἰουνίου 1732, τὸ ὑπουργεῖον ἐδήλωσε τῷ Οὐτακόβῳ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Νάρεβη τῷ 1704 διαμονὴν τοῦ Γολόβκιν ὁ Ἕλληνας Σερραφεῖμ ἀληθῶς προὔτεινε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ μεταγενέστερον ἡ τοιαύτη πρότασις ἐπανελήθη ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Μεθοδίου, ἀλλὰ κατὰ τὰς προτάσεις ταύτας «οὐδὲν ἐγένετο, οὐδεμία δὲ ἔγγραφος ἀπόφασις Πέτρου τοῦ Μεγάλου περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εὗρέθη». Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀπεσιωπήθη, ὁ δὲ Μητροπολίτης Μεθόδιος καὶ ὁ Ἕλληνας Σερραφεῖμ μετὰ ταῦτα ἀπῆλθον ἐκ Ῥωσίας. Ὁ Ἄνδρέας Ἰβάνοβιτς (Οὐσακόβ) διέταξε νὰ συντάξωσι τῆς ὑποθέσεως ταύτης σύντομον ἔκθεσιν ἣν ὑπέβαλε τῇ αὐτοκρατείᾳ.

Παραθέτομεν αὐτολεξεῖ τὴν κατὰ τοῦ Σερραφεῖμ ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν ἔχουσαν ὡς οὕτως: «Τῷ 1732 Ἰουλίου 7 ἐν τῇ μυστικῇ καγκελλαρίᾳ τῶν ἀνακριτικῶν ὑποθέσεων ὁ στρατηγὸς καὶ ἱππότης καὶ ταγματάρχης τοῦ Σεμιόνοβσκι τάγματος τῆς σωματοφυλακῆς καὶ στρατηγὸς ὑπασπιστῆς τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος Ἄνδρέας Ἰβάνοβιτς Οὐτακόβ ἀνήγγειλεν ὅτι κατὰ τὴν γενομένην σύντομον ἔκθεσιν περὶ τῶν κατακρατορευμένων ἐν τῇ μυστικῇ καγκελλαρίᾳ δεσμωτῶν Ἑλλήνων Σερραφεῖμ καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ὑπηρετῶν Ἰωάννου Εὐσταθίου καὶ Ἀδάμ Συμεῶνος (οἱ ὑπηρετοῦν τοῦ Σερραφεῖμ ἐπίσης Ἕλληνες ἐπροσωποκρατήθησαν ταῦτοχρόνως μετ' αὐτοῦ. Αἱ καταθέσεις αὐτῶν ἐν τῇ μυστικῇ καγκελλαρίᾳ οὐδὲν περιέργον περιεῖχον, περὶ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σερραφεῖμ τῶν ἀναφερομένων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος οὗτοι οὐδὲν ἐγίνωσκον), ἐδήλωσεν οὗτος ὁ κύριος στρατηγὸς τῇ αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῇ Μεγαλειότητι καὶ ἐγὼ ἡ Αὐτοκρατορικῇ Μεγαλειότητι ἀκροασαμένη τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ, διατάττω νὰ τιμωρηθῆ ὁ ἐν λόγῳ Σερραφεῖμ, καθ' ὅτι οὗτος συμφώνως τῇ ἀνακρίσει θεωρεῖται νῦν ἔνοχος κατασκοπίας καὶ δόλιος καὶ ἀπεδείχθη ὅτι κατὰ τὸν παρελθόντα πρὸς τοὺς Σουηδοὺς ἀγῶνα προὔξενεσε κακὰ τῷ Ῥωσικῷ κράτει, διαπράξας καὶ ἑτέρας κλοπὰς. Καὶ περὶ δὲ ὁ Σερραφεῖμ ζητῶν ν' ἀποκρύψῃ τοῦτο, κατέθεσεν ὅτι ὑπῆρξε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Σουηδίας κατὰ διαταγὴν δῆθεν τοῦ βεζύρη τῶν Ὀθωμανῶν ἡ κατάθεσις αὕτη καταδεικνύεται ψευδής, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐκτετυπωμένῳ πονήματι τοῦ Ἑλληνοῦ Ἑλλαδίου ἀποκαλύπτονται πολλὰ κακὰ

πράξεις τοῦ Σερραφεῖμ καὶ ἡ ῥηθεῖσα πρὸς τὸν Σουηδὸν ὑπηρεσία αὐτοῦ· πλὴν δὲ τούτου ὁ Ἕλληνας Ἑλλαδίος, λέγει ὅτι ὁ Σερραφεῖμ διέπραξε κακούργημα κατὰ δεκαετοῦς κορασίῳ καὶ τούτου ἕνεκεν ἐζητεῖτο παρὰ τῆς δικαιοσύνης, νύκτωρ δὲ ἐκ Λονδίνου ἀπέδρα. Ἀλλ' ὁ Σερραφεῖμ καὶ τοὶ δὲν ἀπέκρυψε τὸ πᾶν ἐδήλωσεν ὅπως οἴητο ὅτι ἐζητήθη παρὰ τῆς δικαιοσύνης δυνάμει ψευδοῦς κατηγορίας ὅτι δῆθεν διέπραξε κακούργημα κατὰ πενταετοῦς κορασίῳ ἐκ τούτου δῆλον ποιεῖται ὅτι ὁ Σερραφεῖμ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιλέξῃ τῇ δηλώσει τοῦ Ἑλληνοῦ Ἑλλαδίου, μὴ ὑποκινῶν τὴν ὑπόψιν, ἀλλ' ὅπως οἴητο, καὶ τοῦτο ἂν δὲν ἐγένετο, τὸ κακούργημα καταδεικνύεται τρανῶς· ἐκτὸς τούτου ὁ Σερραφεῖμ κατέθεσεν ὅτι ἡ μακαρία τῇ λήξει Αὐτοκρατορικῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητος (ἦτοί Πέτρος ὁ Μέγας) ἐχορήγησεν αὐτῷ ὑποσχέσεις ἐν τῷ περὶ τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ζητήματι, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀπεδείχθη ψευδόμενος, καθ' ὅτι ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καταδεικνύεται ὅτι οὐδεμία πρᾶξις ἐγένετο ἀναφερομένη εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Σερραφεῖμ καὶ οὐδεμία ἔγγραφος ἀπόφασις ὑπάρχει τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος· ἐξ οὗ φανερὸν εἶνε ὅτι ὁ Σερραφεῖμ διέδιδε καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς κράτεσι περὶ τῆς ὑπαρχούσης ταύτης ὑποσχέσεως, καθ' ὅτι καταδεικνύει ὅτι δῆθεν ἦλθεν εἰς Ῥωσίαν ἕνεκα τῶν προτάσεων αἰτινες ἀπεστάλησαν τῷ καγκελλαρίῳ Γολόβκιν, καὶ ὅτι περὶ τούτου δῆθεν ἔγραψεν ὁ Σερραφεῖμ τῷ καγκελλαρίῳ τούτῳ. Ἐκ τοῦ ὑπουργείου δὲ τῶν Ἐξωτερικῶν καταφαίνεται ὅτι οὐδεμίαν αὐτοῦ πρότασιν παρεδέξαντο καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ Πολωνίας πρὸς τὸν καγκελλαρίον δὲν ὑπῆρχον, ἐξ οὗ καταδείχθη ἡ δολιότης τοῦ Σερραφεῖμ. Σύνεμα δὲ ὁ Σερραφεῖμ ἀπεκάλεσεν ἑαυτὸν ἐξάρχον τῶν Σποράδων καὶ Κυκλάδων, Πωγωνάτων, καὶ ὡς καταγόμενον ἐξ αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας· περὶ δὲ τοῦ ἐπώνυμου τούτου ἐκ τίνος κυρίως αὐτοκράτορας μετεδόθη εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἀπεκρίθη ὅτι ἀγνοεῖ, δι' ὃ τὸ ψεῦδος αὐτοῦ κατέστη πασιφανές, διότι ἐκ τῆς συνοδικῆς ἐπιτροπῆς καταδείχθη ὅτι τὸ ἐπώνυμον Πωγωνάτος ἐκέκτητο ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος πρόγονος τοῦ Ἡρακλείου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου παρήλθον ἡδὴ ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη, καὶ ὅτι τὸ ἐπώνυμον τοῦτο δὲν μετεδόθη τοῖς ἀπογόνους αὐτοῦ, ἀλλὰ οὐδ' αὐτὸς οὗτος ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεγράφετο οὕτω. *Διὰ τὰ εἰρημῆνα κακούργηματα ν' ἀποσταλῆ ὁ Σερραφεῖμ εἰς Σιβηρίαν εἰς τὴν εἰρητὴν τῆς Ὀχότσκης εἰς ἰσθμὸν διαμονῆν, καθ' ὅτι ἀδύνατον εἶνε ν' ἀφεθῆ ἐλεύθερος τοιοῦτος κακοποιὸς ἄνθρωπος ὅπως μὴ διαδίδῃ τὰ εἰρημῆνα ψεύδη.»*

Τῇ 19 Ἰουλίου ὁ Σερραφεῖμ μετὰ τῶν δύο ὑπηρετῶν αὐτοῦ Ἑλλήνων ἀπεστάλη σιδηροδρόμιος εἰς Σιβηρίαν καὶ οὕτως ἐπέβη τὸν πλήρη ἐνεργειῶν πολιτικῶν αὐτοῦ βίον.¹

(Ἐκ τῆς Ῥωσικῆς)

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

¹ Τοῦ Σερραφεῖμ βίος ἐν παρόδῳ γίνεται ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ» Παπαδοπούλου Βρετοῦ, 1855 σελ. 242.

ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΣΙΕΙΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ *

Ὁ μακαρίτης **Κωνσταντῖνος Δόσιος**, ἦν, ὡς πᾶς τις θὰ συνομολογήσῃ ἀνὴρ φιλόπατρις. Ἐν τῇ φιλοπατρίᾳ αὐτοῦ ἐνόησεν ὅτι ἐν τῶν μέσων προαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος ἦν ἡ βελτιώσις ἢ μᾶλλον ἡ ἀναγέννησις τῆς γεωργίας παρ' ἡμῖν, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἔθνος προήχθη. Διὰ τῆς γεωργίας θ' ἀποφύγωμεν τὸν βαρὺν δασμὸν, ὃν ἐνικουσίως πληρώνομεν εἰς ξένα κράτη διὰ πλεῖστα εἶδη πρώτης ἀνάγκης, ἃ ἀναγκαζόμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν ἀδυνατοῦντες νὰ παρᾶξωμεν. Διὰ τῆς γεωργίας θὰ βελτιωθῇ ἡ τύχη τοῦ πλείστου μέρους τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀποτελούντων τὴν γεωργικὴν τάξιν καὶ οἵτινες ἄχρι τοῦδε ζῶσι βίον ἀβίωτον, πενιχρὸν, ὑποκείμενοι εἰς παντοίας στερήσεις. Ἐν τούτοις ἡ γεωργικὴ αὕτη τάξις εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἡ τὰ μάλιστ' ἀνεκτικότερα εἰς τὰ βάρη τοῦ ἔθνους.

Διὰ ταῦτα ἐν τῶν ἀγωνοθετημάτων, ἅπερ ὁ μακαρίτης Κ. Δόσιος κατέλιπε, ἦν τὸ ὑπὲρ ἐμψυχώσεως καὶ βελτιώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν λογίων καὶ πεφωτισμένων κατέγειναν εἰς τὴν γεωργίαν ὅθεν δύο μόνον ἔργα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τὴν ὀριθεύσαν νὰ κρίνῃ ἐπὶ τοῦ ἀγωνοθετήματος τούτου.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἔργων τὸ μὲν ἐν ἀμέσως καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται γεγραμμένον ὑπ' ἀνθρώπου λογίου μὲν καὶ πολλὰ εἰδότος μὴ ἐγκύψαντος ὁμῶς ἐμπράκτως εἰς τὴν γεωργίαν τούτο περιέχει πληθὺν ἄπειρον πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν περὶ γεωργίας, πρὸς συλλογὴν τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ μεγάλως βεβαίως θὰ κατέβαλε κόπους. Ἡ γεωργία ὁμῶς κατέστη νῦν ἐπιστήμη, πρὸς κατοχὴν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται οὐ μόνον σύντονος μελέτη, ἀλλὰ καὶ πείρα, ἣτις δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῇ εἰμὴ διὰ τῆς πρακτικῆς αὐτοπροσώπου ἐφαρμογῆς.

Ὡς πρὸς τούτο ὅθεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τοῦ φέροντος ὡς ῥητὸν *Βέλτιστος δῆμος ὁ Γεωργικὸς* ὑστερεῖ ἀναμφιλέκτως τοῦ ἐτέρου τοῦ φέροντος ἐπικεφαλίδα *Οὐ παρτὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον*. Περιέργως σύμπτωσις τὸ νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἔμβλημα ὁ ἀγωνιζόμενος ἀκριβῶς τὸ λόγιον αὐτὸ τὸ ἐπιρρωνύον τοὺς λόγους μου.

*Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀνεγνώσθη τῇ 23 Δεκεμβρίου 1879 ἐν τῇ καταστάματι τοῦ πρὸς διὰ δόσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου, εἰς ὃν, ὡς γνωστὸν, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Δοσίου ἡ τέλεισις τῶν ὑπ' αὐτοῦ συσταθέντων διγγωνισμῶν. Σημ. Παρ.

Ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦτο τὸ *Βέλτιστος δῆμος ὁ Γεωργικὸς* εἶναι σπουδαῖον. Μετὰ κόπου καὶ ἐπιμελείας πολλῆς συνέλεξεν ὁ ἀγωνιζόμενος στατιστικὰς καὶ πίνακας τοὺς ὁποίους εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τοῦ τόπου μας δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξεύρῃ. Ἀνεδίφησε πάντα τὰ ἄχρις ὥρας δημοσιευθέντα ἐν Ἑλλάδι περὶ Γεωργίας εἴτε ἐν βιβλίοις, εἴτε ἐν περιοδικῶς, εἴτε ἐν φυλλαδίοις. Δυστυχῶς ὁμῶς ἡ ἔλλειψις τῆς ἀπαιτουμένης πείρας παρέσυρεν αὐτὸν εἰς ἀνακριθείας, τὰς ὁποίας δὲν ἠδύναντο διὰ μόνης τῆς μελέτης ν' ἀποφύγῃ.

Τὸ μέρος τοῦ ἔργου ὅπερ ἀριστὰ ἐξετέθη καὶ εἰς ὃ μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας ἐνέκυψεν ὁ ἀγωνιζόμενος εἶναι ἡ ἀκριβεστῆ ἐκθεσις καὶ ἀνάλυσις ἀπάντων τῶν περὶ γεωργίας νόμων τῶν ἐκδοθέντων ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου ἕως ὥρας. Ἄπαντα τὰ νομοθετήματα τὰ περὶ διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν γαιῶν περιγράφονται καὶ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν ἐκτυλίσσεται μετ' ἰδιαιζούσης σαφηνείας. Ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ ἔργον καθίσταται πολὺτιμον διὰ πάντα νομοθέτην, ἐπιθυμήσοντα δι' ὀλίγων νὰ καταστῇ ἐνήμερος τῶν περὶ γεωργίας νόμων καὶ τῶν ὑπαγορευσάντων τούτους αἰτίων, καὶ δυνάμενον διὰ τῆς παρούσης καταστάσεως νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα οἱ νόμοι ἐκεῖνοι ἐπέφερον. Αἱ περὶ τῶν νομοθετημάτων αὐτῶν κρίσεις εἶναι ὀρθαί. Ἡ ἔρευνα τῶν λόγων τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἀποτυχίας τούτων εἶναι πλήρης. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν δὲ ταύτην, τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀναντιρρήτως πολλῶ ἀνώτερον τοῦ ἐτέρου, τοῦ ἔχοντος ὡς ἐπικεφαλίδα *Οὐ παρτὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον*, ὅπερ ἀκριβῶς μόνον ἤψατο τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος. Ἄλλ, ὡς προείπομεν, στερούμενος ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀτομικῆς περὶ γεωργίας πείρας δὲν ἠδύναντο νὰ γνωρίζῃ καλῶς καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς παρ' ἡμῖν καλλιέργειας, δὲν ἠδύναντο νὰ κρίνῃ ὀρθῶς τίνα μέσα τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις ὑποδεικνυομένων ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπιτυχῶς παρ' ἡμῖν. Ὅθεν ἐκτὸς τῶν ὡς πρὸς τοῦτο ἀνακριθειῶν ὑπέπεσεν εἰς συμπεράσματα ἀνεπαρκῆ καὶ λύσεις ἀνεπίκτους.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ φέροντος ὡς λόγιον *Βέλτιστος δῆμος ὁ Γεωργικὸς*.

Τὸ δὲ δεύτερον τὸ φέρον ὡς λόγιον ῥητὸν *Οὐ παρτὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον* καὶ *Arduum scandere in Capitolium* ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς γεωργικῆς μαθήσεως ὑπερτερεῖ τοῦ πρώτου. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ φαίνεται ἐγκύψας ὁ ἴδιος εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μακροχρόνιον ἀποκτήσας ταύτης πείραν. Αἱ σκέψεις καὶ κρίσεις αὐτοῦ φαίνονται ἀρυσθεῖσαι ἐκ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἀσκήσεως τῆς γεωργίας καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς μελέτης ξένων πειραμάτων. Ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει καλλίστα τὴν κατάστασιν τῆς παρ' ἡμῖν γεωργίας καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, πολλάκις ἀναφέρει, ὅτι κατέγεινεν ὁ ἴδιος εἰς δοκιμὰς διαφόρων κλάδων τῆς γεωργίας καὶ σημειοῖ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τὰ μορφώσαντα τὴν πείραν του. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ γνώμη ἦν ἔφερον εἶναι μᾶλλον σεβαστῆ

και νομίζει η επιτροπή, ότι ορθότερα κρίνει περί του ζητήματος η ο ετερος.

Αι λύσεις δε υποδεικνύει εις πλείστα οσα ζητήματα, ελέγχουσι μελέτην εμπριθη των ζητημάτων, πηγάζουσι δε, ως επί το πλείστον, εκ πειραμάτων παρ' ημιν εφαρμοσθέντων.

Είναι αναμφίλεκτον, ότι τα παρ' ημιν γενόμενα πειράματα υπό πεφωτισμένων γεωργών έχουσι μεγάλην αξίαν. Δέν αρκει να πληροφορηθώμεν ότι η δεύνα η δεύνα καλλιέργεια επέτυχεν εις το δεύνα μέρος του κόσμου. Η εφαρμογή της αύτης καλλιέργειας παρ' ημιν, καθο γενομένης επί ζένου εδάφους, και εις άλλο κλίμα, δι' άλλων εργαλείων και υπό άλλας περιστάσεις, είναι πολυ δύσκολος. Χρειάζεται κόπος και επιμονή μεγάλη όπως δι' επανειλημμένων πειραμάτων βεβαιωθή η επιτυχία η αποτυχία τούτων και τα ακτινα αυτών. Ως εκ των δυσκολιών δε τούτων πολυτιμότεροι καθίστανται και αξιειπαναιτώτεροι οι ταύτα πειρώμενοι.

Ο συγγραφεύς θεωρεί ως εν των μάλα συντελεστικών μέτρων την διάδοσιν περισσοτέρων φώτων εις τους γεωργούς, οτινες εύρισκονται νυν πολυ όπισω κατά την ανάπτυξιν και ως εκ τούτου εκθέτει ολοκληρον σύστημα διδασκαλίας κάλλιστα διατετυπωμένον. Ίνα δε όμου με την διανοητικήν εκπαίδευσιν συμβαδίξη και η διδασκαλία της πρακτικής γεωργίας, προτείνει οι δημοδιδάσκαλοι των χωρίων να έχωσι γεωργικας γνώσεις τας οποίας να μεταδίδωσιν εις τους παιδας των γεωργών. Να παραχωρηθη εις εκαστον σχολειον δήμου εκτασις τις καλλιεργουμένη υπό του δημοδιδασκάλου οστις εν γνώσει εύρισκόμενος της κάπως πεφωτισμένης γεωργίας, να δύναται ν' αποδείξη δια πειραμάτων εις τους παιδας την διαφοράν της καλής από της άμαθούς καλλιέργειας. Η καλλιεργουμένη υπό του δημοδιδασκάλου εκτασις θα χρησιμεύση ούτως εις απόδειξιν της διαφορας των καλλιεργειών, όχι μόνον εις τους παιδας των γεωργών, αλλά και εις αυτούς τούτους τους γεωργούς, οτινες τα μάλα δύνανται εκ τούτου να ώφεληθώσιν. Η ιδέα αύτη του συγγραφέως πρό πολλου είχε τεθη εις ενέργειαν εν Γαλλία προκειμένου περί της γενικεύσεως των χημικών λιπασμάτων. Βεβαίως παρ' ημιν θ' απαντήση δυσκολία μεγάλας κατά την εφαρμογήν, ιδίως εις την άνεύρεσιν των καταλλήλων διδασκάλων και την παραχώρησιν των γαιών ταύτας ο συγγραφεύς εγνωρίζεν, άλλ' αν γείνη δυνατόν να υπερβη τις αυτάς το μέτρον, ως πώς τις δύναται να κρίνη, θα είναι συντελεστικώτατον.

Δικαίως ο συγγραφεύς νομίζει, ότι μία των αιτιών της όπισθοδρομήσεως της γεωργίας είναι και η συγκέντρωσις των γεωργών εν χωρίοις μακράν των αγρών αυτών. Και ήναγκάσθησαν μέν οι γεωργοι να πράξωσι τοῦτο πρό χρόνων η μάλλον πρό αιώνων έννεκα της μέχρι πρό μικροῦ παντελους έλλειψεως δημοσίου ασφαλείας. Ήδη όμως οτε η δημοσία τάξις ήδραιώθη, εύχης έργον θα ήτο να εισακουσθη η εύχη του συγγραφέως και οι γεωργοι να εγκαταλείψωσι τα χωρία αυτών, τα μακράν των αγρών εύρισκόμενα όπου οι-

καθόντες παρασύρονται εύκόλως εις την εν τοις καφενείοις άεργίαν και πνευματοποσίαν και να κατοικήσωσιν εν τοις αγροῖς αυτών, ους ούτως καλλίτερα θα επιβλέπωσι και προχειρότερον θα καλλιεργώσιν.

Εούστησεν επίσης ο συγγραφεύς την εισαγωγήν καλλιέργειας νέων προϊόντων προς έξασφάλισιν της έγγειου παραγωγής, καθότι μεγίστη παρατηρείται αποστροφή των καλλιεργητών εν Ελλάδι δια πάσαν καλλιέργειαν άλλων φυτών παρὰ την ήδη συνήθη αυτοις κατά τόπους.

Πολυ ορθώς εούστησεν ο συγγραφεύς την παρ' ημιν βελτίωσιν και εισαγωγήν γεωργικών τεχνών. Ο οίνος εν άφθόνως παράγει η πατρις μας είναι καλλίστης ποιότητος· εκτός όμως ελαχίστων εξαίρέσεων η παρασκευη αυτού είναι κακίστη και ως εκ τούτου ούδέν μάς αποφέρει. Εν των σπουδαίων εισοδημάτων μας, το έλαιον, ολίγιστα αποδίδει, διότι πωλείται εις εύτελη τιμήν έννεκα της έλεεινης αυτού κατασκευής.—Και εν τούτοις τα δύο ταύτα προϊόντα θα ήσαν άληθής πλούτος δια την Ελλάδα, αν η ποιότης αυτών έβελτιούτο.—Επίσης πλούτος θα ήτο δια τους γεωργούς μας η εισαγωγή πολλών άλλων γεωργικών τεχνών, αιτινες κάλλιστα επιτυγχάνουσι παντού άλλου εκτός παρ' ημιν, όπου ούτε εδοκιμάσθησαν.

Η θεωρία της επισπορας είναι παντού πασίγνωστος και αναμφισβήτητος. Περί κτηνοτροφίας επίσης έγγραφεν αρκετά, καθως και περί γεωργικών σταθμών η επαύλεων. Τα περι επισπορας γραφέντα είναι αξια πλείστης προσοχής.

Δέν δυνάμεθα ν' αναλύσωμεν εν εκαστον των ζητημάτων, άτινα ο συγγραφεύς του δευτέρου συγγράμματος ορθώς διεπραγματεύθη. Η τοιαύτη ανάλυσις θα υπερέβαινε τα όρια της παρουσης εκθέσεως, ήτις άπλη κρίσις όφείλει να μείνη, άφίνει δε εις τους αγωνιζόμενους την ύψηλήν έντολήν να υποδείξωσι τα μέσα της βελτιώσεως της παρ' ημιν κακώς έχούσης γεωργίας,

Ηθελήσαμεν μόνον ακροθιγώς ν' αναφέρωμεν τινά των ζητημάτων εις ά ιδίως ο συγγραφεύς επέμεινε μετ' επιτυχίας. Άλλως τε πολλά άλλα έγγραφεν ορθά και διεπραγματεύθη έντενώς.

Πολλά των συστάσεών του θα επιτευχθώσιν άμα κατορθωθη να γενικευθη η εκπαίδευσις παρὰ τῶ γεωργικῶ πληθυσμῶ και ιδρωθώσιν οι γεωργικοι σταθμοι ους αναφέρει. Πολυ ορθώς δε κρίνει ν' ανατεθη η διεύθυνσις αυτών εις άνδρας ειδήμονας των μεσημβρινών κρατών, και ιδίως της Άλγερίας.

Η γεωργία εν Άλγερία εκκαμε σημαντικωτάτας προόδους, οι δε εισνεγκόντες τας βελτιώσεις άνδρες εύρον την Άλγερίαν ακριβώς εις την αυτην θέσιν εις την οποίαν εύρισκεται νυν η Ελλάς υπό την γεωργικην έποψιν.

Εύρον γεωργούς έντελώς άμαθεῖς και δυστροπούντας εις πάντα νεωτέρισμόν, κτηνοτροφίαν όμοίας φύσεως με την έδικήν μας, δάση καταστρεφόμενα, έδαφος και κλίμα ως επί το πλείστον όμοια προς το της Ελλάδος, έλλειψιν συγκοινωνίας, δημοσίων έργων και την ανάγκην κανονισμών και νομοθετη-

μάτων. Παράδειγμα λοιπόν πρέπει να λάβωμεν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἐπάλασαν κατὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς ἐμποδίων, ἅτινα καὶ ἡμεῖς κατατρώουσι. Καὶ τὸ ὕψος δὲ τῆς γραφῆς τοῦ δευτέρου συγγραμματος ἀξιώπαινον. Δύναται τις χωρὶς ν' ἀπαυδήσῃ νὰ περιέλθῃ ὀλόκληρον τὸ σύγγραμμα, καθότι κατώρθωσεν ὁ συγγραφεὺς μετὰ πολλῆς χάριτος νὰ παρεμβάλῃ εἰς θέμα ἄλλως τε ξηρὸν πολλὰς χαριτολογίας. Γλαφυρώτατα δὲ καὶ μὲ μεγάλην εὐχέρειαν καλῶμου ἐκθέτει σαφέστατα ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἰδέας.

Παρατηρητέον μόνον ὅτι ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῇ μελέτῃ ὑπάρχει ἐπιχειρούμενη χροιά τις ἀπεπιστίας καὶ δυσπιστίας οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὸ μέλλον, ἀγούσα τὸν συγγραφέα εἰς παρατηρήσεις πέρα τοῦ ὄροντος αὐστηρὰς ὡς πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι γεωργικὴν τάξιν. Αὐπηρὸν τὸ τοιοῦτον καὶ μάλιστα γινόμενον παρ' ἀνδρὸς πεπειραμένου καὶ γέροντος, ὡς κάπου ἐν τῷ βιβλίῳ του οὗτος ἀναφέρει.

Εὐτυχῶς ὁ ἀγωθῆτης ἦτο μᾶλλον ἐκείνου αἰσιόδοξος.

Δὲν ἔπρεπε ν' ἀμφισβῆσθαι περὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ σταδίου τοῦ Ἑλληνοσ. Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι πολλὰς προόδους ἔκαμεν ἡ γεωργία ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου. Βεβαίως πλείστας ὅσας ὀφείλομεν ἀκόμη νὰ κάμωμεν καὶ διὰ τοῦτο ἀλλοίμονον ἂν ἀπελπισθῶσιν ἐκεῖνοι, παρ' ὧν τὸ ἔθνος περιμένει τὸ παράδειγμα καὶ τὴν πρωτοβουλίαν.

Εἰς τοὺς εὐπόρους κτηματίας συνεδούλευσεν ὁ συγγραφεὺς νὰ μὴ συγκεντρῶνται ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ νὰ κατοικῶσιν ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτῶν ἵνα διδάσῃ τὸ παράδειγμα τῆς πεφωτισμένης γεωργίας. Ὄφειλομεν λοιπόν νὰ μὴ ἀποθαρρύνωμεν τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ μέλλοντός των.

Ἐν συμπεράσματι ἡ ἐπιτροπὴ σταθμίζουσα τὰς ἀρετάς τῶν διαμφοσθέντων τὸ γέρας συγγραμμάτων κρίνει τὸ δεύτερον τὸ φέρον ῥητὸν *Ὁὐ παρτὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον* πληρέστερον τοῦ ἄλλου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς θεωρητικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ἀναλύσεως τοῦ ζητήματος καὶ τῶν προτεινομένων λύσεων καὶ ἀπανάμει τῷ συγγραφεῖ αὐτοῦ τὸ ὀρισθὲν βραβεῖον. Κρίνει ἄξιον ἐπαίνου διὰ τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος ἰδίως ὑπὸ νομοθετικὴν ἔποψιν ἦτοι τὴν ἐπιτυχῆ ἀνάλυσιν τῶν περὶ γεωργίας νομοθετημάτων καὶ τὴν ἔρευναν τῶν λόγων τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας αὐτῶν τὸν συγγραφέα τοῦ ἑτέρου τοῦ φέροντος ῥητὸν *Βάλτιτος δῆμος ὁ Γεωργικός*.

Ἀποφασίζει δὲ ἵνα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ βραβευομένου ἐκφώνηθῃ καὶ τὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ ἑτέρου πρὸς πλείονα φιλοτίμησιν αὐτοῦ καὶ δημοσίαν βράβευσιν τῆς ἐν γένει φιλοπονίας του καὶ ἰδίως τῆς ἐν τῷ νομοθετικῷ μέρει ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του, εὐχομένη ἵνα καὶ τοῦτο ἔλθῃ ταχέως εἰς φῶς προνοίᾳ τῶν πρὸς τοῦτο ἀρροδίων. Ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ τούτου ἡ δημοσίευσίς ἔσεται λίαν ὠφέλιμος.

Εὐχεται ἡ ἐπιτροπὴ ὁ βραβευόμενος συγγραφεὺς νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐγκύπτων εἰς τὰ γεωργικὰ ὅπου πόσον ἐπιδίδει, νὰ δημοσιεύσῃ ἀποσπάσματα

τῆς συγγραφῆς του, τὰ διδασκικώτεραις εὐτελεῖ τιμῆν καὶ πολλὰ ἀντίτυπα, ὅπως περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τῶν πολλῶν ἐρχομένης εἰς ἀρωγὴν καὶ τῆς κυβερνήσεως εἴτε τῆς ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς πρὸς τοῦτο.

Ἡ ἐπιτροπὴ συμμερίζεται πληρέστατα τὴν εὐγλωττον φωνήν, ἣν ἐν τέλει τοῦ πονήματός του ἀφήσιν ὁ γράφων καὶ ἣν καλὸν ἐνόμισεν ν' ἀναγράψῃ ὀλόκληρον ἐνταῦθα. «Πιστεύσατε ἀλλὰ πιστεύσατε μὲ τὴν πίστιν ἣν ὀφείλετε πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν, διότι πρόκειται περὶ πατρίδος, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ δυνηθῇ οὔτε τὴν ἐθνικὴν τῆς ἐργασίαν νὰ διοργανώσῃ καὶ ἀναπτύξῃ, οὔτε τὸν πλοῦτον τῆς νὰ πολλαπλασιάσῃ, οὔτε τὰ μεγάλα καὶ βαρῦτατα χρέη τῆς νὰ πληρώσῃ, οὔτε τὸν μικρὸν τῆς πληθυσμὸν ν' αὐξήσῃ, οὔτε πράγματι νὰ κατασταθῇ ἐλευθέραι καὶ ἀνεξάρτητος, οὔτε φωνὴν ἀπέναντι τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς νὰ ἔχη, οὔτε ν' ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν ἔθνους ἀξίου νὰ ζῆ κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς προόδου, ἂν πρὸ παντός ἄλλου δὲν φροντίσετε νὰ βελτιωθῇ ἡ Γεωργία».

Ι. ΜΕΣΣΗΝΕΖΗΣ πρόεδρος, Φ. ΦΙΛΩΝΟΣ, Ν. ΜΑΥΡΟΚΟΡΑΤΟΣ, Κ. ΚΑΣΣΑΒΕΤΗΣ, Δ. ΑΙΝΙΑΝ, Η. ΣΚΟΥΖΕΣ εισηγητής.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς τῶν κριτῶν ἐπιτροπείας, ὁ πρόεδρος κ. Ι. Μεσσηνέζης ἀπεσφράγισε τὰ δύο δελτία. Καὶ τὸ μὲν φέρον τὸ σύμβολον *Ὁὐ παρτὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον* περιεῖχε τὸ ὄνομα τοῦ κ. Π. Χαλκιοπούλου, εἰς δὲν καὶ ἀπενεμήθη τὸ βραβεῖον· τὸ δὲ φέρον τὸ σύμβολον *Βάλτιτος δῆμος ὁ Γεωργικός* περιεῖχε τὸ ὄνομα τοῦ κ. Τιμ. Δ. Ἀμπελά, εἰς δὲν ἀπενεμήθη ὁ ἔπαινος.

Ο ΓΕΩΤΟΠΟΙΟΣ ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

ΤΟΥ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΩ *

Α'

Εἶδόν που εἰκόνα τοῦ Οὐγκῶ, ἀναπαύοντος ἐπὶ τοῦ γόνατος ὡσεὶ ἑπτασετῆ ἔγγονον καὶ θλίβοντος ἐν τῇ ἀγκάλῃ ὀμήλικα περίπου ὠραῖον παῖδα, καὶ ἄκων προσηλώθην μελετῶν καὶ ἀποθαυμάζων τὴν τρυφερὰν σκηνὴν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἡ ἡμερωτάτη ἐκφρασίς τοῦ γέροντος, προσμειδιῶντος πρὸς τὰ πεφιλημένα ὄντα, ἅτινα ἦσαν ἡ χαρμονὴ τοῦ γήρατός του, ἐνέπνεε μυστηριώδη τινα σεβασμὸν, ἀλλ' ἅμα ἀνεπάριστα τὴν μεγαλοφυΐαν ἐν πάσῃ τῇ ἐκφάνσει τῆς. Τοιοῦτος, ὡς ἐν τῇ ἀληθεῖ ταύτῃ εἰκόνι, ὑπῆρξεν ἄριστος

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ συλλόγῳ τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου 1880.

ὁ βίος τοῦ Οὐγκῶ — ἀγάπη ὄλος καὶ προσήλωσις. Ὡς σήμερον ἐν τῷ γή-
ρατι, ἐπαφθεῖς εἰς τῆς οἰκογενεῖας τὰς ἀπολαύσεις, περιπτύσσεται τὰ ἴδια
τέκνα καὶ ἀνασκιρτᾷ ἐνδακρυς ἢ φιλόστοργος καρδία του, οὕτως ἄλλοτε, ἐν
τῇ ἐνθουσιῶδει καὶ μεγαλοφυῶ νεότητι, ἐνεκολλοῦτο τὴν πύσχουσαν καὶ
τυραννομένην μερίδα τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν πένητα καὶ πιεζόμενον λαόν.
Πᾶσαν σελίδα οἰουδήποτε προϊόντος τῆς μεγαλοφυῖας του διαπνέει ὁ ἅγιος
οὗτος καὶ καθολικὸς ἔρωσ, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν ἐθνότητα.

Πρὸς ἕνα ἀφορῶν σκοπὸν, τὴν καυτηρίασιν πάσης κοινωνικῆς πληγῆς καὶ
τὴν διακωμῶδησιν οἰασδήποτε τυραννικῆς προλήψεως, ἀκάθεκτος ἀντεπε-
ξήρχετο, ἀδιαφορῶν τίνα θὰ πλήξῃ ὁ λόγος του. Εἶτε τὴν Τίσβην δημίουρ-
γῶν ἐν τῷ Ἀγγέλω τυράντῳ τῆς Παδοῦης, εἶτε τὴν Jane ἐν τῇ Μαρίᾳ
Τυδώρ παρεισάγων ἢ ἐμφυσῶν ἐν τῇ φωνῇ τοῦ Μοσχομάγκα Γραβιᾶ τοῦς
κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας εὐφυεῖς καὶ καυστικὸς ἐκείνους λόγους, πάντοτε
ἔφερον ἐπὶ σκηνῆς τὸν πύσχοντα λαόν ἀντιμέτωπον τῆς διεφθαρμένης δε-
σποτείας. Ἐνα ἐκ τῶν χαρακτηριστῶν τούτων ἀποπειρῶμαι ν' ἀναπτύξω σή-
μερον, τὸν τοῦ γελωτοποιοῦ Τριβουλέτου ἐν τῷ δράματι ὁ Βασιλεὺς διασκε-
δάξει. Τοῦ ὄλου δράματος τὴν ἐκτύλιξιν ἐθεώρητα ἄσκοπον, μάλιστα διότι
πάντες, ἐξ ἰδίας ἐπιγνώσεως, ἀπεθαυμάσθησαν ἤδη, καὶ ἐπανειλημμένως ἴσως,
τὰς ἀδαμαντίνους αὐτοῦ σελίδας.

B'

Ἄλλὰ τί εἶνε γελωτοποιός;

Ἄνθρωπος, λαμβανόμενος ἐκ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, κ' ἐπάγγελμα ἔχων
ἕνα προκαλῆ τὸν γέλωτα ἄνθρωπος, εἰς ὃν συνήθως ἢ φύσις ἐδωρήσατο τὴν
δυσμορφίαν καὶ τὸν ὁποῖον ὁ δεσπότης, ὑφ' ὃν ὑπηρετεῖ, ἐξηνάγκασε ν' ἀπο-
βάλλῃ πᾶσαν ἰδίαν γνώμην, νὰ λησμονήσῃ τὸν ἑαυτοῦ χαρακτήρα, ν' ἀπεμ-
πολήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ν' ἀπεκδυθῇ τῆς ἐλευθερίας — ἰδοὺ ἡ εἰκὼν
τοῦ γελωτοποιοῦ. Πλάσμα, περιφρονούμενον ἐπίτης ὡς οἱ κύνες καὶ οἱ πίθηκοι,
ἄνθρωπος τέλος τοῦ λαοῦ. Μήτοι τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, Ὅν τι ἀειγελῶν, ὑπεῖκον,
χάριν ὀλίγου ἄρτου καὶ θερμῆς στρωμνῆς, εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταπνίγῃ
τὰς ἰδίας θλίψεις, καθόσον ἰδοὺ ἐπιφαίνεται ὁ κύριος, καὶ ὁ κύριος πύσχει
ἐκ πλήξεως, εἶνε βαρύθυμος· ὁ γελωτοποιός ὀφείλει νὰ τῷ φέρῃ τὸ μειδιάμα
εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸ πῶς εἰς τὴν ψυχὴν. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν δυστυχῆ ἐὰν
φωραθῇ ποτε δακρύων! Πᾶν δάκρυ θὰ πληρώσῃ ἀνηλεῶς ἐπὶ τῆς βράχεως
του καὶ μία τῆς ἐπιχρύσου μάλιστα τοῦ δεσπότη τοῦ πληγῆ.

Ἰδοὺ ὁποῖαν διαγράφει ὁ Οὐγκῶ τοῦ γελωτοποιοῦ τὴν εἰκόνα:

Εἶτε ἀγρυπῶν,

εἶτε ἐν ἐργηγόρσει, ὄνειροπολῶν
καὶ εἰς τοῦ κόσμου ἂν λησμονηθῶ ποτε
τὰ πέρατα, μοιραῖως ἐπανέρχομαι
εἰς μίαν σκέψιν: Εἶμαι γελωτοποιός

τοῦ βασιλέως! Νὰ μὴ δύνασαι, νὰ μὴ
ἐπιθυμῆς καὶ νὰ μὴ πράττης ἄλλο τι
ἢ νὰ γελᾷς! Ὅποια ἀθλιότης καὶ
ταπεινώσις! Ἐκεῖνο ὅπερ ἔχουσιν
οἱ στρατιῶται, συνηγμένοι ὑπὸ τὴν
σημαίαν των, καὶ ὅ,τι εἰς τὸν ἐλῶτα
τῆς Τύνιδος καὶ τὸν ἐπαίτην ἔμεινε
τῆς Ἰσπανίας, καὶ εἰς τοῦ κατέργου τὸν
δεσμώτην· ὅ,τι πᾶς τις ζῶν ἐπὶ τῆς γῆς
ἀπολαμβάνει, τὸ δικαίωμα νὰ μὴ
γελᾷ καὶ ὅταν θέλῃ νὰ θρηνηῇ, ἐγὼ
δὲν ἔχω! — Ὡ θεὸς μου, ἀπελπισ, σκαιός,
ἐν σώματι δεσμώτης ἀτελεῖ, ἐν ᾧ
πολλάκις ἡ ψυχὴ μου παρακροῖται, μὲ
τῆς δυσμορφίας τὴν ἀπογοήτευσιν,
ζηλότυπος πρὸς πᾶσαν καλλονὴν κ' ἰσχύν,
κ' ἐν μέσῳ μεγαλείων, ἄτινα πολὺ
μὲ καθιστῶσι σκοτεινότερον, ἐὰν
ποτε ζητήσω μόνωσιν ἐν τῇ σκιᾷ,
ἐὰν θελήσω νὰ πρᾶνω πρὸς στιγμὴν
τὴν δύσμοιρον ψυχὴν μου, ἥτις θρηνοῦται
κ' αἰμάσσει, ἀφνης ἐπανέρχεται ὁ φαιδρὸς
δεσπότης μου, ὠραῖος, νέος, ὄλιος
ἐν τῇ ζωῇ, ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ
τῶν γυναικῶν, ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς,
καὶ ἐπιλήσμων ἐν τῇ εὐτυχίᾳ του
ὅτι θνητὸς κ' ἐκεῖνος, μ' ἐν του λάκτισμα
ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔθηα συσπαράσσομαι,
χασμώμενος φωνεῖ μοι: Γελωτοποιεῖ,
τὸν γέλωτά μου ἐπανάφερε! — Πτωχὲ
τρελὲ ἐν τῇ αὐλῇ! Τί εἶσαι; ἄνθρωπος
καὶ σύ! — Λοιπόν, τὸ πάθος, ὅπερ τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ κατέχει, τὸν ἐγωῖσμὸν καὶ τὴν
μνησικακίαν, τὴν ὀργὴν τὴν ἄκρατον,
τὸν πόθον, τὴν μανίαν, ἥτις τὸν ὠθεῖ,
τὴν αἰωνίαν σκέψιν πρὸς τίνα σκοπὸν
ἀπάσιον, ὃ πάντα τὰ αἰσθήματα,
ἄτινα τὴν ψυχὴν του κατατρῶγουσιν,
εἰς ἕν σημεῖον τοῦ κυρίου ἐν αὐτῷ
τὰ πνίγει, φέρων γέλωτα εἰς ὄντινα
θελήσῃ! — Ποῖος ἐξευτελισμός! ἐὰν
βαδίξῃ εἶτε ἴστατ' ἢ ἐγείρεται
πάντοτε φέρει εἰς τὸν πόδα τὸν κλοιὸν 4.

4. Ὁ βασιλεὺς διασκεδάξει. Πρᾶξις Β' σκηνὴ β'.

Γελωτοποιούς, ποικίλλοντας μετὰ τῶν αὐλητρίδων καὶ ὀρχηστρίδων τὰ δειπνα καὶ
τὰς ἑορτάς, ἀπαντῶμεν παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Συμποσίῳ καὶ Ἀθηναίῳ Δειπνο-
σοφιστῶν. Βιβλ. ΙΑ'. 4. 2. 3 καὶ 4.

Γ.

Ὁ Τριβουλέτος, εἷς ἐκ τῶν δυστυχῶν τούτων, ὧν ἔχετε τὴν εἰκόνα, ἐγεννήθη πτωχὸς καὶ δύσμορφος ἀστὸς τοῦ Μπλοά. Ἐκέρδαινε τῆς ἡμέρας τὸν ἄρτον, συγκαλῶν τοὺς συντοπίτας, ἐργάτας ἀπλοῦς, ἐφ' ὧν ἐπέχεεν ἀληθῆ χαράν. Ἐν τῇ ἀθλιότητι οὐχ ἤττον συνετῆρει πᾶσαν τὴν διαύγειαν καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν πνεύματος, ὅπερ ἔμελλε νὰ διαλάμψῃ βραδύτερον ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ, συγκεντροῦντι τῆς Γαλλίας πάσης τὴν κομφοτέραν κοινωνίαν. Οἱ πρῶτοι τοῦ Τριβουλέτου φίλοι ἦσαν οἱ ἐπὶ τῇ δυσμορφίᾳ του ἀνακαγγαζόντες καὶ εὐφυολογοῦντες παιῖδες τοῦ Μπλοά¹. ἦσαν οἱ ἀθῶοι μικροὶ τοῦ φίλου οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐφημερίου καὶ τοῦ δημάρχου, ἕως οὗ ἡ καλὴ φήμη ὑπερέβη τὸν στενὸν τῆς πτωχῆς πολίχνης ὀρίζοντα, ἵνα τῷ παρασκευάσῃ τὴν ἐν τῇ γαλλικῇ αὐλῇ εἴσοδον.² Ποσάκις ἐν τῇ αὐλῇ ἐκείνῃ, ἐν ἣ ἀπόλεσε τὴν αὐθυπαρξίαν περιβληθεὶς τοῦ γελωτοποιοῦ τὴν καρδαλὴν ἐσθῆτα, ἐπόθησε τὸν ἐλεύθερον τοῦ πενιχροῦ Μπλοά ὀρίζοντα καὶ τὴν καλύβην του!

1. Τῆς παραδόξου δυσμορφίας τοῦ Τριβουλέτου πιστὴν παρέχουσιν εἰκόνα οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ συγγράου του Jean Marot:

... de la tête écorné;
Aussi saige à trente ans que le jour qu'il fut né;
Petit front et gros yeux, nez grand, taillé à voste,
Estomac plat et long hault dos à porter hote,
Chacun contrefaisoit, chanta, dansa, prêcha,
Et de tout si plaisant qu'onc homme ne fâcha.

2. Ὁ Τριβουλέτος ἦτο γελωτοποιὸς δύο βασιλείων τῆς Γαλλίας, Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' καὶ Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ἐν τῇ γαλλικῇ αὐλῇ εἶχε καθιερωθῆ ὡς ἴδιον ἀξίωμα τὸ τοῦ fou ἢ bouffon de la cour. Οἱ γελωτοποιοὶ τῶν βασιλείων ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς κώμης Troyes, ἐν τοῖς ἀρχαίοις πῆς ὁποίας ἀνευρέθη καὶ ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ Καρόλου τοῦ Ε', τὴν ὁποίαν ἀντιγράφω ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ Larousse, ἐν λέξει fou, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐπεσπᾶτο ἡ τάξις τῶν ἀνθρώπων τούτων:

Charles Quint, par la grâce de Dieu roy de France, à leurs Seigneuries les maires et éshévins de nostre bonne cité de Troyes, salut et dilection; seavoir faisons à leur dessus dictes Seigneuries que Thévenin, nostre fol de cour, vient de trepasser de cestuy monde dans l'autre. Le Seigneur Dieu veuille avoir en gré l'âme de lui, qui oncques ne faillit en sa charge et fonction auprès Nostre Royale Seigneurie, et mesmement ne voulut trepasser sans faire quelque joyeuse et gentille farce de son metier. Pourquoi vous avons-nous ordonné que lui seroit dressé marbre funéraire, représentant ledit sire avec une épitaphe contigue. Ores, comme par le trepassement d'iceluy, la charge de fol en nostre maison est de faict vacquante, avons ordonné et ordonnons aux bourgeois et villains de Nostre bonne ville de Troyes, qu'ils veuillent, par droict à Nous acquis, sea depuis longues années, nous bailler un fol de leur cité pour récréer Nostre Majesté et les Seigneurs de Nostre palais: le faisant, feront droict à nos Royaux privilèges, et seront lesdits bourgeois et villains à tout jamais nos féaux et amés subjects. Le tout sans délai ni surcis aucuns; car nous voulons que la dicte charge ne reste plus un plus long temps vacquante. En nostre palais de Paris, le 14 Janvier de l'an de l'Incarnation MCCCCLXXXII.

Ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς ἱστορίας παραλαμβάνουσα ἡ ποίητις τὸν Τριβουλέτον, φέρει ἐπὶ σκηνῆς τὸν ἀστὸν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀντιμέτωπον τῆς μεσαιωνικῆς ἀριστοκρατίας. Τοιαύτην ἔχει βάσιν τὸ δράμα τοῦ Οὐγκώ ἐπὶ ταύτης, καὶ συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν, ὃν ἀρχήθεν ἐν τοῖς ἔργοις του ἀνεγνώρισα, θὰ παρακολουθήσω τὸν Τριβουλέτον ὡς πατέρα, οὗτινος ἀφαρπάζεται ἡ κόρη καὶ καταπατεῖται ἡ τιμὴ, διότι ἡ κόρη ἀνῆκεν εἰς γελωτοποιόν, ὅστις τιμὴν δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ!

Ἡ πικροτέρα ὁδὸν ἀφ' ἐνὸς κ' ἐξ ἄλλου ἢ μᾶλλον τρυφερὰ χαρὰ κατεῖχον τὴν καρδίαν καὶ διαιμοιρᾶζοντο τὰς σκέψεις τοῦ Τριβουλέτου, ἰσόπαλοι καὶ συγκρουόμενοι, διότι ὁ γελωτοποιὸς τῆς αὐλῆς, ὁ ἀνευ ἰδίας γνώμης κ' ἐλευθερίας, ὁ περιφρονούμενος ὡς κύων καὶ πῖθηκος, ἦτο ἄμα καὶ πατήρ. Εἶχε δροσερὰν καὶ ἐπιχαριν θυγατέρα, τὴν Λευκὴν, εἰς τὰς θωπείας τῆς ὁποίας καὶ τὰ φιλήματα ἐλησμόνει ὁ γελωτοποιὸς ὅτι ἦτο δούλος καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἐγεννήθη δύσμορφος. Ὑπὲρ πᾶν ἐφοβεῖτο τὴν εἰμαρμένην καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἐκείνην μὴ τὸν ἐστέρει τῆς εὐτυχίας του καὶ τούτους μὴ τῷ ἔκλεπτον τὴν τιμὴν του. Ἐν ἐσχάτιξ τινι τοῦ Μπισσύ, μακρὰν παντὸς βλέμματος, ὑπὸ τὰ ἐλεήμονα τοῦ θεοῦ ὄμματα καὶ τῆς γραίας Γεράρδης τὴν ἐποπτεῖαν, ἀνεπτύσσετο ἡ Λευκὴ, κ' ἐκεῖ ἤρχετο, ἀλλάσσων ἔνδυμα καὶ ἀναλαμβάνων τὸν ἀληθῆ χαρακτήρα ὁ πατήρ Τριβουλέτος, ἵνα ἀπολαύσῃ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τὰς ἀρρήτους ἡδονάς. Καὶ ἵνα ἔλθῃ ἐκεῖ ὑπεξέφευγε τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὴν ἀγρυπνον φυλακὴν, διερχόμενος διὰ στενωπῶν καὶ χανδράκων, διασκελιζων τὴν χιόνα, παλαίων κατὰ τοῦ ὑετοῦ, τῆς ἐρήμου καὶ τοῦ σκότους. Τί πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ ἔβαινε πρὸς ἐν ἐκεῖ που ἀγρυπνοῦν φῶς, ὡσεὶ ἐλεήμων ἄγγελος ἀληθοῦς ζωῆς! Ὑπερβαίων τὸν οὐδὸν τοῦ μεμονωμένου καὶ πενιχροῦ οἰκίσκου ἠσθάνετο ἑαυτὸν ἀπολύτως εὐτυχῆ. Ἄλλ' ἡ ἀγάπη του προέδιδε μυχιὰν τινα τῆς ψυχῆς του ταραχὴν, τὸν τρόμον, ὅστις ἐδίδε μείζονα ἔντασιν εἰς τὴν ἀγάπην ταύτην. Ὁ ἀπόβλητος αὐτὸς τῆς μοίρας υἱός, μεθ' ὅλας τὰς καταδρομὰς ἃς ὑφίστατο, νὰ ἦνε ἄμα τοσοῦτον ὄλβιος, ὥστε ἐν τῇ σκέψει ταύτῃ νὰ καταπνίγῃ πάσας τὰς μελαίνιας σκέψεις τοῦ βίου· νὰ κυβερνᾷ ὁ πατὴρ αὐτός τῆς κοινωνίας, ἐν ἀποκέντρῳ τινι ἐστία, τὸ ἐράσμιον πλάσμα, ὅπερ ὁ θεὸς τῷ ἐπεφύλαξε, καὶ νὰ τὸ κυβερνᾷ μετὰ τῶν παλμῶν καὶ τῆς προνοίας πατρός — ὦ, ἡ τρυφερὰ αὕτη χαρὰ, τὴν ὁποίαν καὶ εὐτυχῆς τις ἄλλος ἤθελε φθονῆσαι, ἦτο ἐν ἐπιπλέον τῆς τύχης ἄθυρμα, μεθ' οὗ ἠθέλησε νὰ τὸν δελεάσῃ, ἵνα τὸν βίψῃ βραδύτερον εἰς σκληροτέραν ἀπομόνωσιν. Οὕτωςί που ἐσκέπτετο καὶ ἠτένιζε τὴν Λευκὴν, θλίβων αὐτὴν ἐπὶ τοῦ στήθους· τὴν ἠρώτα μήτοι ἐξέρχεται τοῦ οἴκου, μὴ τὴν εἶδῃ τις ὑπάγουσαν ἢ ἐπανερχομένην ἐκ τοῦ ναοῦ, καὶ μετὰ δακρύων, ἰκέτης πρὸ τῆς κόρης ὁ πατήρ, τῇ παραγγέλλει νὰ μὴ ἀπτή τὴν νύκτα, πρὸς τὴν μεγάλην ὁδόν, λύχνον, τὴν ἡμέραν νὰ μὴ ἀνέρχηται εἰς τὸ δῶμα. Ὅτε δ' ἡ Λευκὴ, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν στερήσεων τούτων,

μετὰ παιδικοῦ αἰτεῖται ἐνδιαφέροντος, νὰ ἴδῃ ἐφ' ἀπαξ καὶ αὐτὴ τοὺς Παρισίους, τὴν πόλιν τῶν θαυμασίων, ποτέ, ἀναφωνεῖ ἤλεκτρισθεῖς ὁ Τριβουλέτος:

ὦ θεέ!

θὰ τὴν ἰδοῦν, θὰ τὴν ἀκολουθήσωσι
καὶ θὰ μοι τὴν ἀρπάσουν! γελωτοποιῶ
τὴν κόρην τίς θὰ σεβασθῇ; γέλωσ πικρὸς
θ' ἀκολουθήσῃ! ὦ, πρὸς χάριν μου ἐδῶ
νὰ μείνης. Δὲν γνωρίζεις πόσον, κόρη μου,
ἰὸν τῶν Παρισίων ἔχει ὁ ἀῆρ
διὰ τὰς κόρας! πόσοι διατρέχουσιν
ἀκόλαστοι τὴν πόλιν των καὶ μάλιστα
οἱ εὐγενεῖς. †

Οὕτως ἀγαπᾷ ὁ Τριβουλέτος τὴν κόρην του. Παραστῶμεν τῆς οἰκογενειακῆς τοῦ γελωτοποιοῦ εὐδαιμονίας αὐτήκοι ἐπὶ μικρὸν μάρτυρες, διότι ἡ μάλλον συναρπάξουσα χαρὰ ἐκεῖ, παρὰ τὴν ἐστίαν τοῦ οἴκου, συναποτελεῖται:

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

ὦ κόρη μου!
(τὴν θλίβει ἔγκαρδίως ἐπὶ τοῦ στήθους)
πλησίον σου τὸ πᾶν γελᾷ,
οὐδὲν μὲ θλίβει, κ' ἐλευθέρα ἡ πνοὴ
ἐκφεύγει. Εἶμαι εὐτυχῆς. ὦ, θλίψε με
ἐν τῇ ἀγκάλῃ, τέκνον μου.
(τὴν ἀτενίζει περιχαρῆς).
Σὺ-γίνεσαι
ὠραιότερα πάντοτε! Εἰπέ μοι μὴ
σοὶ λείπη τι; Εἶσ' εὐτυχῆς ἐδῶ;
Λευκὴ, περίπτυσέ με.

ΛΕΥΚΗ (ἐν τῇ ἀγκάλῃ του).

Πόσον καλὸς

εἶσαι, ὦ πάτερ.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ.

Ὅχι· σ' ἀγαπῶ κ' ἰδοῦ
τὸ πᾶν. Δὲν εἶσαι ἕλον οὐ τὸ αἶμά μου
καὶ ἡ ζωὴ μου; ἂν δὲν σ' εἶχα, ὦ θεέ μου,
πῶς θὰ ἔζων!

ΛΕΥΚΗ (τῷ θωπεύει τὸ μέτωπον).

Στενάζεις· θλίψεις μύχαι
σὲ βασανίζουν. Εἰς τὴν κόρην σου εἶπε
τὴν δυστυχῆ τί ἔχεις. Ὅμοι! περὶ τῆς
οἰκογενείας μου δὲν ἤκουσά ποτε.

†. Πρᾶξις Β' σκηνῆ γ'.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

Δὲν ἔχεις τέκνον.

ΛΕΥΚΗ

Ἄλλ' ἐπίσης ἀγνοῶ

καὶ τὸνομά σου.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

Τί σὲ μέλλει δι' αὐτό;

.

ΛΕΥΚΗ

Ἄλλὰ τοῦλάχιστον

εἰπέ μοι, πάτερ, περὶ τῆς μητρός μου τι.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

ὦ μὴ μοι σκέψιν δυστυχῆ ἀφύπνιζε.
Μὴ μ' ἐνθυμίζης ὅτι εὔρον ἄλλοτε
— καὶ ἂν ἐδῶ δὲν ἦσο θὰ ἐνόμιζον
ὡς ὄνειρον — γυναῖκα ἀσυνήθη πρὸς
τὰς ἄλλας τὰς γυναῖκας, ἥτις ἐν τῇ γῆ,
ἐν ἣ τὰ πάντα εἰν' ἀνόμοια, ἐμὲ
πτωχὸν καὶ μόνον, ἀσθενῆ, ἀπόβλητον,
διότι ἤμην ἄθλιος καὶ δυσειδῆς
ἠγάπησεν. Ἀπῆλθεν· εἰς τὸ μνημᾶ της
μεθ' ἑαυτῆς δὲ φέρει τὸ μυστήριον
τοῦ σταθεροῦ της ἔρωτος, τοῦ ἔρωτος,
ὅστις διῆλθεν ἐπ' ἐμοῦ ὡς ἀστραπή,
ὡς λάμψις παραδείσου ἐν τῷ ἔδει μου.
Εἶθε ἡ γῆ, ἐτοίμη βλοῦς νὰ δεχθῆ,
νὰ ἦ εἰς στήθος, ὅπερ μὲ ἀνέπαυσε,
γλυκεῖα! — Τώρα, σὺ μοὶ ἔμεινες.
(ὠψῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς)
Θεέ μου, ὦ θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ.
(θρηνεῖ, καλύπτων τὸ πρόσωπον).

ΛΕΥΚΗ

Ποῶ

θὰ ὑποφέρης. Οὕτω κλαίοντα
δὲν θέλω νὰ σε βλέπω. . . ὦ, συντρίβομαι!

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

Κ' ἐάν ποτε γελῶντα μ' ἔδλεπες;

ΛΕΥΚΗ

Πλὴν τί

νὰ ἔχης, πάτερ; τὸνομά σου λέγε μοι.
Εἰς τὴν ψυχὴν μου ῥίψε τὰς ὀδύνας σου.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

Ὅχι· τὸ ὄνομά μου, διατί; Πατήρ
σου εἶμαι. Ἄκουσέ με: ἴσως ἀλλαχοῦ

μὲ τρέμουσι, τίς οἶδε! Ἄλλος μὲ μισεῖ,
μὲ καταρᾶται ἄλλος. Τ' ὄνομά μου, τί
ἔ καὶ τί ἐὰν τὸ ἔλεγα; ὦ, ἐδῶ
ἐνώπιόν σου θέλω, εἰς τῆς γῆς αὐτῆν
κἄν τὴν γωνίαν τὴν παρθενικὴν, πατήρ
νὰ ἦμαι μόνον διὰ σὲ σεβάσμιος,
νὰ ἦμαι ἅγιόν τι διὰ σὲ καὶ ἱερόν.

ΛΕΥΚΗ.

Ἦ πάτερ μου!

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ.

Ποῦ ἄλλως τε καρδιά τις
ἀνταποκρινομένη; Ἦ, σὲ ἀγαπῶ
ἀνθ' ὅσου μίσους τρέφω ἐν τῇ γῆ.
Ἐλθὲ ἐγγύς μου. Οὕτω ἄς λαλήσωμεν.
Εἰπέ μοι τὸν πατέρα ἀγαπᾷς; ἰδοὺ
ἡμεῖς ὁμοῦ, ἡ χεὶρ σου ἀναπαύεται
ἐν τῇ ἐμῇ· τί θέλεις νὰ λαλήσωμεν
δι' ἄλλο; κόρη μου, ὦ εὐτυχία μου,
ἦν μοι προσφέρει ὁ θεός, περὶ ἐμὲ
οἱ ἄλλοι ἔχουν ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς,
φίλους, συμβίαν, ἑορτάς, ὑποτελεῖς,
τέκνα πολλά, προγόνους, ἀγγιστεῖς, ἐγὼ
σὲ μόνην ἔχω! Ἄλλος εἶνε πλούσιος,
ἐμοῦ σὺ εἶσαι πλούτος, σὺ ὁ θησαυρός.
Εἰς τὸν θεὸν πιστεύει ἄλλος καὶ ἐγὼ
εἰς τὴν ψυχὴν σου. Ἄλλοι ἂν αἰσθάνωνται
νεότητα καὶ πρὸς γυναῖκα ἔρωτα,
ἐγὼ εἰσὶται ἂν ἦνε, εὐθυμ', ὑγιεῖς,
περίβλεπτοι, ὠραῖοι, βλέπεις πῶς ἐγὼ
ἐπὶ τῇ καλλονῇ σου ἐναθρόνυμαι.
Γλυκύ μου τέκνον! οἰκογένεια, πατρίς,
συμβία, μήτηρ, ἀδελφὴ καὶ κόρη μου,
πλούτος καὶ εὐτυχία, νόμος μου, θεός,
τὸ πᾶν μου εἶσαι σὺ, πάντοτε σὺ, οὐδὲν
ἐκτός σου. Ἡ ψυχὴ μου ἡ πτωχὴ παντοῦ
προσκραοῖ. — Ἦ, ἂν σ' ἔστερουμένη! καὶ στιγμὴν
δὲν δύναμαι νὰ τὸ σκεφθῶ. — Μειδίασε
ὀλίγον. Ὅταν μειδίᾳς εἰς ἄγγελος 1.

Ἡ φλογερὰ αὐτὴ καὶ δυστυχὴς ἀγάπη δὲν εἶνε ὁποῖα ἀληθῶς ἐκπηγάξει
ἐκ τῆς πατρικῆς καρδιάς, καὶ τὴν ὁποῖαν ἀναζητεῖ ἐν τῷ δράματι ὁ Saint
Marc Girardin². Οἱ πατέρες, λέγει, ἀγαπῶσι μεθ' ἡσωνος παραφορᾶς ἄλλ'
ἀληθέστερον. Ὁ ἔρωσ τοῦ Τριβουλέτου πρὸς τὴν κόρην του δὲν εἶνε στοργὴ

1. Πρᾶξις Β' σκηνὴ γ'.

2. Cours de litterature dramatique 1. I page 157—166.

τις ἀφορισμοὺς πάντα παλμὸν ἢ σκέψιν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας ἐκείνης, ἀλλὰ
μᾶλλον ἐγὼιστικὴ καὶ ζηλότυπος. Ὁ πατήρ, ὁ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρω-
πίνων αἰσθημάτων ἀφιερῶν πάντα πόθον καὶ ἀγαθὸν ὑπὲρ τῶν τέκνων, δη-
μιουργεῖται λοιπὸν ἡδὴ ἀνθρωπὸς τις τοσοῦτον μικρός, ὥστε ν' ἀγαπᾷ δι' ἑ-
αυτὸν τὴν κόρην, καὶ ἐν τῇ τυφλώσει τῆς ἐνστικτοῦ ταύτης στοργῆς νὰ
προδίδηται καὶ ζηλότυπος; Ἀληθῶς, εἰς τὰ σοφὰ πειθόμενος διδάγματα
τοῦ βαθέος μύστου τῆς δραματικῆς τέχνης, ἔκλινα νὰ πιστεύσω ὅτι εἰς
τοὺς ἀφορισμοὺς τῆς πατρικῆς ἀγάπης ἀποτόμως ἀντίκειται ὁ χαρακτήρ
τοῦ πατρός, ὁποῖον διετύπωσεν ὁ Οὐγκώ. Ἀνεμνήσθην τοῦ Γιάννη Ἀγιάννη,
τοῦ ἀθλίου ἐκείνου ἀνθρώπου, ὅστις ἀφιερῶσας τὸν βίον πάντα μετὰ τοῦ
χρήματος ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῆς Τιτίκας ἀπέθανεν, ὑποκύψας εἰς τὸν μα-
ρασμόν, τὸν ὁποῖον βεχμικίως καὶ κατὰ μικρὸν ἐγέννησεν ἡ ἐν ἐτέρᾳ οἰ-
κογενείᾳ, τῇ τοῦ συζύγου, ἀποκατάστασίς της. Δὲν εἶνε πράγματι ἐγὼ-
ιστικὴ καὶ ζηλότυπος, ἐνστικτος μᾶλλον, ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Girardin, ἡ
στοργὴ αὐτῆ, ἡ φέρουσα εἰς τὸν τάφον, ἀντὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸν παράδεισον εἰς
τὸν πατέρα, τὸν παραδίδοντα τὴν κόρην του εἰς τοῦ συζύγου τὸν οἶκον, εὐ-
δαίμονα καὶ ἀγαπωμένην;¹ Κατ' ἐπιφάνειαν, ν' ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως
ναί, ἀλλὰ κατὰ βάθος δὲν πείθουμαι, ἐγὼ τοῦλάχιστον, ὅτι οἱ πατέρες ἐκεῖνοι
εἶνε τοσοῦτον ἐγὼιστοὶ καὶ μικροὶ. Οὐδ' ὁ Ἀγιάννης, οὐδ' ὁ Τριβουλέτος ἠδύ-
ναντό ποτε νὰ χαρακτηρισθῶσιν ἄλλως ἢ ὡς διεγράφησαν. Ἀφαιρέσατε τὸ
ἐπιπλέον τοῦ ἐnthουσιασμοῦ, ὅστις διαπνέει πᾶν ἔργον τοῦ Οὐγκώ, ἐnthουσια-
σμοῦ οὐχὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ πατρικῇ δηλαδὴ στοργῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκφρά-
σει, τῇ ἐκδηλώσει της, καὶ θὰ ἔχητε τὴν ἀληθῆ καὶ ἐνταῦθα εἰκόνα τοῦ
πατρός. Ἄλλ' ὁ πατήρ Γιάννης Ἀγιάννης, ὁ πατήρ Τριβουλέτος, ὁ μὲν εἶνε
ὁ τοῦ κατέργου φυλάς, ὁ δὲ ὁ ἀνθρώπος τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτοι, ἐν ἧ' ἔζη-
σαν κοινωνίᾳ, οὐδεμίαν ἔχουσι θέσιν, οὐδ' οἰκογένειαν, οὐδὲ φίλον, οὐδ' ἀγα-

1. Μετὰ πολλῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἐξετάζων ἐν τῇ περισπουδᾷσῳ συγγραφῇ
τοῦ ὁ Saint-Marc Girardin τὰς διαφόρους φάσεις, ἄς διῆλθεν ἡ δραματικὴ τέχνη, πι-
στεύει ὅτι ἡ πατρικὴ ἀγάπη ἐν τῇ ποιήσει τῶν νεωτέρων χρόνων μετέπεσεν ἀπὸ τῆς
σοβαρᾶς περιωπῆς, εἰς ἣν εἶχεν ἀνυψώσει αὐτὴν τὸ ἀρχαιότερον δράμα. Ἀλλὰ προσω-
τέρω, οἶονεὶ λησιμονῶν ἑαυτὸν, κλίνει ἀποδεχόμενος ὅτι ἡ φίλαυτος καὶ ζηλότυπος
τάσις ἐν τῇ πατρικῇ στοργῇ, ἦντινα μετὰ σθένους κατακρίνει, εἶνε τι ἔμφυτον τῇ ἀν-
θρωπίνῃ καρδίᾳ. Ἀναγινώσκω ἐν σελ. 179 τοῦ Ι' τόμου:

«Ἡ κόρη ἐν τοῦτοις εἶνε ἐν ὧρα γάμου» τὴν νυμφεύουσι, τότε δὲ εἰσέρχεται ἐν τῇ
οἰκογενείᾳ, ἵνα αὐξήσῃ τὸν κύκλον, ἡ μᾶλλον ἵνα τὸν χαλαρώσῃ, ἀνθρώπος διεκδι-
κῶν ἀποτόμως πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα τὸ ἦμισυ τῆς τρυφερᾶς ἀγάπης τῆς
«πεφιλημένης» τῶν κόρης. Τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ—καταλαμβάνει ἐπίσης τὸ ἦμισυ.
«Καὶ τοῦτο καλεῖται ἀποκατάστασις τῶν τέκνων. Γινώσκω κάλλιστα ὅτι τοιοῦτος εἶνε
«ὁ κοινὸς νόμος, καὶ ὅτι ἀδικῶς, δὲν λέγω ὅτι παραπονοῦμεθα, ἀλλ' ἔστω καὶ ὅτι
«ἐκπληττόμεθα. Οὐχ ἤττον ὁ νόμος οὗτος εἶνε σκληρός, καὶ δὲν ἐκτελεῖται ἀνευ ὀπο-
«κῶφων ψιθυρισμῶν, οἵτινες γίνονται καταληπτοί, ὅταν τις τείνῃ μετὰ προσοχῆς τὸ
«οὐς εἰς τὰς μυχλοὺς κινήσεις τῆς ἀνθρωπίνου καρδιάς».

θόν, οὐδ' ἐλπίδα τὴν ὑστάτην τοῦ ἀνθρώπου καταφυγὴν. Ἐχουσι ἀμφοτέρω μίαν κόρην καὶ ἐπὶ τῆς παιδὸς ταύτης συγκεντροῦται ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ εὐτυχία των. Ἐν οὐδενὶ ἐγώισται καὶ πρὸς οὐδὲν ζηλοτύποι, ἔχουσι τὴν ἀνθρωπίνην φιλαυτίαν ὅτι ὁ ἀπόβλητος δυστυχὴς εἶνε καὶ πατὴρ φιλόστοργος καὶ τὸν φθόνον μὴ τοι ἄλλος τις ὑπείσδύσῃ εἰς τῆς κόρης ἐκείνης τὴν ἀγάπην. Τί ἄλλο, ἐὰν καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο τῆς ψυχῆς μύρον ἐξατμισθῇ, ἐναπομένει εἰς τὸν δύσμοιρον πατέρα;

Ἴδου ὁ Τριβουλέτος θ' ἀπορραγισθῇ καὶ τῆς μόνῃς εὐτυχίας, ἥτις τῷ προσεμειδίασε. Βαδίζων ἐν μιᾷ συννεφώδει νυκτὶ πρὸς τὸ ἐρημικὸν ἄσυλόν του διέκρινεν ἐν τῇ σκοτίᾳ διολισθαινούσας σκιὰς, ἀνθρώπους μυστηριωδῶς ἐπισκοποῦντας καὶ μυστηριωδέστερον ἔτι διαλεγομένους. Ἦσαν ἄνδρες τοῦ σκοτοῦς καὶ τοῦ ἐγκλήματος, εὐγενεῖς πωλοῦντες χάριν εὐνοίας τινὸς ἢ μειδιάματος, χάριν ἐνὸς τίτλου, τὸν ὅποιον οὐχὶ σπανίως ἠγόραζεν ἢ φιλαρέσκεια μοιχαλίδος συζύγου, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν καὶ τὴν τιμὴν ἤρχοντο ἐκεῖ, ἵνα ἀφαρπάσωσι τὴν Λευκὴν, τοῦ γελωτοποιοῦ τὴν κόρην, ἀδιαφοροῦντες ἂν ἡ κόρη αὕτη αὔριον, ἀπεγνωσμένη καὶ κάτω τὰ ὄμματα ἐξ αἴσχους καὶ ἀπογνώσεως κλίνουσα, ἤθελεν ἀπονενομημένη διατρέχει τὰς ἀγυιάς, παίγιον τῆς φαύλης ἐρωτικῆς διαθέσεως τοῦ τυχόντος! Συναντηθέντες ἐκεῖ που μετὰ τοῦ Τριβουλέτου, δὲν ἐπάγασαν πρὸ τοῦ θράσους, δὲν ἠρυθρίασαν πρὸ τῆς βδελυγμίας — ἡ συνείδησις ἐκοιμήτο ὡς ἐξέλιπεν ἡ τιμὴ, — ἀλλ' ἐπιχαίροντες καὶ εὐφρολογοῦντες περιέδεσαν τοῦ πατρὸς τὰ ὄμματα καὶ τὸν ἔταξαν φρουρὸν τῆς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἔμελλεν ἀνεπιστρεπτεῖ καὶ ὑστατον νὰ διέλθῃ τῆς κόρης ἢ ἀθωότης καὶ τοῦ πατρὸς ἡ τιμή!

Δ'.

Ἀληθῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεσαιῶνος, κατὰ τὸν αἰῶνα καθ' ὃν καὶ ὁ Τριβουλέτος ἔζησεν, ἡ κατάπτωσις τοῦ φρονήματος καὶ τῆς ἠθικῆς ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ ἀξία μελέτης πρὸ πάντων εἶνε ἡ πικροειδὴς πίσις, ἣν μετήρχοντο οἱ τότε ἰσχυροὶ κατὰ τῶν κάτω κοινωνικῶν στρωμάτων. Ἡ Γαλλία, κατὰ τὸν Guizot,¹ οὐδ' ἀσφαλείας, οὐδ' ἐλευθερίας δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀπῆλαυε. Κατετέμενετο πᾶσα εἰς τιμάρια, ἐκάστου τῶν ὁποίων ἠγεῖτο καὶ εἰς τυραννίσκος, ῥοφῶν ἀπὸ τοῦ πύργου του ἀπλήστως τὸν ἰδρώτα, πολλὰκις δὲ καὶ τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγρόται ἐκαλλιέργουν, ἀλλ' ἄνευ ἰδιοκτησίας, ὡς δεῦλοι, τὰς κτήσεις τῶν εὐγενῶν ὅπου ἔλειπεν ὁ εὐγενὴς, τὸν ἀντικαθίστα ὁ δῆμαρχος, ὁ πάρεδρος, ὁ ἐφημέριος, ὁ τοποτηρητής, ὁ ἐκμυζῶν τὸν ὑπήκοον, ἐνῶν ἅμα ἐκλεπτε καὶ τὸν βασιλέα. Ὁ λαὸς ὁ βαρυνόμενος ὑπὸ ἐπαχθῶν φόρων, οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν εἶχε τῆς καρπώσεως τῶν δασῶν. Τὰ ξύλα ἔκαιον λαμπυρίζοντα ἐν τῇ ἐστίᾳ τοῦ δεσπότη, θερμαίνοντα τὰ ῥιγοῦντα

1. Histoire de la civilisation en France. t. III καὶ IV.

μέλη του ἢ ἐξημεροῦντα τῆς ποδάργας τοὺς πόνους ἀπεκλείετο τῆς θήρας, διότι ἡ θήρα ἦτο ἡ συνήθης ἐπασχόλησις καὶ ψυχαγωγία τοῦ φεουδάρχου καὶ τῆς δεσποίνης του, τὰ δὲ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης ἐμαγειροῦντο ἐν τῷ πύργῳ ἵνα παρατεθῶσιν εἰς τὰ Λουκούλεια τοῦ πυργοδεσπότη δεῖπνα. Ἀλλ' οὐδ' ἐν τῷ οἴκῳ του ἦτο ὁ δοῦλος ἐλεύθερος εἰς τοῦ κυρίου τὸ πρόσταγμα, εἴτε διὰ νυκτὸς εἴτε ἐν ἡμέρᾳ τῷ ἤρχετο, μετέφερε τὰ ξύλα καὶ τὰς τροφὰς τοῦ πύργου, τὰς λίθους καὶ τὴν ἄσβεστον τῆς οἰκοδομῆς, βαδίζων διὰ τοῦ ψύχου, τοῦ καύσονος καὶ τοῦ ὑετοῦ. Ἄνευ πολιτικῆς ἐλευθερίας, ποτιζὼν τὴν ζένην γῆν, ἵνα δώσῃ τὸν ἄρτον, τὸν ὅποιον θὰ φάγῃ ἄλλος, οὐδὲ τὴν τιμὴν εἶχεν ἀσφαλῆ ἢ ὠραία σύζυγος, ἢ δροσερὰ κόρη, παρεμεινον ἀφανεῖς εἰς τὰ ἀνήλια τῆς καλύβης βᾶθη, ἵνα μὴ εἰσδύσῃ καὶ ἐκεῖ ἢ ἀδηφάγος τοῦ αὐθέντου ἐπιθυμία.

Ἐπεκαλέσθη τῆς ἱστορίας τὸ κύρος, ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ ὅτι, ἐμφυσήσας τσαῦτα πάθη εἰς τὸν Τριβουλέτον ὁ Οὐγκῶ, ἐπλασε φανταστὸν τινα καὶ οὐδέποτε ὑπάρξαντα κόσμον. Τοιαύτη ἦτο δυστυχῶς ἡ κατάστασις τῶν τότε ἠθῶν, ἡ δὲ μετὰξὺ λαοῦ καὶ εὐγενῶν πᾶλη, ἀπὸ παρελθόντων αἰῶνων ἀρξαμένη, ἐκλόγιζεν ἰσχυρότερον ἤδη καὶ ἀπὸ τῶν θεμελιῶν αὐτῶν τοὺς βαρεῖς ἀρχοντικούς πύργους, καὶ διέκοπτεν ἀποτόμως, ἐν τῷ μέσῳ ἔτι τῆς νυκτός, τὰ τεταραχμένα τῶν ἰσχυρῶν ὄνειρα.¹ Ἀλλ' ἐξ ἄλλου πάντοτε ἐπίστευσα ὅτι ὁ Οὐγκῶ ἠδίκησε τὴν ἱστορίαν ἐν τῷ προσώπῳ Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ἱστορικῶς ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος ἦτο φίλος τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀκολασίας, ἀλλ' ἐλησμόνησεν ὁ Οὐγκῶ ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ του, τὸν ὅποιον ἐνέπνεε τίς οἶδε ποῖος πολιτικὸς σκοπός, ὅτι τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ ἱπποτικῆς εἰκόνας τοῦ Φραγκίσκου δὲν ἔλαβεν ἢ τὰς σκιὰς, τὰς ἐλαφρὰς ἐκείνας σκοτεινὰς ἀποχρώσεις, τὰς ὁποίας ἐν πάσῃ εἰκόνι ἀπαντῶμεν καὶ αἵτινες δὲν ἀποτελοῦσιν οὐχ ἦττον τὴν εἰκόνα. Μεθ' ὅλην τὴν ἐπαγωγὸν δύναμιν, μεθ' ἧς ἐπίσταται ὁ Οὐγκῶ νὰ πλήττῃ τὴν κακίαν, θὰ ἀγαπῶ τὸν βασιλέα ἐκεῖνον, οὐχὶ τὸν υἱὸν τῆς φιληδόνου καὶ βιαίας Λουίζης τῆς Σαβοΐας, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν τῆς θελατικῆς Μαργαρίτας δ' Ἀγγουλέμης, τὸν ἐπιρρεπῆ πρὸς πάντας γενναίον ἐνθουσιασμόν ἢ συγκίνησιν² — τὸν στρατιώτην, ὅστις ἐπακλειψα-

1 Κατὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα ἀρχόμενον διπλῆ ἐξεγέρσει ἐπανάστασις, θρησκευτικὴ τε καὶ πολιτικὴ. Ἡ τυραννομένη Εὐρώπη, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Λουθήρου, ἀνέλαβε τὸ θάρρος, ὅπερ τῇ ἔλειπεν. Ἐξήτει τὴν ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα οἱ εὐγενεῖς κατεχρῶντο τὴν ἐλευθερίαν τῆς θήρας καὶ τῆς ἀλιείας, τὴν χρῆσιν τῶν δασῶν καὶ τῶν ἀγγαρειῶν τὴν κατάργησιν. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1525 οἱ Ἀλσατοὶ ἐδάδιζον ἄθροισ πρὸς τὴν Λωραίνην, ἐρημοῦντες τοὺς πύργους καὶ σφάζοντες τὰς οἰκογενεὰς τῶν εὐγενῶν. Ἐκείθεν ἐμελέτων νὰ φέρωσι πῦρ καὶ θάνατον κατὰ πάσης τῆς ἀριστοκρατικῆς Γαλλίας, ἐὰν μὴ, βασιζόμενοι εἰς ἀπατηλὰς ἐπαγγελίας περὶ χορηγίας προνομίων, ἠναγκάζοντο νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα εἰς τὴν χωροφυλακίαν, ἥτις, παραδίδασα τὴν συνθήκην, κατέσφαξε πλείστους ἐκ τῶν δυστυχῶν. Ἴδου ἀποτροπαῖα εἰκὼν, ἣν μετὰ καὶ ἄλλων παρέχει ἡ Histoire de France τοῦ Henri Martin ἐν τόμῳ VIII σελ. 75 καὶ ἐφ.

2 Αὐτόθι ἐν τόμῳ VII, σελ. 435—436.

μένως διεκινδύνευσε τὸ ἴδιον αἷμα, διεκδικῶν πρὸς τοὺς Μιλανούς, ὡς ἀπόγονος τοῦ Βαλεντίνου, πάτρια δίκαια, καὶ πρὸς Κάρολον τὸν Ε΄ τὴν αὐτοκρατορίαν—τὸν αἰχμάλωτον τῆς Παβίας, γράφοντα ἐκεῖθεν πρὸς τὴν μητέρα του ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο ἐκτὸς τῆς τιμῆς· οὐδὲ θὰ ἐξασθενήσῃ ἡ εὐσεβὴς μνήμη, μεθ' ἧς φέρομαι πρὸς τὸν φίλον Λέοντος τοῦ Ι' βασιλέα, ὅστις ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ λογίου Πάπα ἔφερεν εἰς τὸ Λουδβρον τὰς καλλίστας τοῦ 'Ραφαήλ εἰκόνας, καὶ ἐνεκαίνισε νέαν περίοδον ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τοῖς γράμμασιν. Ὁ διερχόμενος τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους ἴσταται οἷονεὶ ἀναπαύων τὴν καταβεβλημένην ὄρασιν πρὸ τῆς φωτεινῆς ταύτης εἰκόνας ἀνακτός, ὅστις ἐν χρόνοις δουλοσύνης πνευματικῆς ἐκαλλιέργει ἐπιτυχῶς τὰ γράμματα καὶ ἀνεκίνει πρόθυμος πᾶσαν ἐπιστημονικὴν συζήτησιν, εἴτε ἐν τῷ δαίπνῳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς καὶ τῇ θήρᾳ.¹ Δὲν δύναμαι ποτε νὰ λησμονήσω — καὶ ἔσως εἶνε τοῦτο μία ἀνθρωπινὴ ἀδυναμία — ὅτι ἐν τῇ ἀγκάλῃ Φραγκίσκου τοῦ Α' ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Κλοῦς τὴν ὑστάτην ἀφῆκε πνοὴν ὁ θαυμασιὸς Ἰταλὸς ζωγράφος Λεονάρδος δὲ Βίντση.

Ἡ ὑστάτη τοῦ Φραγκίσκου παραγγελία πρὸς Ἑρρίκον τὸν Β', ἡ διερμηνεύουσα τὰς ἐλευθερίους τάσεις τῆς ψυχῆς του, ἦτο συμπαθὴς μέριμνα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον εἶχον καταπονήσει οἱ βαρεῖς φόροι. Μεθ' ὅλα ταῦτα φερόμενος ὁ ἀγαπῶν τὴν ἀλήθειαν μετὰ πόσου ἐνδιαφέροντος θὰ παρηκολούθει τὰς περιπετειάς τοῦ δράματός τοῦ Οὐγκώ, ἐὰν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γενναίου βασιλέως ὑπεισῆρχετο ἕτερός τις, εὐήθης καὶ ταπεινὸς δεσπότης, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἠτίμασαν τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Μὴ πιστεύσῃτε ποτε ὅτι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τῆς ἀνθρωπότητος περίοδον, δὲν ὑπῆρξαν καὶ ἀληθεῖς ἄνθρωποι, εὐσυνείδητοι καὶ μεγάλοι ἄρχοντες, ποθήσαντες νὰ στηρίξωσι τὴν ἰσχύϊν καὶ τὸ μεγαλεῖόν των ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ· ἀλλ' οἱ βασιλεῖς ἐν τῇ ἀνωμάλῳ τῶν ἡθῶν καὶ τῆς πολιτείας καταστάσει, οὐδ' ἠδύναντο νὰ ταχθῶσιν ἀντίον τῆς γενικῆς φορᾶς· μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ λαοῦ ἐπεπρόσθει συμπαγῆς καὶ ἐξηχρεωμένη τάξις ἀνθρώπων, κατὰ τοῦ βράχου δ' ἐκείνου συνεθράυετο πᾶσα πιθανὴ μεταξὺ βασιλέως καὶ λαοῦ συνδιαλλαγὴ. Οἱ ἀπαίσιοι οὗτοι ἄνθρωποι, καὶ οὐχὶ ὁ Φραγκίσκος, ἀφῆρπασαν τοῦ πτωχοῦ γελωτοποιοῦ τὴν κόρην· διότι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον καὶ ἐπὶ πολὺ μετέπειτα οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς τύχης ἐπίστευον ὅτι τὸ αἴτιον τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς δὲν ἔτρεφε νὰ ἐγείρῃ λαίλαπα ἐν διανοίᾳ ἀπλῆ καὶ καρδίᾳ ἀπειρῳ. Τὸ ἐπίστευον οἱ μηδέποτε ἀξιώσαντες ἀπὸ τῶν περιφράκτων πύργων νὰ κατέλθωσι μέχρι τῆς καλύβης, οἱ αἰσχυνομένοι νὰ τεινωσιν εἰς τὸν λαὸν φιλίας χεῖρα! Ἡ χεὶρ ἐκείνη, ἡ ἐν τῷ σκότει σύρουσα δολοφόνου ἐγγχειρίδιον, ἡ ἀρπαξὴ καὶ ἀποπλανῶσα χεὶρ, οὐδέποτε ἤσθληθη τὸ εὐεργετικὸν τοῦ ἡλίου θάλασπος, βίγουσα ὑπὸ τὴν κομψὴν καὶ ἀπαλὴν χεῖρ.

1. Αὐτόθι ἐν σελ. 482.

δα! Ἡ χεὶρ ἡ οὐδέποτε θλίψασα τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἄκακον τοῦ ἐργάτου χεῖρα, ἵνα μὴ ἢ ἐκ τῆς τιμῆς ἐργασίας τραχύτης ῥυπάνῃ τὴν λεπτοφυῆ ἀριστοκρατικὴν ἐπίδερμίδα, ἡ χεὶρ αὕτη, ἡ μὴ ἀνεχομένη νὰ προσκρούσῃ εἰς τοὺς τύλους καὶ τὸν ἰδρωτὰ βαναύσου χεῖρός, ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν χειρίδα ἵνα καλύψῃ τὰ αἵματα, τὰς κλοπὰς καὶ τὰ αἴσχη!

Ε'

Φρουρὸς τῆς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἐπετελεῖτο τὸ μυσχωρότερον τῶν κοινωνικῶν ἐγκλημάτων, καὶ ἀσυνείδητος συνεργάτης ὁ Τριβουλέτος, παλαιῶν πρὸς διπλοῦν σκότος, τὸ τῆς νυκτός καὶ τοῦ ἐπίδελμου, ὅστις τῷ ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμούς, ἤκουσε τῆς Λευκῆς, καλοῦσης καὶ σπαρτατομένης· τότε ὁ δυστυχὴς ἀπλοῦς ἐνόησεν ὅτι ἡ ἴδια κόρη, τὸ πολυτίμητον ἀγαθόν, καὶ οὐχὶ ἡ εὐγενὴς δὲ Κοσσέ, ἦτο τὸ θῦμα· καὶ οὕτως συναποτελεῖται ἐνταῦθα ἀδικος μαύρης προνοίας ἐκδίκησις, διότι ὁ Τριβουλέτος περιχαρὴς πρὸ μικροῦ ἤκουσεν ὅτι συνήργει ὑπὲρ τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου ἐνὸς εὐγενεοῦς! — Κατάρξα! ἐφώνησεν ὁ γελωτοποιός, καὶ ἐν τῇ λέξει ταύτῃ, ἐν ἧ κατὰ τὴν ὀλεθρίαν στιγμὴν κατάρθρωσε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἀπομόνωσιν, τὸ ἄλγος καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκογενειακῆς του ὑπάρξεως, ἐνυπάρχει ἡ βροντὴ τοῦ κεραυνοῦ καὶ ἡ ἀγρία λύσσα τοῦ συνταρακτομένου πελάγους. Ἡ ἀρὰ τοῦ Τριβουλέτου εἶνε ἡ πνιγομένη φωνὴ τῆς ἀνθρωπότητος, πρὶν ἔτι διαγραφῆ ἐν ταῖς πολιτείαις ὁ θεσμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, ὁ κυβερνῶν σήμεραν τὰς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας. Ἐν τῇ ἀρᾷ ἐκείνῃ, ἣν ἀναπτύσσει ἐν μεταγενεστέρῳ σκηνῇ ὁ Οὐγκώ διὰ θαυμασιῶν στίχων, ἀναπαρίσταται πᾶσα ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ δύναμις τῆς φαντασίας του, ὁ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα διάπυρος ἔρωσ του.

ΤΡΙΒΟΥΛΕΤΟΣ

Δὲν ὀμιλεῖτε; καὶ σὰς φαίνεται λοιπὸν παράδοξον νὰ ἦν ὁ γελωτοποιὸς πατήρ, νὰ ἔχῃ κόρην; καὶ οἱ λύκοι, ὡς οἱ εὐγενεῖς, δὲν ἔχουν οἰκογένειαν; Δὲν δύναμαι νὰ ἔχω καὶ ἐγὼ, καθὼς αὐτοί, τὴν ἰδικὴν μου; ὦ, ἀρκεῖ, ἀρκεῖ.

(διὰ φοβερᾶς φωνῆς)

Ἄς τελειώσουν πλέον τὰ ἀστεῖά σας! Τὴν κόρην μου τὴν θέλω· μὲ ἀκούετε; γελῶντες συζητεῖτε, ψιθυρίζετε καὶ λέγετε περὶ τοῦ πράγματος, ἐγὼ ἀνάγκη δὲν σὰς ἔχω κ' ἐπιβάλλεσθε. Κύριε, εἶπα· δότε μοι τὴν κόρην μου.

Δαίμονες μαῦροι, κόλακες, ὦ κόλακες,

κατηραμένη γενεά! Εἶν' ἀληθές
λοιπὸν ὅτι τὴν κόρην μου μοὶ ἤρπασαν
αὐτ' οἱ λησταί! καὶ βέβαια μία γυνὴ
εἰς τὴν συνείδησίν των εἶνε τίποτε!

ὦ, ἡ τιμὴ παρθένου εἶνε δι' αὐτοῦς
ἀνωφελής τις πλοῦτος· ἡ γυνὴ εἶνε ἀγρὸς
πολλ' ἀποφέρων, εἶνε ἀγροικία τις,
ἧς τακτικῶς λαμβάνουν τὸ ἐνοίκιον.
Γυνὴ σημαίνει· εὐνοιαὶ ἐρχόμεναι
ἄδῆλως, ἀλλ' ἀφθόνως· μία σήμερον
θέσις, ἄλλοις χρυσῆ, δῶρα ἀφθονα!
Μὴ δύναται τις ἐξ ὑμῶν, ἔστω καὶ εἷς,
νὰ διαψέσῃ τοῦτο; Τὴν ἀλήθειαν
μὴπως δὲν λέγω, κύριοι; καὶ πράγματα
ἄι' ὄνομά τι, εἴτε τίτλον, ἢ τινα
χίμαιραν ἄλλην, ὅλοι θὰ πωλήσητε,
εἰδ' ἀκόμη ὄχι, τὴν γυναῖκά σου,
Βρυῶν,

(τῷ Γόρδ)
τὴν ἀδελφὴν σου σὺ,
(τῷ νέῳ Παρδαγιάν)
καὶ σὺ, σὺ τὴν
μητέρα σου.

Τίς νὰ πιστεῦσ' ἠδύνατο!
ὦ αἰσχρός! δοῦκες ὅλοι καὶ πατριῖοι,
τῆς Ἰσπανίας ἄρχοντες, ἀπόγονοι
τοῦ Καρλομάγνου εἰς Βερμανδοά
καὶ εἰς Βρυῶν, οὗ τινος τοῦ Μιλάνου δοῦξ
ὁ πάππος ἦτο, εἰς Μοτμορενοῦ καὶ εἰς
Πιέν, εἰς Γόρδης Σημιάνης, Παρδαγιάν,
ὀνόματα μεγάλα ἐν τῇ χώρᾳ μας,
ὅτι τὴν κόρην δυστυχούς θὰ ἔκλεπτον.
πατρός! ὦ, ὄχι δὲν ἀνήκουσά ποτε
εἰς τοὺς μεγάλους τοῦτους οἴκους εὐτελεῖς
τόσον καρδίαι, καλυπτόμεναι ὑπὸ
οἰκίσσημα τσοσούτον ἔνδοξα. Οὐχὶ
δὲν σὰς ἀναγνωρίζω! Αἱ μητέρες σας
εἰς τοὺς ἀμαξηλάτας των ἐδόθησαν
κ' ἐν ἀτιμίᾳ κ' αἰσχεῖ σὰς ἐγέννησαν.
Ὅλοι σας εἰσθε νόθοι!

Τὶ ὁ βασιλεὺς
σὰς ἔδωκεν εἰς ἀμοιβήν, ἀπέναντι
τοῦ ἀγαθοῦ μου, ὅπερ ἐπωλήσατε; ἔ.

1. Πράξις Γ'. Σκηνὴ γ'.

Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά! διότι ὁ Τριβουλέτος δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὴν Λευ-
κὴν, ὡς χθὲς καὶ πρόην, ἀμέριμον ἐκ παιδικῆς χαρᾶς καὶ ἀποπνεύσαν παρ-
θενικὸν ἄρωμα, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ οἰκογενειακὴ του εὐτυχία. Τὴν ἀγνὴν
τῶν χειλέων της δρόσον ἀπερρόφησαν ἀκόλαστα φιλήματα, ὡς ἀπομαρταί-
νει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθους ἀγρίου λιθὸς πνοή. Δὲν θὰ κλίνη ἐν τῇ ἀγκάλῃ
του ἡ εὐτυχὴς παῖς, ἔαρ ὅλη καὶ κελᾶδημα, ἀλλ' ἡ ἐξουθενημένη γυνὴ
εἶνα καλύψῃ ἐκεῖ τὸ αἰσχρὸς καὶ τὰ δάκρυα. Μάτην ὁ Τριβουλέτος ἰκετεύει ἐν
τῇ αὐτῇ! Τὸν θάλαμον τοῦ Φραγκίσκου φρουροῦσιν ἀσφαλῆ κλειθρα καὶ ὀμ-
ματα πιστῶν ἄγρυπνα.

Κακοῦργοι, δολοφόνοι, κλέπται καὶ λησταί,
προαγωγοὶ τῶν γυναικῶν ἀπαίσιοι,
ὦ εὐγενεῖς μου· θέλω ἐπὶ τέλους, σὰς
ζητῶ τὴν κόρην μου, θὰ μοὶ τὴν δώσητε;

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποπληρωθῇ τοῦ πεπρωμένου του ἡ βουλή. Ὅτε ἐξῆλθεν
ἀπὸ τοῦ βασιλείου θαλάμου ἡ Λευκὴ, δὲν ἦτο ἡ λάλος καὶ τρυφερὰ Λευκὴ
του. Ὑπὸ τὰ φωτεινὰ τῆς παιδὸς ὄμματα εἶχεν ἀποτυπώσει ἡ δυστυχία τὸν
μελανὸν τοῦ ἄλγους τύπον.

Ὁ δεῖλαιος πατήρ! πληγεὶς ἐν τῇ οἰκογενειακῇ του αὐθυπαρξίᾳ, ἐν ἧ
καὶ μόνῃ ἐγκαρτερῶν ἐβίου, μελετᾷ ἄμεσον ἐκδίκησιν. Μελετᾷ τὸ ἐγκλη-
μα, χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρήσῃ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν μετὰ φρίκης. Ἐὰν ἐκσπάσῃ
τὰ σπλάγγνα ἐνὸς ἀνθρώπου, ἡ συνείδησίς του θὰ ἐπαναπαυθῇ γκληνιῶσα
αὔριον, διότι ὁ ἀνθρώπος οὗτος τῷ κατήνεγκε τὴν ἀπηνεστάτην πληγὴν ἐν
τοῖς ἰδίους σπλάγγνοις. Τῷ ἀφῆρπασεν ἐκεῖθεν, ἀμέριμνος καὶ ἠδονικώτατος
ἀναπαυόμενον, τὸν πατέρα, καὶ ὁ Τριβουλέτος, ἀφ' ἧς παύσῃ νὰ ἦνε πατήρ,
οὐδὲν μέλλει νὰ πτοηθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τακῶτα κατὰ φρένα ἀνακυ-
κῶν, ἀνευρίσκει, ἐν μεμονωμένῳ ἐκεῖθεν τοῦ ἀγίου Γερμανοῦ καταγωγίφ,
δύο προθύμους τοῦ ἐγκλήματος ἐργάτας, τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Σαλταβαδῆλ καὶ
τῆς ἀδελφῆς του Μαγκελόνης τὸ κέλλος. Παρὰ τῇ κόρῃ τῆς ἠδονῆς θ' ἀνα-
παυθῇ ἐντροφῶν καὶ λησμονούμενος ὁ Φραγκίσκος, ἐνῶ ὁ προαγωγὸς ἀδελ-
φός, τὸ τέρας τοῦτο καὶ ἡ βδελυγμία, θὰ ἐκτελέσῃ ὡς τίμιος κακοῦργος τὸ
ἔργον του. Ἐπιχαίρων ἔπειτα ὁ γελωτοποιὸς θὰ ρίψῃ εἰς τὸν ποταμὸν τὸ πτώ-
μα, τὸ ἐποίησεν, μετὰ τὸ ἐγκλημα, θερμὸν καὶ σφραδᾶζον ἔτι, θὰ τῷ παραδώσῃ
ὁ Σαλταβαδῆλ ἐν συνεραμμένη σινδόνι.

Ὁ Φραγκίσκος, ἐρωτοτροπῶν καὶ πίνων παρὰ τῇ Μαγκελόνη, ἔδει τὸ πε-
φιλημένον του ἄξιμα «Ἡ γυνὴ εἶνε ἐλαφρὰ ὡς τὸ πτίλον πρὸ τοῦ ἀνέμου.»
Ἡ βροχὴ ἔζω καὶ ὁ ἀνεμὸς θραύουσι τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων ἡ ἀστραπὴ
διέρχεται ἀκαριαία τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἐκτάσεις. Οὐχί! Ὁ Φραγκίσκος δὲν θ'
ἀποθάνῃ, διότι ἡ Μαγκελόνη ἠράσθη τοῦ ὠραίου ἀξιοματικοῦ, τοῦ ὁποῦ
τὴν ζωὴν τῇ ὤμοσεν ὁ Σαλταβαδῆλ ν' ἀνταλλάξῃ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ πρῶ-

τοῦ διαβάτου, ὅστις τυχὸν θὰ ἔκρουε τὴν θύραν. Τί πρὸς αὐτόν; ἐργάτης τοῦ ἐγκλήματος, ἠδιαφόρει πρὸς τὸ θῦμα. Ἴδου ἐγγίζει μεσονύκτιον, ἡ τακτὴ ὥρα τῆς καταστροφῆς. Πόσαι πάλλουσι καρδίαι! Ἡ τῆς Λευκῆς ἀπευχόμενης, τοῦ Τριβουλέτου ἐξ ἀγρίας χαρᾶς, τῆς Μαγκελόνης ἀπελιπισθείσης σχεδόν, καὶ τοῦ Σαλταβαδῆλ ἀπλῶς ἀδημονοῦντος. Ἄλλ' ἡ θύρα ἐκρούσθη· μὴ ἦτο τῆς στέγης ἤχος ὑποχωρούσης εἰς τοῦ ἀνέμου τὸ σθένος; ὄχι! ἐκρούσθη αὖθις, καὶ ἦτο ἡ τρέμουσα χεὶρ τῆς Λευκῆς, ῥιγούσης ὑπὸ τοῦ ψύχους, δειλιώσης πρὸ τῆς ιδέας τοῦ θανάτου, ἡ χεὶρ ἀληθοῦς Γαλλίδος, ἥτις ἐρῶσα ἤρχεται, ὑπὸ ἀνδρὸς ἐσθῆτα, ἵνα σώσῃ τὸν ἀποπλανήσαντα ἐραστήν. Ὅσακις ἐμελέτησα τὴν θαυμασίαν ταύτην τοῦ Οὐγκῶ σκηνήν, καὶ τὴν ἐμελέτησα ἀπειράκις, κατέλαβέ με πάντοτε ῥίγος καὶ φρικίασις. Ὁ ἀδελφὸς σπεύδει πρὸς τὸ ἐγχειρίδιον καὶ τὸ στρέφει ἐπὶ τῆς ἀκόνης, ἡ Λευκὴ κρούει τὴν θύραν, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ἀποσύρεται ἐκεῖνος. Ἡ ἀδελφή, ἡ ἀξία τοῦ δολοφόνου συνεργάτις, ἀνοίγει τὴν θύραν, ὁ Σαλταβαδῆλ ὑψοῖ τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἡ πτωχὴ κόρη εἶνε ἐν τῇ οὐδῶ. Ἀστραπιαῖος, ἀσυνείδητος εἰσέρχεται ὁ σίδηρος εἰς τὰ ἀθῶα στήθη, πρὶν ἢ ἡ κόρη εἰσδύσῃ εἰς τοῦ ξενείου ἀσύλου τὰ βάθη.

Ἡ Λευκὴ, ἀποπνέουσα ἔτι τὴν ὑστάτην ἀγωνιώδη πνοήν, παραδίδεται ἐν τῇ σαδάνῳ εἰς τὸν ἴδιον πατέρα, ὅστις ἐν τῇ ἀγρίᾳ τῆς ἐκδικήσεως χαρᾶς, πλήττει διὰ τῶν ποδῶν τὸ πτώμα, φρονῶν ὅτι προπηλακίζει ἀπνουν τὸν ἐχθρόν· οὐδεμίαν οἴκτου φωνήν, οὐδ' ἐλεγχούσης συνειδήσεως φρικίασις. Φιλοσοφῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τούτου, ζωῆς ἥτις ἤρτηται ἀπὸ ἐλαφρᾶς κ' εὐθράστου τριχός, ἀπὸ ἐνός Σαλταβαδῆλ ἐγχειριδίου, λησμονεῖ ὁ ἄφρων πατήρ ὅτι ὑπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ὑπολανθάνει σκοτεινοῦ πεπρωμένου μυστηριώδους βουλή. Τὸ πεπρωμένον τοῦτο δις ἤδη ἐδηλητηρίασε τοῦ Τριβουλέτου τὴν ἀγρίαν χαρὰν. Διατί, εἶπον, δημιουργεῖ ὁ Οὐγκῶ τοσοῦτον δυστυχεῖς ἀνθρώπους, διατί πάντες οἱ κεραινοὶ νὰ ἐκσπῶσι κατὰ τῆς ταλαίνης κεφαλῆς ἐνός πτωχοῦ; Ἄς ἐρωτήσωσι μᾶλλον διατί ἐν τῇ καθ' ἡμέραν βίῳ ὑπάρχουσι δυστυχεῖς, οἵτινες, παντὸς ἀπαστερηθέντες ἀγαθοῦ, πρὸ πάσης ἐπιχειρήσεως, ἀείποτε καὶ πανταχοῦ, ἀπαντῶσι τοὺς ἐμπαιγμους καὶ τὰ εἴρωναι μειδιάματα τυφλῆς τύχης!

Τετέλεσται, εἰς μάτην ὁ Τριβουλέτος ἐπικαλεῖται θεὸν καὶ ἀνθρώπους.

Ἔ, ὄχι! δὲν ἀπέθαν' ὁ θεὸς αὐτὸ δὲν ἤθελε, διότι τὸ γνωρίζει πῶς ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλο ἀγαθὸν ἐδῶ ἐκτὸς αὐτῆς. Ὁ κόσμος ὅλος σὲ μισεῖ ὅποτε εἶσαι δύσμορφος, σὲ φεύγει καὶ εἰς τὰ δεινὰ σου δὲν ἐνδιαφέρεται κανεὶς. Αὐτὴ μ' ἠγάπα· εἶνε ἡ χαρὰ, τὸ στήριγμά μου εἶνε τὸν πατέρα της ὅταν γελοῦν εἰς δάκρυ' ἀναλύεται.

Τόσον ὠραία καὶ ν' ἀπέθανε! ποτέ!

Ἔ, ὄχι· δὲν ἀπέθαν' ἀναπαύεται, κοιμᾶται. Μόλις εἶχε τώρα πρὸ μικροῦ ἀφυπνισθῆ' ἄς περιμείνω· τώρα θὰ τὴν ἴδῃτε ν' ἀνοίξῃ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς 1.

Εὐτυχὴς πλάνη, ἥτις θὰ διαλυθῇ μετὰ μίαν στιγμὴν, ἀμυδρὸν ἐλπίδος φῶς, τὸ ὅποῖον φωτίζει πᾶσαν δυστυχίαν.

Σ'

Ἐν τῇ ἐκτυλίζει τοῦ δράματος τοῦ Οὐγκῶ, παρηκολουθήσαμεν τὰς σκληροτέρας δοκιμασίας ἐνός δυστυχοῦς, ἀποβλήτου ἀπὸ παντὸς κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὴν εὐγλωττοτέραν ἅμα ἀγανάκτησιν μεγαλοφουοῦς συγγραφέως. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς οἰκτρᾶς καταπτώσεως τοῦ αἰῶνος, μέχρι τοῦ ὁποίου ἀνατρέχομεν, μᾶς πείθουσιν ὅτι ἀληθῶς ὑπῆρξαν τοσοῦτον δυστυχεῖς πλάσματα, πληρόντονα διὰ τῶν καυστικωτέρων δακρύων τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐποχῆς τῶν. Τὰ παθήματα, ἅτινα ὑφίστατο ὁ ἀπλοῦς ἀστὸς τοῦ 15' αἰῶνος, ἦσαν ἔργον καὶ συνέχεια μακρῶν χρόνων, οὐδ' ἠδύναντο νὰ συμπαρέλθωσι μετὰ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἡ φωνὴ τοῦ πάσχοντος ἐν οὐδεμιᾷ γενναϊόφρονι καρδίᾳ εὗρισκεν ἀντήχησιν, ἀλλ' ἀπεπνίγετο ἐν τῇ ἀποστάσει, ἥτις τὸν ἀπεχωρίζεν ἀπὸ τῶν ἀρχοντικῶν πύργων. Τί ἀπέμεινε λοιπὸν εἰς τὸν ἐργάτην αἰσιωτέρας κοινωνικῆς τρεπῆς λαόν, ἀφοῦ δὲν ἠκούετο ἡ φωνὴ καὶ ἔλειπεν ἡ σπάθη;

Ἔ, ἴδωτε τὴν χεῖρα ταύτην! εἶνε χεὶρ ἄσημος ἐνός ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ, χεὶρ βάνασος δούλου· ἀλλ' ἡ χεὶρ αὐτῆ, μεθ' ἧς γελᾶτε ὅτι εἶνε ἄοπλος, ἐὰν δὲν θλίβει σπάθη, ἔχει ὅμως ὄνυχας. 2

Καὶ ἀληθῶς οἱ ὄνυχες τοῦ ἐργάτου λαοῦ κατεσπάραξαν τὰς σάρκας τοῦ ἐν ἀνομίαις ἐγγηράσαντος ἀριστοκρατικοῦ σώματος. Μετὰ τῶν πύργων κατέπεσαν καὶ οἱ φραγμαῖ, οἱ ἀποχωρίζοντες τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀγάπης. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ὁ εὐγενέστατος τῶν ἀγῶνων τοῦ γαλλικοῦ μάλιστα λαοῦ, ὅστις διέγραψε τὴν μέλλουσαν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου, πορείαν διαπνεομένην ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν, οἱ ὅποιοι, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος, κυβερνῶσι σήμερον πᾶσαν εὐνομούμενην χώραν.

ΕΥΓ. Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ.

1. Σκηνὴ τελευταία.
2. Πράξις Γ'. Σκηνὴ γ'.

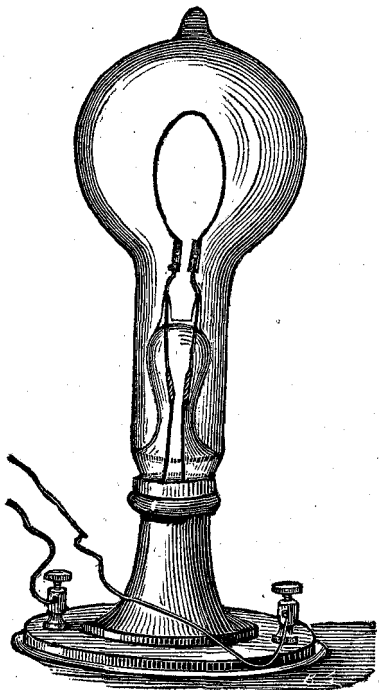
ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΣ ΛΥΧΝΟΣ ΤΟΥ ΕΔΙΣΟΝ

Ἐν ἔτει 1878 κεφαλαιοῦχοι τῆς Ἀμερικῆς ἱδρυσαν ἑταιρίαν σκοποῦσαν νὰ παρέξῃ πάντα τὰ ὑλικά μέσα εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα τὸ τηλεφῶνον καὶ τὸν φωνογράφον μεγαλοφυῆ Ἐδισον, ὅπως δυνηθῆ νὰ λύσῃ πρακτικῶς τὸ σπουδαῖον τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός πρόβλημα, ἥτοι ν' ἀνεύρῃ τὸ μέσον δι' οὗ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς θέλει ἀντικταστήσει ἐπιμελῶς τὸ φωταερίον. Κεφάλαιον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου φράγκων, διὰ μετοχῶν ἐκ 500 φρ., ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἐδισον, ὅπως καταναλωθῆ ὁλόκληρον εἰς πειράματα καὶ δοκιμασίας.

Πρὸ χρόνου τηλεγραφικῶς ἠγγέλθη καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἡ πρακτικὴ λύσις τοῦ ζητήματος, αἱ μετοχαὶ τοῦ αερίοφωτος ὑπετιμήθησαν σπουδαίως ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, καίτοι ὁ σοφὸς τῆς Ἀγγλίας φυσικὸς Tyndall ἐν δημοσίᾳ ὁμιλίᾳ κατεδείκνυε τὸ παράλογον τῆς ὑποτιμήσεως ταύτης. Διότι καὶ ἐπὶ τῆς ὑποθέσει ὅτι ὁ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ φωτισμὸς ἐλύθη πρακτικῶς, οὐδέποτε ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν διὰ φωταερίου, τοῦναντίον τὰ δύο εἶδη τοῦ φωτισμοῦ δύνανται νὰ συνυπάρχωσι συναγωνιζόμενα καὶ ὁσημέραι τελειοποιούμενα, ὡς τὰ διάφορα τῆς συγκοινωνίας μέσα.

Μετ' οὐ πολὺ κατεδείχθη ὅτι ἡ διὰ τόσοσὺ πατάγου διασαλπισθεῖσα ἀνακάλυψις δὲν ἦτον ἀληθῶς πρακτικὴ, αἱ δὲ μετοχαὶ τῆς Ἐταιρίας τῆς ἐκμεταλλευσομένης τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Ἐδισον κατῆλθον μέχρις 150 φρ.

Ἦδη τελευταῖον αἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀμερικῆς καὶ αὖθις ἀνέγραψαν μετὰ πολλοῦ θορύβου ὅτι ὁ Ἐδισον ἔφθασεν εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, περιέγραψεν δὲ λεπτομερῶς ἠλεκτρικὸν τινα λύχνον, λίαν δὲ ἀσαφῶς τὸ εἶδος τῆς ἠλεκτρικῆς πηγῆς, εἰς ἣν ἰδίως ἔγκειται ἡ πρακτικὴ τοῦ ζητήματος λύσις. Λύχνοι τινὲς ἠλεκτρικοὶ φωτίζοντες τὰ περίξ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Ἐδισον ἐπήρκεσαν ὅπως ἀνυψώσωσι τὰς μετοχὰς τῆς ἑταιρίας μέχρι 25000 φρ., ἡ δὲ ἐπιστήμη ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον πρὸς ἀργυρολογίαν.

Πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ φωτός ἔχομεν ἀνάγκην ἰσχυρᾶς ἠλεκτρικῆς πηγῆς, τοιαύτη δὲ ἡ ἠλεκτρικὴ στήλη. Πρὸ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ Davy παρήγαγε κατὰ πρῶτον τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς δι' ἠλεκτρικῆς στήλης, δὲν ἐφηρμόσθη δὲ μέχρι σήμερον πρὸς φωτισμὸν, διότι φυσικὸς τις νόμος ἀπαιτεῖ παντοῦ καὶ πάντοτε ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐμποδίζων ἡμᾶς ν' ἀποκτήσωμεν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀκτῖνα θερμότητος ἢ φωτός ἀνευ ἴσης δαπάνης ἄλλης τινὸς δυνάμεως. Ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ στήλῃ καταναλίσκομεν ἢ μᾶλλον καίομεν ψευδάργυρον, οὐ μόνον δὲ ἡ καύσιμος αὕτη ὕλη εἶναι δαπανηρὰ, ἀλλὰ καὶ ἐλάχιστον μέρος τῆς ἐκ τῆς καύσεως ταύτης παραγομένης θερμότητος δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς παραγωγὴν φωτός.

Διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν μηχανῶν ὅποια ἢ τοῦ Gramme, ἢ τοῦ Siemens, παράγωμεν ἐπίσης ἠλεκτρικὸν ρεῦμα καὶ ἐπομένως ἠλεκτρικὸν φῶς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τεθῆ εἰς κίνησιν ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ μηχανή, νὰ καταναλώσωμεν τουτέστι καύσιμον ὕλην, νὰ παράξωμεν θερμότητα, ἣν νὰ μεταβάλωμεν εἰς κίνησιν, ταύτην εἰς ἠλεκτρισμὸν, τὸ δ' οὕτω παραγόμενον ἠλεκτρικὸν ρεῦμα εἰς φῶς καὶ θερμότητα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν μετασχηματισμὸν τοῦτον τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐπέρχεται μεγίστη ἀπώλεια, ἐλάχιστον δὲ μέρος τῆς ἐκ τῆς καύσεως παραγομένης θερμότητος δυνάμεθα νὰ μετασχηματίσωμεν εἰς ἠλεκτρικὸν φῶς. Καὶ αἱ τελειόταται τῶν ἄχρι τοῦδε ἀνακαλυφθεισῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν μηχανῶν παράγουσι φῶς τὸ ὅποιον ἐν ἴση ποσότητι ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν δαπάνην, ὅταν μάλιστα τὸ διανεμώμεν εἰς διάφορα σημεῖα, ἢ τὸ διὰ φωταερίου.

Δευτερεύουσα δυσκολία ἔγκειται εἰς τὸν ἠλεκτρικὸν λύχνον. Τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς παράγεται κατὰ δύο τρόπους, ἢ ὡς βολταϊκὸν τόξον ἢ διὰ πυρώσεως. Ἄν θέσωμεν εἰς συγκοινωνίαν τοὺς δύο ρευματαγωγούς ἰσχυρᾶς ἠλεκτρικῆς στήλης, ὅποια εἶναι ἢ ἐκ 50 στοιχείων τοῦ Bunsen συγκειμένη, μὲ δύο ἀνθρακας συμπαγεῖς, οὗς ἀφοῦ θέσωμεν εἰς ἐπαφὴν ἀπομακρύνομεν ὀλίγον, παράγεται μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς. Ἄν ὡσαύτως ἐξαναγκάσωμεν τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα νὰ διέλθῃ διὰ λεπτοτάτου σύρματος λευκοχρύσου, τὸ σύρμα τοῦτο λευκοπυροῦται καὶ ἐκπέμπει φῶς. Τοιοῦτον σύρμα μετεχειρίσθη ἄλλοτε ὁ Ἐδισον εἰς ἠλεκτρικὸν λύχνον αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνευ ἐπιτυχίας.

Εἰς τὸν ἐσχάτως ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντα λύχνον, ὅστις παρίσταται παρακειμένως, ἀντικατέστησε τὸ σύρμα τοῦ λευκοχρύσου διὰ λεπτοτάτου νήματος ἐξ ἀνθρακος, τὸν ὅποιον παρασκευάζει κατ' ἰδίον τινα τρόπον εἰς τοῦτο δὲ συνίσταται τὸ ὅλον τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ.

Ὁ λύχνος τοῦ Ἐδισον σύγκειται ἐξ ἀνθρακος σχήματος ἰππέιου πετάλου ἔχοντος πέντε ἑκατοστομέτρων μῆκος καὶ τριῶν χιλιοστομέτρων πλάτος. Ὁ ἀνθρακὸς οὗτος, διάπυρος γενόμενος, κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος φωτοβολεῖ, ἀλλ' ἐν τῷ ἀέρι καίεται συγχρόνως. Διὰ τοῦτο ὁ πεταλοειδὴς οὗτος ἀνθρακὸς τίθεται ἐν ὑαλίνῃ σφαιρᾷ ἐν ἣ ποιοῦσι τὸ ἀπόλυτον κενόν, ἀφαι-

ροῦντες ἐντελῶς τὸν ἐμπεριεχόμενον ἀέρα. Ὁ ἀνθραξ οὗτος προσαρτᾶται εἰς δύο μετάλλινα σύρματα, ἅτινα ἀπολήγουσιν εἰς τοὺς εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ λύχνου ὑπάρχοντας κοχλίας. Οἱ δύο οὗτοι κοχλίας τίθενται εἰς μεταλλικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸς δύο πόλους τῆς ἠλεκτρικῆς πηγῆς.

Πρὸς κατασκευὴν τῶν πεταλοειδῶν τούτων ἀνθράκων κόπτονται ὁμοίωμα τεμάχια ἐκ χονδροῦ χάρτου, ἅτινα τίθενται ἐντὸς σιδήρου σκεύους καὶ θερμαίνονται ἰσχυρῶς. Αἱ μὲν πτητικαὶ οὐσίαι τοῦ χάρτου ἐκφεύγουσι, μένει δὲ ὁ ἐκ χάρτου ἀνθραξ.

Τοιαύτη ἐν συνόλῳ ἡ τελευταία αὕτη ἀνακάλυψις τοῦ Ἑδισον.

TIM. A. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΑ ΠΕΡΓΑΜΗΝΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ

ὑπὸ ΙΟΥΛΙΟΥ SCHUBRING

Πρὸ ἐξ ἢ ἐπτὰ ἐτῶν Γερμανός τις μηχανικός ἐν Σμύρῃ, καλούμενος Κάρολος Χοῦμαν, εὔρεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου τρία κομμάτια ἀναγλύφων ἐκτύπων, ἅτινα ἐδωρήσατο τῇ γερμανικῇ κυβερνήσει διὰ τοῦ Γερμανοῦ προξένου κ. Λύρσεν. Αἱ δὲ ἐπακολοθήσασαι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφαί, ἃς ἀνέλαβεν ὁ κ. Χοῦμαν δαπάναις τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, ταχέως προήγαγον εἰς φῶς πολλὰ ἔκτυπα ἀνάγλυφα, συναπαρτιζόντα συνεχῆ λιθίνην ζωφόρον, εἰς ἣν, ὡς μετ' οὗ πολὺ ἐγένετο προφανές, ἀνήκουσιν ἐπιπέδου τὰ τρία πρότερον ἀνακαλυφθέντα κομμάτια. Τῇ συναινέσει δὲ τῆς Πύλης ὁ κόμης Κάτσεφελδ, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς τῆς Γερμανίας, κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ σύμπαντα τὰ ἀνακαλυφθέντα διὰ τὸ ἐν Βερολίῳ Μουσεῖον. Τὰ μέχρι τοῦδε ληφθέντα ἀνάγλυφα ὑπερβαίνουν τὰ ἐνενήκοντα ὧν τινὰ μὲν ἔχουσι τὸ ὅλον ὕψος τῆς ζωφόρου, τινὰ δὲ εἶνε μεγάλα ἀποσπάσματα. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι 1500 μικρότερα ἀποσπάσματα, ὧν τινὰ λίαν μικρά. Ὁ λίθος εἶνε μάρμαρον οὐχὶ μὲν αὐτόχρημα ἔγχρουν, ἀλλὰ νῦν ὑποκύανον καὶ που κιτρινωπὸν, μεγαλόκοκκον δὲ καὶ λίαν σκληρόν. Ἡ διατήρησις τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ποικίλλει· τινὰ μὲν κομμάτια εἶνε ὅλως ἀπαράβλαπτα, ἰδίως δ' ὅσα ἦσαν ἐνφοδομημένα ἐν μεσαιωνικοῖς τείχεσιν, ἀλλὰ δὲ εἶνε βεβλαμμένα ὑπὸ τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου ἢ τοῦ πυρός, πολλῶν δὲ μείζων ἀριθμὸς ἐκάησαν, ὡς εἰκάζεται, ἐντὸς ἀσβέστου.

Ὁ Ἀμπέλιος, συγγραφεὺς τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Liber memorialis, ἀπαριθμῶν τὰ θαύματα τοῦ κόσμου ποιεῖται λόγον περὶ τινος μεγάλου βωμοῦ ἐν Περγάμῳ, ἔχοντος ὕψος τεσσαράκοντα ποδῶν, μετὰ μεγίστων γλυφῶν παριστανουσῶν τὴν Γιγαντομαχίαν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνήγειρε πιθανῶς Ἀτταλος ὁ Α'. περὶ τοὺς χρόνους τοῦ δευτέρου καρχηδονικοῦ πολέμου, εἰς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν Γαλατῶν. Ἄν ὑφίσταται ἀμ-

φιβολίᾳ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνακαλυφθέντων γλυπτικῶν ἔργων ἀνήκει εἰς τοῦτον τὸν βωμὸν, καὶ δὴ εἰς μεγάλην τινὰ ζωφόρον παριστάνουσαν τὸν ἀγῶνα τῶν θεῶν καὶ τῶν γιγάντων. Ὅποια ἢ διτάξις τοῦ ὅλου βωμοῦ καὶ ὅποια ἢ θέσις ἦν κατεῖχεν ἡ ζωφόρος, εἶνε ζητήματα ἄλυτα μέχρι τοῦδε. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἔργον τῆς περγαμηνῆς σχολῆς ἐκ τοῦ τρίτου π. χ. αἰῶνος τελευταῖον. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνήκει, ὡς γνωστὸν, ὁ θνήσκων Γαλάτης τοῦ Καπιτωλίου Μουσεῖου καὶ τὸ σύμπλεγμα ἐν τῇ Λουδοβιζεῖα ἐπαύλει τοῦ Γαλάτου δεξις φονεύσας τὴν γυναῖκα ἐπισφάζει καὶ ἑαυτὸν, εἰς δὲ σύμπλεγμα κοινῶς δίδεται τὸ ὄνομα Ἀρρίας καὶ Παίτου. Ἄλλ' οἷον ἔργον! Ἴνα ὧσιν ἀσφαλεῖς οἱ λίθοι, αἵτινες ἔχουσι ὕψος μὲν 2.30 μέτρων, εὖρος δὲ 0.60 — 1.10, μετὰ τῶν κολοσσαίων αὐτῶν γλυφῶν, ἀπετέθησαν, τὸ γε νῦν ἔχον, ἐπὶ τοῦ ἐλάφου τῶν αἰθουσῶν καὶ χρῆζουσι καθαρισμού καὶ συναρμογῆς πρὶν ἢ καταστῆ δυνατὴ ἡ μόρφωσις γενικῆς περὶ τοῦ ὅλου ιδέας. Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεται φανερόν ὅτι εἶνε ἔργον τρόπου τὸ παρ' ἄπαν ἐξηλλαγμένου, ἀήθους δὲ αὐστηρότητος καὶ μεγαλείου, συλλήψεως τολμηροτάτης, ἀπιστεύτως λεπτῆς ἐπεξεργασίας· εἶνε ἔργον τέχνης ἐξόχου, ὅπερ δύναται νὰ ταχθῇ ἰσότιμον παρὰ τὰς γλυφὰς τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὰ μάρμαρα τοῦ Ἑλγίνου. Οἱ θεοὶ ἔχουσι καταλίπει τὴν συνήθη αὐτῶν γαλήνην, τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀξιοπρέπειαν, τὸ ἰδιάζον αὐτοῖς ὕψος· μετ' ἐμπαθοῦς δὲ δράσεως, μεστοὶ ὀργῆς καὶ μετὰ βώμης λυσσαλέας, ἀλλ' ἀκόμη δὴ μετὰ θεϊκοῦ μεγαλείου, ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν ἀντιπάλων των. Μεταχειρίζονται δὲ οὐ μόνον τὰ ὅπλα, τὰς δαδάς, τὰ ἄρματα των, ἀλλὰ καὶ λέοντας, δασύτριχας κύνας, πάνθηρας, ὄφεις καὶ ἀετούς. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος τῶν γιγάντων εἶνε ἀνθρωπόμορφα καὶ δεικνύουσι θαυμασίαν δύναμιν. Ὀλίγοι δ' αὐτῶν εἶνε βωμαλέοι πολεμιστὰι ἀνθρωπίνην ἔχοντες μορφήν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μηρῶν τῶν πλείστων παρουσιάζονται πτερυγία, ὑπὸ δὲ τὰ πτερυγία ταῦτα τὰ ἀνθρώπινα μέλη μεταβάλλονται κατ' ὀλίγον εἰς κορμὸν ὄφως. Τὰ δὲ δρακοντώδη ταῦτα μέλη δὲν τελευταῖον εἰς ὄφιουρον, ἀλλ' εἰς κεφαλὰς δρακόντων μετὰ γένους φεροῦσης ὀδόντας, αἵτινες ἐπ' ἔσης μετέχουσι θρασείως τοῦ κατὰ τῶν Ὀλυμπίων ἀγῶνος. Οἱ πλείστοι τῶν γιγάντων φέρουσι μέγαν πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων, τινὲς δ' αὐτῶν διπλᾶ ζεύγη. Τινὲς δὲ εἶνε πλάσματα γηγενῆ, ἀλλὰ προβάλλουσι ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ. Τούτων τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος ἔχει τὴν μορφήν ἵπποκάμπης μετὰ κοιλίας κεκυρτωμένης· αἱ δὲ πτέρυγες αὐτῶν ἀποτελοῦνται ἐκ πτερυγίων ὀδοντωτῶν. Τὰ πάντα ἐν τῇ μάχῃ ὑπερφαίνουσι μανίαν, πυρῶδες πάθος, τεράστιαν βώμην, ἰσχυρὰν λύσσαν, ἀκαταγώνιστον ὀργήν, τοὺς σπασμοὺς τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ θανάτου, κραυγὰς ἀγωνίας, ἀγρίους ὀλολυγμοὺς, φρικτὴν καταστροφὴν. Οἱ θεοὶ καὶ αἱ θεαῖναι πάλλουσι τὰ δόρατά των, ἐξακοντίζουσι τὰ ὅπλα των πρὸς τὰ σώματα τῶν τεράτων καὶ δρᾶττουσι τοὺς λασίους αὐτῶν μαλλούς· χεῖράς τε καὶ πόδας ἐμβάλλουσι εἰς τὰς σάρκας τοῦ πολεμίου, εἰς τὰς δορὰς

καὶ τὰ φολιδιωτὰ σώματα τῶν θηρῶν. Ἐνταῦθα μὲν αἱ ὄπλα τῶν ἀνορθομένων ἵππων πατοῦσιν ἐπὶ τῶν πεσόντων, οἵτινες περιδινούνται χαμάζε· ἐκεῖ δὲ λέων τις κατασχίζει τὸν πολέμιον αὐτοῦ διὰ τῶν ὀδόντων καὶ τῶν ὀνύχων· ἄλλοι δὲ συλλαμβάνονται ὑπὸ κυνῶν λυσσάντων, οἵτινες διασπῶσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Ἄφ' ἑτέρου δ' αἱ κεφαλαὶ τῶν ὄφρων ὑψοῦνται ὀλόγυρα καὶ δάκνουσι τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς ἀσπίδας. Ἐνταῦθα μὲν ἵσταται ὁ Ζεὺς κραδαίνων ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ τὴν αἰγίδα, ἐνῶ δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐξετίναξε τὸν φλογώδη κεραυνὸν ὅστις ἐνεπήχθη εἰς τὸν μηρὸν γίγαντος. Ἐκεῖ δὲ ἡ Ἀθηνᾶ, ἐπὶ τοῦ στήθους φέρουσα τὴν αἰγίδα καὶ τὸ γοργόνειον, ἐπιλαμβάνεται ἐχθροῦ οὔτινος ὁ δράκων αὐτῆς περιβάλλει τὴν κόμην καὶ ὅστις στρέφει ἕτεροκλινῆ τὴν κεφαλὴν, ἐνῶ δὲ πελωρίων πτερύγων καθίπτεται ἡ Νίκη, φέρουσα ἐν τῇ δεξιᾷ κλάδον φοίνικος, ἵνα καταθέσῃ στέφανον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς θεᾶς.

Ἐκ δὲ τῆς χθονὸς προβάλλει ἡ Γαῖα, ἡ τεθλιμμένη μήτηρ, θρηνοῦσα τὸν ὄλεθρον τῶν υἱῶν αὐτῆς. Ἡ Ἄρτεμις, ὀχουμένη ἐπὶ λέοντος, παρίσταται ἐν τῇ στιγμῇ καθ' ἣν ἐξάγει βέλος ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ὤμων φρέτρας· ἄλλη δὲ τις θεᾶ, φέρουσα ἐσθῆτα ποδήρη καὶ ἐλαφρῶς κυματίζουσα, αἶρουσα τὴν δεξιάν, ἐκτινάσσει ὑπερμέγεθες ἀγγεῖον περιστεφόμενον ὑπ' ὄφρα. Ἄλλη τις πατεῖ διὰ τοῦ ποδός, κεκαλυμμένου διὰ πεδίλου πλουσίως κεκοσμημένου, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς γίγαντος θνήσκοντος, καὶ ἐξάγει τὸ ἀκόντιον αὐτῆς ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Δύο ἄλλαι θεαὶ ἱππεύουσιν ἵππους ἐπισησαγμένους διὰ δωρῶν τίγρων. Ὁ Ἥλιος ἐπὶ τοῦ τεθρίππου του, φέρων δᾶδα ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐξανκτέλλει ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἐπ' ἴσης δ' ἀναγνωρίζονται ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἥραιστος, ὁ Διόνυσος μετὰ νεαροῦ Σατύρου, ὁ Βορέας καὶ ὁ Ποσειδῶν. Ὁ δ' ἄετός τοῦ Διὸς τὸν μὲν ἕτερον τῶν ποδῶν εἰσάγει εἰς τὸ χαῖνον στόμα ὄφρα ὅστις, τὸν δὲ διευθύνει κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ.

Πᾶσαι δὲ αὗται αἱ σκηναὶ, αἵτινες εἶνε μεστὰὶ παντοειδοῦς κινήσεως καὶ φανταστικῆς φρίκης, διακρίνονται διὰ τὸ μεγαλεῖον, τὴν ἀλήθειαν, τὴν φυσικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ ὕψιστον αὐτῶν κᾶλλος. Τὰ πάντα χαρακτηρίζονται διὰ σθένους ἥρωϊκοῦ καὶ λαμπρότητος τοῦ εἶδους. Αἱ ἐσθῆτες ἔχουσι λίαν διακεκριμένην τὴν ἐπεξεργασίαν· αἱ πλούσιαι πτυχαὶ τοῦ τολμηρῶς ἐσχεδιασμένου ἱματισμοῦ εἶνε μεστὰὶ μεγαλείου καὶ μία μόνη ιδέα διαπνέει τὸ ὅλον, ἐπιτελουμένη ἄνευ τινὸς μηχανικῆς ἢ ἀδιαφόρου τεχνοτροπίας. Ἡ φυσικὴ αὐτῆ ἐλευθερία τῆς κινήσεως, ἡ κατασκευὴ αὐτῆ τῶν σωμάτων, ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆ τῶν ὀστέων, τῶν μυῶνων, τῶν φλεβῶν καὶ ἰνῶν, τὰ ζῶδια ἐκεῖνα τὰ διατεταμένα, συγκεκομμένα καὶ κεκυρτωμένα, οἱ οὐλαὶ κόμαι καὶ χαῖται, ἡ ζωηρότης τῆς ἐκφράσεως ἐν τοῖς χαρακτηῆσιν καὶ οἱ ἔγκοιλοι ὀφθαλμοὶ εἶνε ἀνώτερα πάσης περιγραφῆς. Εἰς τὴν δεινότητα ταύτην τῆς ἐπινοίας καὶ τὴν τέχνην τῆς ἐκτελέσεως οὐδεμία ἐπιπροσθεῖ δυσκολία· εἶνε δὲ μᾶλλον πάντα ἐπεξεργασμένα μετὰ παιγνιώδους ἀσφαλείας, σαφηνείας καὶ ὀξύτητος καὶ ἰδίως μετ' εὐσυνειδήτου καὶ καλλιτεχνικῆς ἀφοσιώσεως. Καὶ

αὐτὰ τὰ κρυπτὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἄσημα μέρη εἶνε τετεχνημένα μετὰ φροντίδος τῆς μεγίστης. Μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως μεθ' ἧς ἡ χεὶρ γίγαντος ἐπιλαμβανομένου βράχου τινὸς ἢ ἡ ἐπαφροδίτος κνήμη θεᾶς τινος, ἐποιήθησαν τὰ κοσμήματα πεδίου τινὸς ἢ ἀσπίδος, τὸ δέρας πέλωρός τινος, ἢ ἀπὸ τῶν χειρῶν ἢ τοῦ ὤμου τινὸς τῶν μαχομένων κρεμαμένη δωρὰ τίγρεως ἢ πᾶνθηρος, αἱ κεφαλαὶ καὶ τὰ φολιδιωτὰ σώματα τῶν δρακόντων, τῶν κεραυνῶν αἱ ἔλικες καὶ ἡ πυκνὴ πτέρωσις τῶν γιγάντων, τῶν ἀετῶν καὶ τῆς Νίκης. Καὶ ὅμως δὲν στεροῦνται ἅμα μεγαλείου πάντα ταῦτα.

Σειρὰ ἐπιγραφῶν δεικνύει ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν μὲν θεῶν ἦσαν ἐγκεκολλημένα ζωθεν τῆς ζωφόρου, τῶν δὲ γιγάντων ὑπ' αὐτὴν· εὐρέθη δὲ καὶ ἡ λέξις ἐπόησε, ἀλλ' ὅμως χωρὶς τοῦ ὀνόματος τοῦ γλύπτου.

Πλὴν τῆς Γιγαντομαχίας ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα κομμάτια δευτέρως ζωφόρου μικροτέρως τὰς διαστάσεις (ὕψους 1.57 μέτρ.) καὶ ἐχούσης τὰ νάγλυφα ὀλιγώτερον ἐξέχοντα, ἅτινα μένουσιν ἔτι ἐντεθειμένα ἐν κιβωτίοις ἀνοικτοῖς. Ἡ παρᾶστασις τῆς ζωφόρου ταύτης δὲν ἐσαφηνίσθη μέχρι τοῦδε. Τινὰ μὲν τῶν ἀναγλύφων φαίνονται ἀναφερόμενα εἰς τὸν Τήλεφον, τὸν μυθικὸν πρόγονον τοῦ οἴκου τῶν Ἀτταλιδῶν· ὑπάρχουσι συμπλέγματα ζωδίων ἡσύχως ἵσταμένων ἢ ἐδραζομένων, ὧν ἡ μὲν ἐπίνοια εἶνε τρυφερά, τὸ δὲ πνεῦμα λεπτὸν καὶ ἐξαίρετος ἡ ἐπεξεργασία. Ὡραία κιονόκρανα τρόπου ἰονικοῦ δεικνύουσιν ὅτι ναὸς ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο κτίριον συνείχετο μετὰ τοῦ βωμοῦ. Εὐρέθησαν δὲ καὶ τινὰ ἀγάλματα ἅτινα κατὰ μέρος φαίνεται ὅτι ἀνηκόν ποτε εἰς τὸν βωμόν. Ἐκ γλυπτικῶν δ' ἔργων παλαιότερων χρόνων ἀξία μνεῖας εἶνε ἰδεώδης κεφαλὴ γυναικὸς ἐξαίρετου καλλοῆς.

Σ. Π. Α.

ΕΓΚΑΡΤΕΡΗΣΙΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΙΤΑΛΟΥ EDMONDO DE AMICIS

Α'

Ἄ'Ιδὲ, μοι ἔλεγε πρό τινων ἡμερῶν φίλος μου τις, δεικνύων μοι ἀπὸ τοῦ πατρῷου τῆς οἰκίας του, ἧτις κεῖται ἐπὶ μικρᾶς τινος πλατείας, τὸν ἐξώστην τοῦ τετάρτου πατώματος τῆς ἀπέναντι οἰκίας· βλέπεις, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ; » Παρετήρησα καὶ εἶδα ἄνδρα καθήμενον εἰς τὴν γωνίαν καὶ στηρίζοντα τὸν βραχίονα ἐπὶ τῆς κιγκλίδος τοῦ ἐξώστου· ἀλλὰ δὲν διέκρινα τὴν φυσιογνωμίαν του. Πρὸς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἐπανέλαβεν ὁ φίλος μου, ἀντιπαθῶ τόσον, ὥστε πολλάκις μοι ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ν' ἀλλάξω οἰκίαν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ μὴ τὸν εὐλόπω πλέον. Θά με ἐρωτή-

σης ἴσως διὰ τί; Ἀλλοιπὸν θά σοι εἰπῶ ὅτι οὐδέποτε ὠμίλησα μετ' αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἤκουσα τὴν φωνήν του, ὅτι δὲν ἤξεύρω τίς εἶναι, ὅτι δὲν ἤξεύρω τί κάμνει, ὅτι δὲν ἐξεύρω οὔτε οἶον πρόσωπον ἔχει, ἐπειδὴ δὲν βλέπω ἕως ἐκεῖ, οὐδὲ διὰ τηλεσκοπίου. Ἀντιπαθῶ δὲ πρὸς αὐτὸν διότι καθ' ἐσπέραν, καθ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὥραν, ἐγείρεται τῆς τραπέζης καὶ κάθηται εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον μέρος· καθ' ἐσπέραν διὰ τῆς αὐτῆς μηχανικῆς κινήσεως θέτει τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ στηρίζει τὸν βραχίονα ἐπὶ τοῦ κιγκλιωτοῦ. Ἀδύνατον νὰ κινήσῃ ποτὲ πρῶτον τὸν βραχίονα καὶ ἔπειτα τὸν πόδα, ὥστε πρέπει νὰ εἶναι σκαγιὸς ἄνθρωπος. Συμφωνεῖς; Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ ὀλιγώτερον. Καθ' ἐσπέραν γυνὴ τις, ἣτις φαίνεται σύζυγός του, πρὶν ἢ αὐτὸς ἐγερθῆ, θέτει τὸ κάθισμα εἰς τὴν θέσιν του, φέρει αὐτῷ τὴν καπνοσύριγγά του, τὴν θέτει ἐντὸς τῆς χειρὸς του, τὴν ἀνάπτει καθ' ἐσπέραν, καὶ καθ' ἐσπέραν αὐτὸς τὴν ἀφίνει νὰ τον ὑπηρετῇ ἀτάραχος καὶ ὑπεροπτικὸς ὡς Σουλτάνος χωρὶς νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, χωρὶς κἄν νὰ φανῇ εὐγνώμων ὅτι ὑπηρετεῖται. Ἐπειτα καθ' ἐκαστὴν στιγμὴν θέλει κάτι τι, καὶ ἡ γυνὴ ἐγείρεται, πηγαίνει καὶ ἐπανέρχεται φέρουσα ποτὸν ἢ ἄλλο τι, καὶ αὐτὸς τὸ λαμβάνει, τὸ πίνει καὶ λείπει τοὺς μύστακὰς του μ' εὐχαρίστησιν συβαρίτου ἐγώϊστοῦ, χωρὶς νὰ λάβῃ μῆτε τὸν κόπον ν' ἀποδώσῃ τὸ ποτήριον. Ἐπειτα ἐπισκέπτονται αὐτὸν φίλοι καὶ αὐτὸς οὐδ' ἐγείρεται κἄν ἐν ᾧ στέκει πολὺ καλὰ εἰς τοὺς πόδας του καὶ περιπατεῖ μάλιστα ἐνίοτε ἐν τῷ ἐξώστῃ μετ' ἴσης καὶ ἡμεῖς εὐκολίας καὶ εὐλυγισίας. Δὲν ἀτενίζει ποτὲ ἐπάνω, οὔτε κάτω, οὔτε ὀλόγυρα· δὲν χαιρετίζει· ἐπὶ τέλους νομίζει ὅτι ἐπλάσθη καὶ ἐτέθη ἐκεῖ διὰ νὰ γυρίσῃ ὁ κόσμος ὀλόγυρά του· εἶναι εἰδῶλον· ἐγεννήθη διὰ νὰ τὸν βλέπωσι καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῶσι. Καὶ γελάς! κατ' ἐμὲ αὐτὰ εἶναι πράγματα ἐπισύροντα τὸ μῖσος καθ' ἑνὸς ἀνθρώπου. Τοιοῦτος εἶμαι ἐγώ· ἄλλος τις ἴσως ἀδιαφορεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ὀργίζομαι. Ἐχω τὴν ιδέαν ὅτι τὸν γνωρίζω αὐτὸν ἐκεῖ ὡς γνωρίζω σέ· θέλεις νὰ μάθῃς ποῖος εἶναι; Δὲν ἤξεύρω, ἀλλὰ πιστευτὸν με ὡς νὰ ἤξευρα. Αὐτὸς ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ταῦτα λέγων ἐδείκνυε διὰ τοῦ δακτύλου αὐτὸν καὶ παρατηρῶν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ ὡς εἰ προσεπάθει νὰ ἀποσπᾶσθαι ἐξ αὐτοῦ τὸ μυστικόν· εἶναι ἀπατεῶν μικρέμπορος, ὅστις ἀρχίζει νὰ συναθροίζῃ χρήματα καὶ ἐν τῷ ὀποίῳ ὑπολανθάνει ἤδη ἡ ἀλαζονία τὴν ὀποῖαν θὰ ἔχη ἅμα πλουτήσῃ· ἐνυμφεῖται δὲ τὴν γυναῖκα ἐκείνην διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς πληρωμῆς ὑπηρετοῦ ἐν τῷ καταστήματι του καὶ θεραπευαίνιδος ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὴν μεταχειρίζεται δὲ χειρότερον πῶς θεραπευαίνιδος καὶ ὄχι πολὺ καλλίτερον ὑπηρετοῦ. Εἶναι γλίσχρος, ἐκτὸς μόνον ὅταν πρόκειται νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν λαίμαργίαν του· ἠδύνατο νὰ κατοικῇ εἰς τὸ τρίτον πάτωμα καὶ ὅμως κατοικεῖ εἰς τὸ τέταρτον δι' οἰκονομίαν, ἐνῶ δὲν ἔχει τέκνα καὶ οὔτε ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ· καταφρονεῖ πᾶν ὅ τι δὲν εἶναι ἐμπορικόν· λέγει κλέπτας πάντας τοὺς ὑπουργούς, βλάκας ὅλους τοὺς σπουδάζοντας καὶ ἐπαίτας ὅλους τοὺς ἔχοντας ὀλιγώτερα αὐτοῦ χρήματα. Καὶ γελάς! Δὲν ἤξεύρεις ὅτι ὁ μισῶν εἶναι μάντις.

Ἰδοῦ· ἐγὼ θὰ ἤμην εὐτυχὴς ἂν μοι παρουσιάζετο ἡ περίστασις νὰ τῷ προσάψω τινὰ προσβολήν. Τὸν μισῶ ἴσως εἶμαι φαντασιοκόπος, κακὸς, ὅτι θέλης· ἀλλ' ὅταν ἡ καρδία μου λέγῃ· αὐτὸς ἐκεῖ εἶναι κακὸς ἄνθρωπος, πείθομαι καὶ ἐγὼ καὶ πρέπει νὰ λαλήσω διὰ νὰ ξεθυμᾶνω.

Πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις τὸν καλὸν, ἀνήσυχον καὶ θυμῶδη αὐτὸν εἰκοσαετῆ νεανίαν καὶ νὰ εἶναι συνειθισμένος εἰς τὰς παραδόξους κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πλασσόμενα φαντάσματα παραφορὰς διὰ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶπε διὰ μιᾶς καὶ χωρὶς νὰ γελάσῃ τὰς ἀνοήτους αὐτὰς φλυαρίας.

Ἐγὼ δ' ἐν τοσούτῳ παρετήρουν τὸν ὑποτιθέμενον αὐτὸν μικρέμπορον καὶ τὴν γυναῖκα ἣτις ἐκάθητο πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ θρήνου, ἔχουσα τοὺς βραχίονας ἐσταυρωμένους ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ παρατηροῦσα, καὶ ἐπειδὴ ἔχω καλλιτέραν τοῦ φίλου μου ὄρασιν, μοὶ ἐφάνη ὅτι ὁ ἀνὴρ ἦτο τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν καὶ ἡ γυνὴ ὀλίγον τι πλέον, ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ διακρίνω οὔτε τοῦ ἐνὸς οὔτε τοῦ ἄλλου τοὺς χαρακτῆρας. Ἐλαβον τὸ τηλεσκόπιον καὶ τὸ διηύθυνα πρὸς τὴν γυναῖκα. Κατ' ἀρχὰς μοὶ παρουσιάσθη συγκεχυμένη τις μορφή, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὴν διέκρινα ἀκριβῶς. Ἦτο πράγματι μορφή προῶρος ἐκ τῶν θυσιῶν γηράσασα· εἶχε κόμην φαῖαν, μέτωπον ἐρρυτιδωμένον, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ μελγχολικούς· εἶχέ τι σοβαρὸν καὶ ἀποφασιστικὸν τὸ ὄμοιον ἐδείκνυε παλαιὰν εἰς τὸ πάτχειν συνήθειαν.

— Φαίνεται ὅτι ὁ φίλος μου ἐμάντευσε, εἶπον, κατ' ἐμαυτὸν, καὶ ἔστρεψα πρὸς τὸν ἀνδρα τὸ τηλεσκόπιον. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐστράφη καὶ μοὶ παρουσίασεν ὀλόκληρον τὸ πρόσωπον. — Τί βλέπω! ἐφώνησα· εἶναι δυνατόν; Ἐμήκυνα τὸ τηλεσκόπιον καὶ παρετήρησα. — Αὐτὸς εἶναι! ἀναμφιβόλως! αὐτὸς τοῦ ὀποίου τισάκις εἶδον τὴν εἰκόνα. Καὶ τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν μου συμβὰν πρὸ πολλοῦ λησμονηθῆν καὶ σχεδὸν ταυτόχροτως ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς διηγήσεως τὴν ὀποῖαν ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ παρακατιῶν. Ὁ φίλος μου μὲ ἠρώτησε — Τί λέγεις αἰ; δὲν εἶναι πρόσωπον ἀλαζόνος, ἀπλήστου καὶ ἀνηθίου; Ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ μειδιῶ, ὡς πρὸ ὀλίγου, εἰς τοὺς λόγους του· τῷ ἀπήνησα ὅτι πράγματι δὲν ἦτο ἄνθρωπος συμπαιθητικός· ἀλλ' ὅτι μοὶ ἐφαίνετο νὰ τον εἶδα καὶ ἄλλοτε· ὅτι εἶχα περιέργειαν νὰ μάθω τίς εἶναι ὅτι θὰ ὑπάγω νὰ ἐρωτήσω περὶ αὐτοῦ. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν πράγματι μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐπὶ προφάσει τοῦ νὰ μάθω τὴν ἱστορίαν του, διότι, ὡς εἶπον εἰς αὐτὸν, εἶχον σκοπὸν νὰ τὴν γράψω. Συνειθισμένος νὰ δέχεται τοιαύτας ἐπισκέψεις μὲ ὑπεδέχθη εὐμενῶς· μοὶ διηγήθη τὰ πάντα μετὰ μεγάλης ἀδιαφορίας ὡς εἰ ὠμίλει περὶ ἄλλου τινός, μοὶ ὠμίλησε περὶ τῆς γυναικός, οὐχὶ δὲ συζύγου, τὴν ὀποῖαν εἶχε μεθ' ἐαυτοῦ, περὶ τῶν συνηθειῶν τῆς ζωῆς του. — Συζῶμεν τώρα δέκα ἔτη, εἶπε τελευτῶν· ἔχομεν ἀμφοτέροι ὑπομονὴν καὶ ζῶμεν . . . ἀφ' οὗ ὁ θεὸς οὕτω θέλει. Δύο εἶναι αἱ μεγάλαι παρηγορίαι μου, ἡ ὑπόληψις τοῦ κόσμου καὶ ἡ πρὸς με ἀφοσίωσις τῆς ἀτυχούς ταύτης γυναικός.

Ἐπέστρεψα οἴκοι, ἔγραψα καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπομένην πρωτὰν καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν μετέβην πρὸς τὸν φίλον μου φέρων τὸ χειρόγραφον.

Ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν ὁ μικρέμπορος ἐδρoσιζετο ἐν τῷ ἐξώστῃ. Μετὰ τινος ἄλλας φλυαρίας ἐπανήλθεν ἡ ὁμιλία περὶ τοῦ ἀντιπαθητικοῦ.

— Φίλε, τῷ εἶπον, ἡπατήθης ἐν τοῖς προκισθήμασί σου.

— Ἀδύνατον, ἀπήντησε διὰ τῆς συνήθους ζωηρότητός του.

— Ἄς ἀφήσωμεν τὰς ἀστειότητες, ἐπανελάβον, καὶ ἀνάγνωσον σὲ παρακαλῶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο. Εἶναι ἱστορικὸν διήγημα τὸ ὅποιον ἔγραψα κατ' αὐτάς τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι ὁ ἀντιπαθητικὸς σου μικρέμπορος, καὶ σοὶ δίδω τὸν λόγον μου ὅτι ἐκτός τῶν εἰς τὴν διήγησιν ἀναγκαίων τεχνοτροπιῶν οὐδὲ κατὰ συλλαβὴν παρεμόρφωσα τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ φίλος μου ἔλαβε τὸ χειρόγραφον καὶ ἤρχισε ν' ἀναγινώσκει. Μετ' ὀλίγον ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς, παρετήρησε τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἐξώστου, ἔπειτα δ' ἐμὲ καὶ ἐπανελάβε τὴν ἀνάγνωσιν. Καθ' ὅσον ἐπροχώρει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, παρετήρει συχνότερα ἐμὲ καὶ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐμὲ, καὶ ὄψω ἐσκυθρῶπαζε μᾶλλον μᾶλλον. Φθάσας εἰς τὰς τελευταίας γραμμάς, ἐξέβλασε φωνὴν θαυμασμοῦ, ἀνεσκίρτησεν ἐπὶ τῶν ποδῶν του, ἔσφιγγε τὴν χεῖρά μου καὶ εἶπε μετὰ φωνῆς συγκεκνημένης — Μοὶ δίδεις τὸν λόγον τῆς τιμῆς σου ὅτι εἶναι ἀληθῆ ταῦτα;

— Σοὶ τὸν δίδω, ἀπήντησα.

— Καὶ ὅτι εἶναι αὐτός;

— Καὶ ὅτι εἶναι αὐτός.

Χωρὶς νὰ προσέβη ἄλλο τι, ἔλαβε τὸν πῖλον του καὶ ἐξῆλθε κατεσπευσμένως. Ἐγὼ ἐπρόβαλον εἰς τὸ παράθυρον καὶ τὸν εἶδα διερχόμενον τὴν πλατεῖαν καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἀπέναντι οἰκίαν. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς παρετήρησα ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἐξώστου ἐξηρανίσθη. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη πάλιν, καὶ ὁ φίλος μου διῆλθεν ἐκ νέου τὴν πλατεῖαν.

— Σὲ γνωρίζω! ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, τρέχων ν' ἀνοίξω τὴν θύραν, ἤξέυρω πρὸς τί μετέβης!

Ὁ φίλος ἐνεφανίσθη.

— Μετέβης, ἐξηκολούθησα ὑψηλοφώνως, ν' ἀσπασθῆς εἰς τὸ μέτωπον τὸν ἄνθρωπον αὐτόν!

Μὲ προσέβλεψεν, ἐμειδίασε καὶ ῥιπτόμενος εἰς τὰς ἀγκάλας μου ἀπήντησεν εὐχαριστημένος — Οὐχί, διότι ἤμην ἀνάξιος τοιαύτης τιμῆς, ἀλλὰ μετέβην ν' ἀσπασθῶ τὴν δεξιάν σου.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ.

Τῆ 12 Ἰανουαρίου συνήλθον, ὡς ἔθος, ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου οἱ ἑταῖροι τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας εἰς πρώτην ἐτησίαν συνέλευσιν. Ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας κ. Στέφανος Α. Κουμανοῦδης ἀνέγνω περισπούδαστον ἔκθεσιν περὶ τῶν κατὰ τὸ ληξάν ἔτος ἔργων τῆς Ἐταιρίας. Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς. Ἡ ἀποπεράτωσις τῆς ἀνασκαφῆς τῆς πρὸς νότον τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἧτις διήρκεσε δύο μῆνας καὶ καθ' ἣν εὐρέθη σειρά κατωρῶν λίθων ἀποτελούντων παχὺν τοῖχον φερόμενον ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἐπὶ μέτρα 12, ἔτι δὲ 61 κομμάτια ἀρχαῖα μικρᾶς σημασίας πλὴν ἐνός ψηφίσματος καὶ ἐνός εἰδωλίου.

Δευτέρα ἀνασκαφὴ ἐπεχειρήθη τὸ ληξάν ἔτος ἡ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Πειραικῆς ὁδοῦ ἐν τῇ παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον τῆς ἀγίας Τριάδος ἀρχαῖα νεκροπόλει. Ἐν ταύτῃ καὶ τάφοι πολλοὶ εὐρέθησαν καὶ κτερίσματα ἀξιόλογα, πρὸ πάντων πῆλινος ὠραῖκι λήκυθοι μὲ γραφὰς καὶ σκευὴ ἐπίχρυσα καὶ φύλλα χρυσοῦ, καὶ σποράδιον ἐν τοῖς χώμασι διάφορα ἀρχαῖα τεμάχια ἐκ μαρμάρου ἀξία πολλῆς προσοχῆς. Νοτιανατολικῶς δὲ τῶν μνημάτων τούτων εὐρέθη τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς πόλεως, καὶ κατόπιν ἀρίδηλοι αἱ γραμμαὶ τοῦ ἐσωτέρου καὶ παραλλήλου καὶ οὕτως ἀνεγνωρίσθη ὅτι ταῦτα ἦσαν συνέχεια τῶν πρὸ τινων ἐτῶν φανέντων βορειότερον γραμμῶν τοῦ τείχους. Τὸ ὅλον τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ ἀνευρεθέντων ἀρχαίων κομματίων γλυπτῶν, ἐπιγραφῶν, νομισμάτων, ἀγγείων κλπ. ἀνέρχεται εἰς 4953.

Ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀρχαίων δι' ὧν ἐπλουτίσθη τὸ ἐν τῷ Βαρθολαίφ Μουσεῖον τῆς Ἐταιρίας ἀξία μνεῖας εἰςὶ παναθηναϊκὸς ἀμφορέυς, ὁ πρῶτος τοῦ εἶδους τούτου πλήρης ὅπως οὖν ἦν ἀπέκτεσαν αἱ δημόσιαι συλλογαί, ἕτερον ἀγγεῖον ἀρχαϊκῆς τέχνης περικεῖται ἠρωκ ἐλαύνοντα τέθηριπον, ἀνάγλυφον συμβολικῆς παραστάσεως καὶ ὕφους ἱερατικοῦ ὁμοιᾶν τῇ γλυφῇ τῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἱερέως Διονυσίου Ἐλευθερέως ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ, ἐπιτύμβιος κίων ἰδιόσχημος τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐκ τοῦ Θριασίου πεδίου καὶ μία αὐτόθεν περίεργος ἐπιγραφή, χρησμὸς Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος.

Ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἔργων τῆς ἐταιρίας πρωτεῦθι τὸ ἐν Χαϊρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας πρὸ τινος ἐπιχειρηθὲν, μετ' οὐ πολὺ δὲ συντελεσθησόμενον ἦτοι ἡ συναρμογὴ καὶ ἀνίδρυσις τοῦ αὐτόθι λέοντος, περὶ οὗ ἐγκαίρως εἰπόμεν ἐν τῷ Παρρασοῦ (τόμ. Γ', σελ. 623.) Καὶ ἤρξατο μὲν ἡ ἐξόρυξις τοῦπέριξ τοῦ λέοντος χώρου, ἧτις καὶ ἐπροχώρησεν ἱκανῶς ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος βαρέως χειμῶνος ἡ ἐργασία δὲν ἐτελείωσεν. Ἐγέναντο δ' ἐν Χαϊρωνείᾳ ἀνασκαφαὶ πρὸς

ἀνεύρεσιν τάφων ἀρχαίων, καὶ δὴ εὐρέθησαν δύο ἄξιοι λόγου κτιστοί, εἰ καὶ ἐν ἐρειπίοις, ἔχοντες ψηφιδωτὰ ἐδάφη, καὶ θέσεις λαρνάκων καὶ λαρνακῆς. Καὶ πρὸ τούτων δ' ἐγένετο ἀνασκαφὴ ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος· ἐκ δὲ τῶν ὀρυγμάτων τῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως γενομένων εὐρέθησαν ἱκανὰ τεμάχια ἀγγείων πηλίνων ὀλίγα μετὰ χρωμάτων ὁμοιάζοντα κατὰ τε τὴν γάνωσιν καὶ τὸ σχῆμα πρὸς τὰ ἐν Μυκῆναις ἀνευρεθέντα, λίθινος πέλεκυς, δακτύλιοι χρυσοῖ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα κομισθέντα εἰς Ἀθήνας καὶ κατατεθέντα ἐν τῷ Μυκηναίῳ Μουσεῖῳ. Ἐν τούτῳ κατετέθησαν καὶ πάντα τὰ κτερίσματα τὰ εὐρεθέντα ἐν τῷ κατὰ τὰς Ἀχαρνὰς παναρχαίῳ τάφῳ ὃν ἀνεσκαψεν ἡ ἐνταυθα Γερμανικὴ σχολή (ὄρα Τόμ. Γ' σελ. 353).

Ἐν Ἐλευσίῃ τέλος ἠγορεύθησαν καὶ ἄλλαι οἰκίαι καὶ γήπεδα καὶ ἐλπὶς εἶναι ἢ ἀγορασθῶσιν οὐ μετὰ πολὺ καὶ ὅσαι ἄλλαι ὑπολείπονται ἐκ τῶν κειμένων ἐντός τοῦ ἱεροῦ περιόλου τῆς Δήμητρος, ὥστε νὰ μείνῃ ἐλεύθερον ὅλον τὸ ἔδαφος διὰ τὴν μελετωμένην ἐκεῖ ἀνασκαφὴν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἐν περιλήψει ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Σ. Κουμανούδη.

Ἐν δὲ τῇ β' ἐτησίᾳ συνελεύσει, τῇ γενομένῃ τῇ 27 Ἰανουαρίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐλεγκτῶν καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ταμίου προέβησαν τὰ μέλη εἰς ἐκλογὴν νέου συμβουλίου. Πρὸ τούτου ὁμοῦ ἐδηλώθη τοῖς παρισταμένοις ὅτι ὁ τῶς πρόεδρος, ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς Φίλιππος Ἰωάννου, παραιτεῖται τοῦ λοιποῦ ἔνεκα τῆς ὑγείας αὐτοῦ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ προέδρου· τὰ δὲ μέλη ὁμοφώνως ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἰσόβιον ἐπίτιμον πρόεδρον καὶ ἐψηφίσαντο τὴν Ἰδρυσιν προτομῆς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πρώτου τῆς ἐταιρίας προέδρου Ι. Ρίζου. Οὕτω δὲ κτόπιν προέβησαν εἰς ἐκλογὴν τοῦ συμβουλίου, καθ' ἣν ἀνεδείχθη πρόεδρος διὰ πλειοψηφίας ὁ κ. Ἀλέξανδρος Καντόσταυλος, πρῶτον βουλευτὴς ἐκ Καρυστίας. Τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἔμειναν τὰ αὐτὰ καὶ πέρυσιν.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρία τῆς 9|21 Ἰανουαρίου.

Καίτερ, Εὐθύνας περὶ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηναῆς Πάρθενας.

Μυλωνᾶς, Περὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός.

Χελδράιχ, Περὶ τινος ἀνεκδότου νομίσματος τῆς Ἰμβρου.

Μιλχαϊφερ, Περὶ δύο Σπαρτιατικῶν ἀναγλύφων.

Συνεδρία τῆς 23|4 Ἰανουαρίου.

Καίτερ, Περὶ τῆς σημασίας τῶν παρέργων συμβόλων ἐπὶ τῶν ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων.

Φὸν Σύβελ, Περὶ τοῦ τρίτου τόμου τῆς περὶ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀνασκαφῶν συγγραφῆς.

Δόλλιγγ, Περὶ τινος παλαιᾶς ἀττικῆς ἐπιγραφῆς.

ΑΡΧΑΙΑΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἀναγινώσκωμεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημείας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων (5 δεκεμβρίου 1879) ὅτι ὁ κ. Φραγκῆσκος Lenormant περιηγούμενος τὴν Ἰταλίαν ἔγραψε σειρὰν ἐπιστολῶν τῷ κ. βαρῶνι de Witte περὶ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων σχετιζομένων πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ κ. Lenormant περιηγήθη τὴν Καλαβρίαν, τὴν Ἀπουλίαν, τὸν Τάραντα καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας μέρη, ἐπανελθὼν δ' ἔπειτα εἰς Ῥώμην ἐπισκέφη τὰ μέρη τὰ ἐπ' ἐσχάτων ἀποκαλυφθέντα τῶν κήπων τῆς Φαρνεσίνας. Ἐκαθάριστη δὴλα δὴ κατὰ τὸ πλεῖστον μεγάλη Ῥωμαϊκὴ οἰκία τῶν τελευταίων τῆς δημοκρατίας χρόνων, καὶ οἱ τοῖχοι ἔχουσι γραφὰς ἄριστα διατηρηθείσας. Αἱ γραφαὶ αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἡρακλάνου, αἵτινες ὁμοῦ, ὡς εἶνε φυσικόν, ὑστεροῦσι τῶν ἐν τῇ Φαρνεσίᾳ ἀνακαλυφθεισῶν κατὰ τε τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν ἄλλην μεγαλοπρέπειαν. Τὸ ἀξιώτερον ὁμοῦ λόγου εἶνε ὅχι αἱ τοιχογραφαὶ αἱ καθ' ὅλου ὁμοιάζουσαι, ὡς εἴπομεν, πρὸς τὰς πομπηϊακάς, ἀλλὰ τι εἶδος γραφῶν ὅπως νέον καὶ πρωτοφανές. Ἐν τῷ μέσῳ ἐκείνου φατνίου (panneau) ἀφῆκεν ὁ τεχνίτης ἄψαυστον μικρὸν χῶρον ἔχοντα λευκὸν τὸ ἔδαφος, ἐπὶ δὲ τούτου τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀφεθέντος λευκοῦ, χεῖρ ἄλλη προφανῶς τεχνικωτέρα τῆς πρώτης ἔγραψε διὰ γραμμῶν κοκκίνων, μαύρων ἢ μαυρωπῶν διάφορα θέματα. Ὁ τρόπος τῆς γραφῆς εἶνε λοιπὸν ὁμοῖος πρὸς τὸν τῶν λευκῶν ἀθηναϊκῶν ληκύθων. Αἱ νῦν ἀποκαλύψεις διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι οἱ ἀττικοὶ κεραμογράφοι ἀπεμιμούντο τὰς γραφὰς τῶν ἐκ τῶν τοιχογραφικῶν καὶ ὅτι ὑπῆρχε μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς δημοκρατίας ἐν Ῥώμῃ σχολὴ Ἑλλήνων τεχνιτῶν, οἵτινες διέσωζον τῆς τοιαύτης τέχνης τὴν παράδοσιν ἢ τοῦλάχιστον εἶχον ἀνανεώσει αὐτὴν λαμβάνοντες ὡς πρότυπα ἔργα παλαιά. Οἱ ἰδόντες τὰς Ῥηθείσας γραφὰς τῆς Φαρνεσίνας τὰς ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους πείθονται ὅτι τὰ περίφημα ἐπὶ μαρμάρου μονοχρώματα τοῦ Ἡρακλάνου, τὰ ὅποια ἐποίησεν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀθηναῖος θὰ ἔχωσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γραφῆ καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁμοῖα πρὸς ἐκεῖνας θὰ ἦσαν κατὰ τὴν ὄψιν.

Ἐν ἐνὶ τῶν φατνίων εἰκονίζεται Ἀφροδίτη καὶ Ἔρως, μυθολογικὰ δ' ὁμοῖως φαίνονται τὰ θέματα καὶ ἄλλων τινῶν γραφῶν. Αἱ πλεῖσται δ' ὁμοῦ παριστάνουσι γυναῖκας ἐνησχολημένας εἰς ἔργα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Μία μάλιστα γυνή, εἶνε δὲ ἐκ τῶν ὠραιότατα εἰργασμένων, κρατεῖ ἄτρακτον. Τοιαῦτα δ' ἀκριβῶς εἶνε τὰ θέματα καὶ τῶν ἐπὶ ληκύθων γραφῶν, αἵτινες οὐδέποτε, κατ' ἐξᾶρσιν ἄλλων ἀγγείων, εἶνε νεκρικοί.

Παρά τινι τῶν πρωτοφανῶν τούτων γραφῶν, ἀνεμῆσον ὁμοῦ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ὃν ἄλλη χεῖρ ἔγραψε, δύναται τις, ἂν μετὰ προσοχῆς ἀναγνώσῃ, νὰ διακρίνῃ τὰς λέξεις *Σέλευκος ἐποίησεν*. Οὗτος ὁ Σέλευκος εἶνε ἀναντιρρήτως

τεχνίτης, αλλά τίς, ὁ κοσμηματογράφος ἢ ὁ ζωγράφος; Τὸ ζήτημα μένει ἄλυτον.

Ὁ κ. Lenormant ἐπεσκέφθη καὶ τὸ δῆθεν auditorium τοῦ Μαικήνα, περὶ οὗ ἐγένετο ἄλλοτε λόγος ἐν τῷ Παρνασσῷ, δὲν πείθεται ὅμως ὅτι ἤτο ποτε auditorium ἐκεῖνο ἕνεκα λόγων ἀναφερομένων μάλιστα εἰς τὴν ἀκουστικὴν.

Ὁ κ. Lenormant νομίζει ὅτι ἐκεῖ ἦτο κηπᾶριον ὑπόστεγον.

Ἐν τοῖς κήποις Colonna πρὸ δύο ἐτῶν εὐρέθησάν τινα ὑπόγεια δώματα ἀνήκοντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου. Τὸ κονίαμα ἐνὸς ἐκ τῶν δωματίων τούτων εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν ἑλληνικῶν ἢ σκαλιστῶν ἢ διὰ χρωστῆρος γεγραμμένων. Ὁ κ. Lenormant διέκρινε καὶ δύο ἀρχαϊκάς, ὧν ἔλαβε τὸ ἐκτύπωμα χάριν τῆς Ἐπιτροπείας τῆς ἐπὶ τῆς Συλλογῆς τῶν σημιτικῶν ἐπιγραφῶν.

Σ. Κ. Σ.

Ἡ ΝΙΚΗ ΤΗΣ ΞΑΜΟΘΡΑΙΚΗΣ

Πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν ὁ κ. Champoiseau πρόξενος τῆς Γαλλίας εἶχε κομίσει ἐκ Σαμοθράκης εἰς τὴν πατρίδα του περὶ τὰ ἑκατὸν μαρμάρια κομμάτια, ἅτινα ἀνήκον ποτε εἰς γιγάντειον γυναικὸς ἀγάλμα. Τινὰ τῶν κομματίων τούτων ἐδήλουν τὴν ὑπαρξίν πετερύγων, ἐκ τούτου δ' ἐνομήθη δικαίως ὅτι ἴσως Νίκης ἀγάλμα ἦτο τὸ ἀγάλμα ἐκεῖνο. Τὰ κομμάτια προσηρμόσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. de Longpréier, ὅστις ἦτο τότε ἔφορος τοῦ ἐν τῷ Λούβρω Μουσείου τῶν ἀρχαιοτήτων, ἡ δὲ προσαρμογὴ ἀπέδειξε τὰ λείψανα ἐκεῖνα καλλιτέχνημα πάγκαλον. Ἐλειπόν μὲν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ βραχίονες, ἀλλ' ὅτι ἔμενε ἦτο ἐξάισιον. Νομίσματα δὲ τῆς Σαμοθράκης κοπέντα ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ εἰκονίζοντα αὐτὸν τὸν Δημήτριον ἔχουσιν ὀπισθεν κεκαραγμένην περωτὴν Νίκην κρατοῦσαν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς σάλπιγγα καὶ ἐπιβαίνουσαν τῆς πρῶμης πολεμικῆς νηὸς. Τὸ νόμισμα ἀναπαριστᾷ βεβαίως τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀνεῦρεν ὁ Champoiseau καὶ ὅπερ θὰ ἐστήθη εἰς μνημόσυνον τῶν κατὰ θάλασσαν νικῶν τοῦ Δημητρίου κατὰ Ἡτολεμαίου τοῦ Λάγου. Οἱ εἰδήμονες ἀπεφάναντο γνώμην ὅτι ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης θὰ ἦτο πιθανῶς ἔργον μαθητοῦ τινος τοῦ Αὐσίππου, βεβαίως δὲ ὅτι τὸ μνημεῖον ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐν τῶν καλλίστων γλυπτῶν κειμηλίων τοῦ Λούβρου καὶ ἴσως τὸ κάλλιστον. Ἐν Βιέννῃ ἐπειράθησαν διὰ γυφίνων ἐκμαγαίων νὰ συμπληρώσωσι τὸ μνημεῖον, πάντα δὲ σχεδὸν τὰ ἐπίσημα Μουσεῖα ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον ἐκμαγεῖα τοῦ καλλιτεχνήματος.

Νῦν ὁ κ. Champoiseau συνεπλήρωσεν αὐτὸς τὸ λαμπρὸν του εὐρημα, διότι ἐκόμισεν ἐκ Σαμοθράκης μεγάλαν μαρμάρου τεμάχην, ἅτινα ἐχρησίμευον ὡς βᾶθρον τῆς Νίκης. Τοῦτο δὲ τὸ βᾶθρον εἶνε, ὅπως τὰ νομίσματα ἐδήλουν, πρῶμην νηὸς, ἣτις ὑφῄσται μέτρα 2,50 ὑπεράνω παχυτάτης πλακῆς ὑπόβα-

σταζούσης αὐτήν. Ἦτο δὲ, φαίνεται, τὸ ὄλον ἀγάλμα ἰδρυμένον ἐν τῷ λιμένι ὥστε νὰ ἦνε ὁρατὸν μακρόθεν τοῖς καταπλεύουσιν εἰς τὴν Σαμοθράκην. Ἰδρῦθη δὲ καὶ νῦν πρὸς δοκιμὴν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουσείου, ὁ δὲ κ. Ravaisson ὑπέβαλε τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων τῇ 12 Δεκεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους φωτογραφήματα τῆς νέας στάσεως τοῦ ἀγάλματος.

Σ. Κ. Σ.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1879.

Κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν κ. Δ. Κ. Κακιδίου ἀνακοινωθείσας ἡμῖν εἰδήσεις, τὸ μετεωρολογικὸν ἔτος 1879, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς 1 Δεκεμβρίου 1878 καὶ λήγον τῇ 30 Νοεμβρίου 1879, παρουσιάζει τὰ ἐξῆς φαινόμενα.

Ἡ μέση βαρομετρικὴ θλιψίς τοῦ ἔτους ἦτο χμ. 752,68 καὶ μεγίστη μὲν θλιψίς ἦτο τὴν 23 Ἰανουαρίου 766,02 ἐλαχίστη δὲ τὴν 7 Ἰανουαρίου, ἦτοι 738,57.

Ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ ἔτους ἦτο εἰς βαθμοὺς τῆς ἑκατονταβάθμου διαιρέσεως (Κελσίου) 19,08 καὶ μεγίστη μὲν 37,4 τὴν 9 Αὐγούστου, ἐλαχίστη δὲ 1,5 τὴν 22 Ἰανουαρίου. Τὸ προπαραλθὸν ἔτος 1878 ἡ μέση μὲν θερμοκρασία τοῦ ἔτους ἦτο 18,27 μεγίστη δὲ 38,6 τὴν 13 Ἰουλίου, ἐλαχίστη δὲ 2,5 τὴν 21 Ἰανουαρίου.

Ἡμέραι καταπτώσεως ὕδατος εἴτε ὡς βροχῆς εἴτε ὡς ὀμίχλης ἦσαν 103 ἀπέναντι 83 τοῦ 1878. Ἐκπούτων ἡμέραι μὲν βροχῆς ἦσαν 99, ὀμίχλης δὲ 4, χιόνος δὲ οὐδεμίαν. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐν ὄλῳ καταπεσόντος ὕδατος ἀνέρχεται εἰς 489,49 χμ. ἀπέναντι 276,25 χμ. τοῦ 1878.

Ἡμέραι ἀστραπῶν ἦσαν 35, βροντῶν δὲ 6.

Ἄνεμοι δ' ἐπνευσαν κατὰ 185 ἡμέρας ΝΔ, 6 Δ, 8 ΒΔ, 1 Β, 124 ΒΑ, 1 Α, 9 ΝΑ, 31 Ν. Ὡς πάντοτε, ἐπικρατέστεροι ἄνεμοι ἦσαν ὁ ΒΑ καὶ ΝΔ, ὁ τελευταῖος οὗτος μάλιστα ὑπερίσχυεν ἱκανῶς.

Ὡς συνήθως, οἱ θερμότεροι μῆνες τοῦ ἔτους ἦσαν ὁ Ἰούλιος καὶ Αὐγούστος μὲ τὴν συνήθη αὐτῶν θερμοκρασίαν τῶν 28 βαθμῶν (28,84 ὁ Ἰούλιος, 28,38 ὁ Αὐγούστος.) Ὁ δὲ ψυχρότερος μὴν ἦν ὁ Ἰανουάριος μὲ μέση θερμοκρασίαν 10,09. Ἀλλὰ καὶ τὸ ψῦχος καὶ ὁ καύσων ἦσαν ἐλάσσονα τῶν τοῦ 1878, διότι καὶ αἱ μέγισται μὲν καὶ ἐλάσσονες θερμοκρασίαι ἦσαν μικρότεραι τῶν τοῦ 1878 καὶ αἱ μέσαι δὲ περίπου. Ἡ δὲ μεγίστη θερμοκρασία 37,4 καὶ ἡ ἐλαχίστη 1,5 δὲν παρουσιάζουσι τι ἔκτακτον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Τὸν λήξαντα μῆνα μία συνεκροτήθη τακτικὴ συνεδρία, τέσσαρες δ' ἀνεγνώσθησαν διατριβαί.

Τοῦ κ. Τ. Ἠλιοπούλου τακτικοῦ μέλους *Μελέτη περὶ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου*.

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Ξένου τακτικοῦ μέλους *Περὶ τοῦ Ἀρλεκίνου καὶ τῆς Ἰταλικῆς κωμῆδας*.

Τοῦ κ. Εὐγενίου Ζαλοκώστα *Περὶ Τριβουλέτου τοῦ Βικτωρος Οὐγκώ*.

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου ἐπιτίμου μέλους *Περὶ τῆς πρὸς τὸν Ῥοβέρτον κόμητα Φλανδρίας ἐπιστολῆς Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ*.

Ἦρξαντο τῶν δημοσίων μαθημάτων αὐτῶν οἱ κύριοι Ἰγνάτιος Μοσχάκης *Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Γάλλων ῥητόρων*, Ἀνδρέας Τόμπρας *Περὶ τῆς συγγενείας τοῦ κατ' οἶκον καὶ δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν* καὶ Τ. Ἀργυρόπουλος *Στοιχεῖα πειραματικῆς φυσικῆς*. Εἰς τὰ μαθήματα παῦτα τῆς φυσικῆς ἐφημερόσθη ἡ διδασκαλία διὰ προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων.

Τῇ 16 Ἰανουαρίου ἐτελέσθη ἐν τῇ εὐμενῶς παραχωρηθείσῃ οἰκίᾳ τοῦ κ. Γ. Βασιλείου εὐεργετικὸς χορὸς ὑπὲρ τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ὑπὸ τὴν εὐγενῆ προστασίαν τῶν κυριῶν Εὐθυμίας Α. Κουμουνοῦρου, Ῥόζας Σ. Βαλαωρίτου καὶ Ἰφιγενείας Α. Συγγοῦ.

Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς εὐηρεστήθη νὰ προσφέρῃ ὑπὲρ τῶν ὑπνωτηρίων τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν δρ. 500.

Αἰτήσῃ αὐτῶν ὁ Σύλλογος συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ ἐνταῦθα συστάσαντος Μουσικοῦ Συλλόγου Ὀρφενῆς, τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐταιρίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ συλλόγου τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων.

Ὁ ὑπὸ τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ἐν Σύρῳ καταρτισθεὶς μουσικὸς θίασος ἐκ μαθητῶν αὐτῆς παιανίτας τὸ πρῶτον δημοσίᾳ τὸν λήξαντα μῆνα προσηνέχθη ὑπὸ τῆς κοσμητείας τῆς σχολῆς τῷ δήμῳ Ἐρμουπόλεως ὅπως μετέχῃ δωρεὰν τῶν δημοτικῶν καὶ δημοσίων τελετῶν.

Ὁ ἐν Σύρῳ ἀποβιώσας ἀρχιμανδρίτης Ναθαναὴλ Ἰωάννου ἱεροκῆρυξ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων κατέλιπε τῇ αὐτῇ σχολῇ τῶν ἀπόρων παιδῶν δρ. 300, ὁ δὲ δῆμος Ζακύνθου ἐφήρτισεν ὑπὲρ τῆς αὐτῇ σχολῆς συνδρομὴν δρ. 100.

Ὁ ἐν Μασσαλίᾳ κ. Ἐμ. Ν. Πρασακῆκης ἀπέστειλε τῷ Συλλόγῳ δραχμὰς χιλίας ἀνθ' ὧν ἀπενεμήθη αὐτῷ τὸ δίπλωμα εὐεργέτου, ἡ δ' ἐν Μασσαλίᾳ κ. Μαριέττα Ῥάλλη φρ. 600 ὑπὲρ τῶν ὑπνωτηρίων.

Ἀπεβίωσαν ἐν Ἀθήναις ὁ *Λεωνίδας Παλάσκας* ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ διάσημος Ἀσσυριολόγος *Ἀνδρέας Μόρτδμαν*, ἀμφότεροι ἐπιτιμα μέλη τοῦ Συλλόγου ἀπὸ τοῦ 1877.